ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 10

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Науковий журнал «Причорноморські філологічні студії» засновано у 2023 році Одеським національним морським університетом.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1547 від 09.05.2024 року. Ідентифікатор медіа: R30-04556.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Одеський національний морський університет (вул. Мечникова, 34, м. Одеса, 65029, e-mail: priem@onmu.org.ua. Тел.: +38 (048) 732-17-35).

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН № 1309 від 25.10.2023 р. (Додаток 4).
Спеціальність: В11 Філологія (за спеціалізаціями).

Періодичність виходу: 3 рази на рік.

Мова видання: українська, англійська, німецька, польська, іспанська, французька, болгарська, румунська.

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Одеського національного морського університету
(протокол № 12 від 22 квітня 2026 року)

Офіційний сайт видання: journals.onmu.in.ua/index.php/philology

Головний редактор – Сікорська Вікторія Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації, Одеський національний морський університет, Україна.

Редакційна колегія:

Анікіна Інесса Валеріївна – доктор філософії (кандидат наук), доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики, Уманський національний університет, Україна; **Богатько Валентина Василівна** – кандидат філологічних наук, доцент, заступник декана з виховної та соціальної роботи факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна; **Демешко Інна Миколаївна** – доктор філософії (кандидат наук), доцент кафедри української філології та журналістики, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Україна; **Дружинець Марія Львівна** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна; **Міняйло Роман Вікторович** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна; **Соломін Євген Олександрович** – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри журналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна; **Стєкольщикова Валентина Андріївна** – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувачка кафедри журналістики та філології, ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика», Україна; **Шевченко Тетяна Миколаївна –** доктор наук, завідувач кафедри української літератури та компаративістики, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна; **Шуляк Світлана Андріївна** – доктор наук, професор, професор кафедри української мови та журналістики, Уманський національний університет, Україна; **Андреана Ефтімова (Andreana Eftimova)** – професор, доктор філологічних наук, заступник декана з наукової роботи та докторських програм, Софійський університет «Св. Климент Охридський» (Sofia University «St. Kliment Ohridski»), м. Софія, Болгарія; **Романчук Олексій Андрійович (Aleksey Romanchuk)** – кандидат культурології, Інститут культурної спадщини, Республіка Молдова.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-8184 (print)
ISSN 2786-8192 (online)
© Одеський національний морський університет, 2026

ЗМІСТ

Дарина Болонова, Оксана Галич
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ СУЧАСНОЇ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ 5

Олена Буряк
ОБРАЗ МИТЦЯ В ПОЕЗІЇ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА:
ДІАЛОГ ІЗ УКРАЇНСЬКОЮ ЛІТЕРАТУРНОЮ ТРАДИЦІЄЮ 12

Наталія Власенко
ІДІОСТИЛЬ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА:
МОВНА КАРТИНА СВІТУ ПИСЬМЕННИКА 19

Наталія Дев'ятко
СВІТОГЛЯДНА ҐЕНЕЗА ПІДЛІТКА
В ІСТОРИКО-ПРИГОДНИЦЬКОМУ ФЕНТЕЗІ ВОЛОДИМИРА РУТКІВСЬКОГО 25

Майя Жулінська
СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ
МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 34

Тетяна Ліштаба
МОВНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 40

Алла Марчишина, Оксана Галайбіда
АНГЛОМОВНА ПІДГОТОВКА АСПІРАНТІВ:
ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ 46

Тетяна Мизин
ОСОБЛИВОСТІ ЕРГОНІМІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
(НА ПРИКЛАДІ РЕСТОРАНОНІМІВ МІСТА ЛОНДОН) 54

Лариса Орєхова, Оксана Чаєнкова
ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОЛОРИСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ «ЧЕРВОНИЙ»
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ 61

Людмила Остапова
ХУДОЖНІЙ СВІТ РОМАННОЇ ПРОЗИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ: ПОЄДНАННЯ
АРХАЇКИ ТА МОДЕРНОСТІ. ДОСЛІДЖЕННЯ ОПОВІДНОЇ МАНЕРИ 69

Тетяна Семенюк
КОМПАРАТИВНА ПОЕТИКА ЛІТЕРАТУРИ ПАМ'ЯТІ:
НАРАТИВНІ МОДЕЛІ ОСМИСЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТРАВМИ В НІМЕЦЬКІЙ
ТА УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ 76

Олена Філатова
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СТИЛІСТИКА АНГЛОМОВНОЇ
ВОЄННОЇ ДИПЛОМАТІЇ 82

Наталія Хабарова
ПОНЯТТЯ «ФРАНКОФОНІЇ» ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК
ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА ТА ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ
ЯК ІНОЗЕМНОЇ 88

Юлія Шульженко
ПОЛІТРОПЕЇЧНІ СТРУКТУРИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ:
КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ 94

CONTENTS

Daryna Bolonova, Oksana Halych
LEXICAL AND SEMANTIC FEATURES OF YOUTH SLANG IN MODERN KOREAN.....5

Olena Buriak
THE IMAGE OF THE ARTIST IN THE POETRY OF YURIY ANDRUKHOVYCH:
A DIALOGUE WITH THE UKRAINIAN LITERARY TRADITION.....12

Nataliya Vlasenko
VALERY SHEVCHUK'S IDIOSTYLE:
A LANGUAGE PICTURE OF THE WRITER'S WORLD.....19

Nataliia Deviatko
THE ADOLESCENT'S WORLDVIEW GENESIS IN VOLODYMYR RUTKIVSKYI'S
HISTORICAL AND ADVENTURE FANTASY.....25

Maiia Zhulinska
SOCIOLINGUISTIC PARADIGM OF NEOLOGISMS IN THE SPHERE OF MENTAL
HEALTH IN THE ERA OF DIGITALIZATION.....34

Tetiana Lishtaba
LANGUAGE STRATEGIES AS A TOOL FOR EFFECTIVE COMMUNICATION.....40

Alla Marchyshyna, Oksana Halaybida
TEACHING ENGLISH TO DOCTORAL STUDENTS: CONTENTS AND METHODS.....46

Tetiana Myzyn
PECULIARITIES OF ERGONYMS OF GREAT BRITAIN
(ON THE EXAMPLE OF LONDON RESTAURANT NAMES).....54

Larysa Oriekhova, Oksana Chaenkova
PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COLOR COMPONENT "RED"
IN UKRAINIAN AND ENGLISH.....61

Lyudmila Ostapova
THE FICTIONAL WORLD OF MYROSLAV DOCHYNETZ'S NOVELS:
A COMBINATION OF ARCHAIC AND MODERN PROSE.
RESEARCH INTO NARRATIVE STYLE 69

Tetiana Semeniuk
COMPARATIVE POETICS OF MEMORY LITERATURE:
NARRATIVE MODELS OF UNDERSTANDING HISTORICAL TRAUMA
IN GERMAN AND UKRAINIAN PROSE OF THE SECOND HALF
OF THE XX – EARLY XXI CENTURIES.....76

Olena Filatova
FUNCTIONAL FEATURES AND STYLISTICS OF ENGLISH MILITARY DIPLOMACY.....82

Natalia Khabarova
THE CONCEPT OF «FRANCOPHONIE» AND ITS INFLUENCE
ON THE DEVELOPMENT OF LINGUISTIC AND REGIONAL STUDIES
AND THE STUDY OF FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE.....88

Yuliia Shulzhenko
POLYTROPE STRUCTURES IN ARTISTIC DISCOURSE:
COGNITIVE-DISCOURSIVE ANALYSIS.....94

УДК 80.811.531'373
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.1

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ СУЧАСНОЇ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Дарина Болонова
здобувач вищої освіти факультету східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна
orcid.org/0009-0001-7641-1928
e-mail: daryna.bolonova@knlu.edu.ua

Оксана Галич
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-8800-9792
e-mail: oksana.halych@knlu.edu.ua

Анотація. *Стаття має на меті розглянути особливості функціонування сучасного молодіжного сленгу в корейській мові та визначити його роль як важливого показника мовних змін у сучасному суспільстві. Основну увагу зосереджено на лексичних, семантичних і функціональних характеристиках сленгових одиниць, що активно використовуються у мовленні молодого покоління. У дослідженні проаналізовано основні способи утворення молодіжного сленгу, серед яких скорочення слів, абревіації, зміна значення вже наявних лексичних одиниць, використання образних мовних засобів, а також запозичення з інших мов і їх адаптація в сучасній корейській мові. Окрему увагу приділено причинам появи та поширення сленгової лексики у молодіжному середовищі. Науковий інтерес авторів до цієї теми зумовлений активними процесами мовних змін, що відбуваються в сучасному суспільстві під впливом соціокультурних чинників, розвитку комунікації та змін у способах спілкування молоді. Молодіжний сленг розглядається як динамічне мовне явище, що відображає тенденції розвитку сучасної мови, особливості неформального мовлення та прагнення молодого покоління до самовираження. У роботі проаналізовано приклади поширених сленгових одиниць, що використовуються у сучасній корейській мові, визначено їхні функціональні особливості у молодіжному мовленні. Молодіжний сленг постійно змінюється та поповнюється новими лексичними елементами, що свідчить про його динамічний характер і тісний зв'язок із соціальними процесами. Дослідження демонструє, що молодіжний сленг є важливим складником мовної практики сучасної молоді та відображає актуальні зміни у мовленні, культурі та комунікативних моделях суспільства, а також впливає на подальший розвиток сучасної корейської мови. Водночас аналіз цього мовного явища дає змогу глибше зрозуміти особливості сучасної молодіжної комунікації.*

Ключові слова: *молодіжний сленг, корейська мова, фонологічні трансформації, мовна ідентичність, інтернет-комунікація.*

© Д. Болонова, О. Галич, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

LEXICAL AND SEMANTIC FEATURES OF YOUTH SLANG IN MODERN KOREAN

Daryna Bolonova
Higher Education Applicant at the Faculty of Oriental and Slavic Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0001-7641-1928
e-mail: daryna.bolonova@knlu.edu.ua

Oksana Halych
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation from English
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8800-9792
e-mail: oksana.halych@knlu.edu.ua

Abstract. *The article aims to examine the peculiarities of the functioning of modern youth slang in the Korean language and to determine its role as an important indicator of language changes in contemporary society. The main focus is placed on the lexical, semantic, and functional characteristics of slang units that are actively used in the speech of the younger generation. The study analyzes the main ways of forming youth slang, including word shortening, abbreviations, semantic shifts of existing lexical units, the use of figurative language means, as well as borrowings from other languages and their adaptation in modern Korean. Particular attention is paid to the reasons for the emergence and spread of slang vocabulary among young people. Scientific interest in this topic is caused by the active processes of language change taking place in modern society under the influence of sociocultural factors, the development of communication and changes in the ways young people interact. Youth slang is considered a dynamic linguistic phenomenon that reflects the tendencies of modern language development, the features of informal speech, and the desire of the younger generation for self-expression. In addition, the paper analyzes examples of widely used slang units in modern Korean and identifies their functional characteristics in youth speech. Attention is drawn to the fact that youth slang is constantly changing and being supplemented with new lexical elements, which indicates its dynamic nature and its close connection with social processes. The study demonstrates that youth slang is an important component of the linguistic practice of modern youth and reflects current changes in speech, culture, and communicative models of society, as well as influences the further development of the modern Korean language. At the same time, the analysis of this linguistic phenomenon makes it possible to better understand the features of contemporary youth communication.*

Key words: *youth slang, Korean language, phonological transformations, linguistic identity, internet communication.*

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві дедалі більша увага приділена дослідженню мовних змін, що відбуваються під впливом соціальних і культурних процесів. Одним із найяскравіших виявів таких змін є молодіжний сленг, який активно функціонує в неформальному спілкуванні та відображає особливості мовлення молодого покоління. Саме у молодіжному середовищі виникають нові мовні одиниці, що з часом можуть поширюватися та впливати на розвиток сучасної мови.

У сучасній корейській мові молодіжний сленг набуває особливого значення, оскільки він відображає динаміку мовних процесів і демонструє специфіку комунікації молоді. Активне використання сленгової лексики пов'язане з прагненням до самовираження, створенням неформальної атмосфери спілкування та формуванням групової ідентичності. Окрім того, розвиток сучасної культури та зміни у способах комунікації сприяють появі нових сленгових одиниць і трансформації вже існуючих мовних форм.

Саме тому дослідження лексико-семантичних особливостей молодіжного сленгу сучасної корейської мови, способів його утворення та функціонування в мовленні молоді є актуальним напрямом лінгвістичних досліджень і становить **мету** цієї наукової роботи.

Об'єктом дослідження виступає молодіжний сленг сучасної корейської мови як мовне явище, що функціонує в неформальній комунікації молодого покоління, тоді як **предмет дослідження** становлять його лексико-семантичні особливості, основні способи утворення сленгових одиниць та специфіка їх використання у мовленні сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу. Мовні зміни є невід'ємною частиною історичного розвитку людства. Соціальні, економічні та технологічні трансформації кожної епохи безпосередньо впливають на форму, функції та поширення мови. Від промислової революції й винайдення друкарства до появи масмедіа, інтернету та соціальних мереж – кожен етап розвитку цивілізації сприяв оновленню лексики, стандартизації мовних норм і глобальному обміну мовними формами. Таким чином, мова постає не лише засобом комунікації, а й живим відображенням історичних змін, технологічного прогресу та культурної взаємодії, що дозволяє глибше зрозуміти розвиток суспільства в різні історичні періоди [1] .

Традиційно письмова й усна мови мали чіткі відмінні риси, проте з розвитком інтернету та мобільних месенджерів ця межа поступово розмивається. Так, наприклад, останнім часом можна помітити значний сплеск використання скорочених слів через потужний вплив соціальних мереж, де швидкість і стисліть стали ключовими лінгвістичними рисами. Розвиток цифрового середовища постійно породжує в корейській мові нові слова та вирази. Ці зміни особливо помітні серед молодого покоління, а нова лексика швидко поширюється через інтернет і соціальні мережі [2] .

Окрім того, мовні зміни в сучасному суспільстві тісно пов'язані з формуванням мультикультурного середовища. Унаслідок міграції та глобалізації різні мови й культури взаємодіють між собою, що призводить до появи нових мовних поєднань. Наприклад, у Кореї англійські, японські та китайські запозичення широко використовуються в повсякденному мовленні, часто поєднуючись із корейською мовою та утворюючи нові значення [3] .

Загалом мовні зміни мають тенденцію ініціюватися молодим поколінням. Старші покоління, як правило, зберігають мовні звички, сформовані в юності, тоді як підлітки легше сприймають та активно використовують нові мовні явища й інноваційні форми.

Підліткову культуру можна визначити як особливий спосіб життя, у межах якого підлітки взаємодіють між собою, обмінюються життєвим досвідом і вибудовують власні моделі спілкування. Відрізняючись від дітей та представників старших поколінь специфічним мисленням і поведінкою, вони формують самобутню культуру, що має чітко виражені риси поколіннєвої відмінності. Спираючись на спільну ідентичність, підлітки демонструють схожі способи осмислення та реагування на певні події й соціальні явища.

Підлітки використовують самобутні мовні засоби, які чітко відрізняються від мовлення як дітей, так і дорослих. У процесі мовної взаємодії з друзями підлітки прагнуть сформувати близькі стосунки, отримати емоційну підтримку, поділитися власними переживаннями та співпереживати іншим. Саме через спільний досвід мовного спілкування вони формують і розділяють власну культуру [4] .

Однією з найбільш виразних форм молодіжного мовлення є сленг, який відображає цінності, спосіб мислення та соціальні орієнтири молодого покоління. Сленг належить до мовних практик, що відіграють суттєву роль у мовленні міської молоді, оскільки виконують функції засобів самовираження, ідентифікації групової належності та формування соціальної ідентичності [5] .

У лінгвістиці сленг розглядається як мова яскраво вираженого розмовного типу, яка вважається нижчою за рівень стандартного освіченого мовлення, складається з нових слів, або з вже існуючих слів, використаних в іншому значенні. Сленг виконує експресивну, оцінну, та евфемістичну функцію [6, с. 199].

Згідно з дослідженнями, проведеними в Південній Кореї, підлітки значну частину щоденного спілкування проводять із друзями, причому найбільше (122 хвилини в день) – у неформальному середовищі (поза школою та в онлайн комунікації). Водночас спілкування з батьками за день займає приблизно у 3,7 рази менше часу. Дослідження також показують, що саме середовище ровесників є основним простором емоційного самовираження підлітків, тоді як сімейне спілкування більше впливає на психологічний розвиток і соціалізацію. Також було виявлено, що підлітки отримують найбільше задоволення від

спілкування з друзями, і саме друзі найчастіше є тими, з ким вони обговорюють свої проблеми та переживання.

Також за допомогою дослідження було з'ясовано, що підлітки загалом усвідомлюють, що мовлення відображає особистість людини та впливає на формування дружніх стосунків. Також встановлено, що учні початкової школи більше, ніж учні середньої та старшої школи, сприймають мовлення як вираження особистості [7] .

З результатів досліджень можна зробити важливий висновок щодо формування сленгу в підлітковому середовищі. Переважання комунікації підлітків із ровесниками, особливо в неформальних і цифрових середовищах, створює сприятливі умови для активного виникнення та поширення сленгу. Обмеженість і формалізованість спілкування з дорослими, сприймання мовлення як важливого показника особистості і формування дружніх стосунків сприяє тому, що підлітковий сленг виконує функцію групової ідентифікації, емоційного самовираження та відмежування від старшого покоління.

Водночас сленг сприяє соціальній згуртованості, формуючи спільні мовні коди, що забезпечують взаєморозуміння, відчуття близькості та солідарності в межах молодіжних спільнот [5] .

Сленг та інтернет-мова характеризуються високим рівнем динамічності та постійною змінюваністю, зумовленою інтенсивною комунікацією між однолітками, а також впливом масової культури, медіасфери та сучасних технологій. У межах міської молодіжної культури роль сленгу суттєво зростає під впливом розвитку цифрових засобів комунікації та соціальних платформ. Сленг постає як неформальний і нестандартний лексичний пласт мови, що здебільшого характеризується появою новоутворених або довільно сконструйованих лексичних одиниць. До його складу входять розмовні, креативні та контекстуально зумовлені слова й словосполучення, які нерідко слугують засобами вираження унікальності, комічності або протестного настрою. Аналіз сленгу в мовленні міської молоді є науково значущим, оскільки дає змогу простежити його функціонування як маркера ідентичності, інструмента групової ідентифікації та форми соціального протистояння [5] .

Молодіжний сленг сучасної корейської мови вирізняється високою динамічністю розвитку та нестабільністю, постійно оновлюючись та трансформуючись під впливом соціальних змін, інтернет-комунікації та масової культури.

Аналізуючи морфологічні особливості сленгу, що використовується підлітками в соціальних мережах, його можна умовно поділити на 4 основних типи: слова-репрезентати, акроніми, фонологічні трансформації, лексика, що походить з інтернету.

1. Слова-репрезентати:

Йдеться про випадки, коли слова вживаються у формі, зафіксованій у словниках, без формальних змін. Такі лексичні одиниці можна поділити на іменникові, дієслівні та прикметникові, однак у підлітковому мовленні вони зазнають семантичної трансформації й набувають значення сленгових виразів [4].

До першої групи належать іменники 선수 і 붕어빵. 선수 первинно означає «спортсмен», а в підлітковому мовленні використовується в значенні людини, яка зустрічається з багатьма людьми одночасно, проте не має намірів на серйозні стосунки. 붕어빵 – це назва корейської булочки з пастою з червоних бобів, проте в підлітковому мовленні використовується в значенні двох людей, які виглядають або поводяться однаково [8] .

До дієслів та прикметників цієї групи належать, наприклад, 찢다 та 낚다. у словнику дієслово 찢다 означає «рвати», проте в сленговому значенні використовується для характеристики надзвичайно успішного виступу, зокрема на сцені. Слово 낚다 перекладається як «ловити», проте в молодіжній мові воно має значення «підловити/обдурити»[9] .

2. Акроніми

Найпоширенішим типом є акронім, що утворюється шляхом відбору початкових складів кожного слова словосполучення.

До такого типу відносяться слова 갑분싸, 만반잘부, 최애 тощо. 갑분싸походить від словосполучення 갑자기 분위기 싸해짐, що означає «атмосфера раптом стала холодною». 만반잘부походить від 만나서 반가워, 잘 부탁해, що перекладається як «приємно познайомитись, сподіваюсь на гарну співпрацю», і часто використовується при представленні, особливо в переписках. 최애 є акронімом від 최고로 애정하, що означає «найулюбленіший».

Крім того, акроніми можуть утворюватися шляхом поєднання англійських і корейських слів, як показано в наведених нижче прикладах.

Наприклад такі слова як 노잼, утворене від англійського no – «ні», і корейського 재미있다 – «цікавий/веселий», і утворюючи разом слово, що означає «не цікаво/не весело» [8]. Або ж слово 눈팅, яке пішло від корейського слова 눈 – «очі», і англійського chatting (채팅) – «переписуватись/розмовляти», і означає «лише дивитись і нічого не говорити».

Окрім цього, «корейські» акроніми можуть утворюватися виключно на основі англійських слів. Як-от наприклад 아아, що є скороченим варіантом словосполучення 아이스 아메리카노 – ice americano з англійської, і перекладається як «холодне американо». Або ж словосполучення «найкращий друг». Хоча в корейській мові є власний відповідник цьому словосполученню – 친한 친구, проте є ще й англійська версія. 베프 – акронім від 베스트 프렌드, що є повним запозиченням з англійської мови – best friend [8].

Також акронім може утворюватися з англійського виразу, наприклад TMI (too much information) – «забагато інформації». Навіть корейський вираз може бути попередньо романізований перед утворенням акроніма, як-от JMT, що походить від корейського виразу 정말 맛있다 – «дуже смачно/справді смачно», який англійською транслітерацією записується як Jeongmal Masittta [10].

Також існують скорочення від слів іншомовного походження, значення яких зазнало спотворення. І хоча в цьому випадку більшість лексем є запозиченнями з інших мов, їх не можна вважати повноцінними запозиченнями, оскільки вони вживаються з іншим значенням. Одним із прикладів є слово 아르바이트, що часто скорочують до 알바, і яке є запозиченням з німецької мови – arbeit. В німецькій мові це слово перекладається як «робота» в значення «повна зайнятість», проте і корейській це слово використовують саме на позначення будь-якої роботи з неповною зайнятістю [11].

3. Фонологічні трансформації

Цю групу також можна умовно розділити за наступними особливостями:

– елізія складів. Наприклад, такі слова як 까비 – 아깝다 («шкода»), 맥날 – 맥도날드 («макдональдс»), 평타 – 평타치다 («робити щось на середньому рівні»). Усі ці слова зазнали випадіння складів на початку чи в кінці слова. Або ж синкопа – випадіння одного або кількох звуків у середині слова. Наприклад 걍 –그냥 («просто/лише»), 싸패 – 싸이코패스 («психопат», але в жартівливій формі, не в значенні справжнього психопату), або ж 행쇼 – 행복하십시오 («будьте щасливі») [8];

– додавання та випадіння фонем. До цієї категорії належать такі слова як 잼민 – «учень початкової школи», це слово зазнало фонетичної вставки приголосного ㅁ, оскільки первинно воно походило від імені 재민, а слово 잼, що означає «цікавість/розвага», і пішло від слова 재미, зазнало випадіння голосного в кінці слова [4];

– фонологічна заміна звуків. До цієї групи можна віднести такі слова: 라떼, яке походить від фрази 나 때 («у мій час»), і виникло внаслідок заміни приголосних і голосних у першому та другому складах, 쩐다, яке утворилось від слова 절다, зазнало зміни приголосних і тепер означає «дуже крутий», і слова 중딩 та 초딩, що походять від 중학생 («учень середньої школи») і 초등학생 («учень молодшої школи») відповідно: обидва слова було скорочено і другий склад замінено на 등, в якому, в свою чергу, було замінено голосний ㅡ на ㅣ.

4. Лексика, що походить з інтернету, соціальних мереж та комп'ютерних ігор.

Наприклад, слово 밤티, яке пішло з комп'ютерної гри і означає «жахлива зовнішність», або ж слово 허거덩거덩스, яке пішло з соціальної мережі і швидко розповсюдилось серед корейської молоді, і яке має значення «дуже гарний/хороший», або ж використовується просто як здивування.

Найголовнішою функцією сленгу є вираження емоцій. Підлітки схильні виражати емоції безпосередньо, такими, як вони є. З огляду на особливості фізичного та психологічного розвитку, здатність стримувати імпульси та логічно вибудовувати мовлення ще не є повністю сформованою, тому підлітки часто мислять, говорять і діють імпульсивно, залежно від настрою. Це чітко простежується і в сленгових виразах, які вони використовують, адже через них добре проявляється їх внутрішній психологічний стан.

До подібних слів можна віднести, наприклад, 심쿵, яке використовується, коли

людина відчуває сильне хвилювання або раптово здивувалась, або ж 열받다 яке виражає сильне роздратування чи гнів.

Для підсилення емоційної функції використовують різні префікси, такі-от як 개 (개좋아 – «дуже подобається») або 쌉 (쌉인정 – «абсолютно згоден» [4].

Також сленг через свою природну властивість бути малозрозумілим для людей поза власною групою часто використовується для приниження або знецінення. Особливо завдяки інтернет-простору, де спілкування відбувається анонімніше та без прямого контакту, люди мають більше свободи для вираження власних думок, унаслідок чого з'являється велика кількість сленгових виразів із принизливим або насмішкуватим значенням. До таких слів можна віднести 너드, яке походить від англійського слова «nerd», проте якщо в англійській мові воно означає зразкового учня, людину, яка захоплена навчанням, то в корейській мові воно використовується в негативному значенні, маючи на увазі «зубрилу», і 틀딱 – слово, утворене шляхом поєднання слова 틀니 («зубні протези») і звуконаслідування 딱딱 (стук), а отже, було створено для глузування з літніх людей, і через нерозуміння підлітками їхніх цінностей і способу мислення.

Висновки. Молодіжний сленг сучасної корейської мови становить важливий об'єкт лінгвістичних досліджень, оскільки відображає динамічні процеси мовних змін та особливості комунікації молодого покоління. У ході дослідження встановлено, що сленгова лексика характеризується різноманітністю способів утворення, зокрема використанням скорочень, абревіацій, зміною значення слів та запозиченнями з інших мов. Це свідчить про активний розвиток мовної системи та її здатність адаптуватися до нових соціальних і культурних умов.

Водночас молодіжний сленг виконує важливі комунікативні функції, оскільки сприяє вираженню емоційності мовлення, формуванню неформальної атмосфери спілкування та створенню групової ідентичності серед молоді. Аналіз сленгових одиниць дає змогу краще зрозуміти особливості сучасної мовної практики та тенденції розвитку корейської мови.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом подальших досліджень убачається більш детальне вивчення процесів формування та поширення молодіжного сленгу в сучасному корейському мовному середовищі. Важливим також є аналіз впливу соціальних і культурних чинників на розвиток сленгової лексики, а також систематизація лексико-семантичних особливостей нових сленгових одиниць, що з'являються у мовленні молоді. Такі дослідження сприятимуть глибшому розумінню сучасних мовних процесів і ролі молодіжного сленгу в розвитку корейської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с. ISBN 978-966-8067-71-6.
2. Bîja A. The Language of the Web: Mechanisms of Korean Internet Slang. *Annals of Philosophy, Social and Human Disciplines*. 2024. Vol. 1, P. 147–163. ISSN 2069-4008.
3. Gokul G., Rengaraj R. The Role of Slang, Jargon, and Sociolects in Urban Youth Identity. *ESP International Journal of English Literature and Linguistics Research.* 2025. Vol. 3, Issue 2. P. 16–23. DOI: 10.56472/25842773/IJELLR-V3I2P103.
4. 언어의 진화: 시간을 거치며 변화하는 언어와 단어 축약의 유행 // Keystone EDU : вебсайт. URL: https://keystonedu.co.kr/entry/(дата звернення: 19.02.2026).
5. 디지털 시대의 언어 변화와 한국어의 미래 // Naver Blog : вебсайт. URL: https://blog.naver.com/PostView.naver?blogId=literacy8&logNo=223668685429 (дата звернення: 19.02.2026).
6. 현대 사회에서의 언어 변화 // Naver Blog : вебсайт. URL: https://blog.naver.com/rural10974/223939844816 (дата звернення: 19.02.2026).
7. 이재익. SNS에서 나타나는 청소년 언어 특성 연구 : 비속어와 은어를 중심으로 : 석사학위논문. 공주대학교 일반대학원, 2022.
8. 민병수, 정혜선, 전현선, 김정은, 권은경, 박선영, 이보라, 임혜림, 박현정. 청소년의 구어 언어문화 연구 – 학년·성별·거주 지역에 따른 차이를 중심으로 // 국어교육. 2017. № 159. С. 137–182. ISSN 1226–3958.
9. Korean slang. 90 Day Korean : вебсайт. URL: https://www.90daykorean.com/korean-slang/ (дата звернення: 04.02.2026).

10. 한국어 슬랭 표현. Naver Blog : вебсайт. URL: https://blog.naver.com/marsyas21/223813205181 (дата звернення: 04.02.2026).
11. 한국어 인터넷 신조어 정리. Tistory : вебсайт. URL: https://mynote7327.tistory.com/m/28 (дата звернення: 04.02.2026).

REFERENCES

1. Holianych, M. I., Stefurak, R. I., Babii, I. O. (2011). Slovnyk linhvistychnykh terminiv: leksykolohiia, frazeolohiia, leksykohrafiia [Dictionary of Linguistic Terms: Lexicology, Phraseology, Lexicography]. Ivano-Frankivsk: Symyk, 272 p. ISBN 978-966-8067-71-6 [in Ukrainian].
2. Bîja, A. (2024). The Language of the Web: Mechanisms of Korean Internet Slang. *Annals of Philosophy, Social and Human Disciplines*. Vol. 1, P. 147–163. ISSN 2069-4008.
3. Gokul G., Rengaraj R. (2025). The Role of Slang, Jargon, and Sociolects in Urban Youth Identity. *ESP International Journal of English Literature and Linguistics Research.* Vol. 3, Issue 2. P. 16–23. DOI: 10.56472/25842773/IJELLR-V3I2P103.
4. Eoneo-ui Jinhwa: Siganeul Geochimyeo Byeonhwahaneun Eoneowa Daneoe Chugyak-ui Yuhaeng [Evolution of Language: Language Change over Time and the Trend of Word Shortening]. Keystone EDU : Retrieved from: https://keystonedu.co.kr/entry/ (accessed 19 February 2026).
5. Dijiteol Sidae-ui Eoneo Byeonhwawa Hangugeo-ui Mirae [Language Change in the Digital Era and the Future of Korean]. Naver Blog : Retrieved from: https://blog.naver.com/PostView.naver?blogId=literacy8&logNo=223668685429 (accessed 19 February 2026).
6. Hyeondae Sahoe-eseo-ui Eoneo Byeonhwa [Language Change in Modern Society]. Naver Blog : Retrieved from: https://blog.naver.com/rural10974/223939844816 (accessed 19 February 2026).
7. Lee, Jae-ik. (2022). SNS-eseo natananeun cheongsonyeon eoneo teukseong yeongu: Bisogeowa euneoreul jungsimeuro [Study on the Characteristics of Youth Language in SNS: Focusing on Slang and Argot]. Master's thesis. Kongju National University, Graduate School [in Korean].
8. Min, Byeong-su, Jeong, Hye-seon, Jeon, Hyeon-seon, Kim, Jeong-eun, Kwon, Eun-gyeong, Park, Seon-yeong, Lee, Bo-ra, Im, Hye-rim, Park, Hyeon-jeong. (2017). Cheongsonyeon-ui gueo eoneo munhwa yeongu: Haknyeon·seongbyeol·geoju jiyeok-e ttareun chareul jungsimeuro [Study on Adolescents' Oral Language Culture: Focusing on Differences by Grade, Gender, and Residential Area]. *Korean Language Education.* No. 159. P. 137–182. ISSN 1226-3958 [in Korean].
9. Korean slang//90 Day Korean: Retrieved from: https://www.90daykorean.com/korean-slang/ (accessed 04 February 2026).
10. Hangugeo Seullaeng Pyohyeon [Korean Slang Expressions]. Naver Blog : Retrieved from: https://blog.naver.com/marsyas21/223813205181 (accessed 04 February 2026).
11. Hangugeo Inteonet Sinjoe-eo Jeongni [Korean Internet Neologisms List]. Tistory : Retrieved from: https://mynote7327.tistory.com/m/28 (accessed 04 February 2026).

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 821.161.2-1.09(092) Андрухович
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.2

ОБРАЗ МИТЦЯ В ПОЕЗІЇ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА: ДІАЛОГ ІЗ УКРАЇНСЬКОЮ ЛІТЕРАТУРНОЮ ТРАДИЦІЄЮ

Олена Буряк
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології та журналістики
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0002-7549-5007

Анотація. *У статті висвітлено особливості художнього моделювання образу митця в поезії Юрія Андруховича через призму діалогу з українською літературною традицією.*

Ескізно простежено формування образу поета-мандрівника, що ґрунтується на синтезі рис мандрівних дяків доби Бароко, головного героя «Енеїди» Івана Котляревського й образу письменника-пророка, експлікованого життям і творчістю Тараса Шевченка. Вибудовуючи розмаїті інтертекстуальні зв'язки, Андрухович оригінально переосмислює ці варіанти в іронічно-ігровому дискурсі, презентує ліричного героя в процесі вибудовування ціннісної ієрархії, самоосягнення, усвідомлення й прийняття його соціальної ролі медіума між минулим і сучасним, профанним і сакральним.

Авторська модель письменника має алюзійну основу й втілює новий, постмодерністський тип свідомості готової до кардинальних динамічних метаморфоз. Образ поета амбівалентний: підтекстовий діалог із класиками переростає в гостру полеміку щодо ролі, функцій митця і мистецтва в суспільстві, а категоричне неприйняття народницьких поглядів поєднується з визнанням потужного впливу мистецтва на людину і соціум, нерозривного зв'язку творчості з життям. Саме тому зухвалий, невгамовний, сповнений юнацьких мрій ліричний герой Андруховича, керуючись принципом свободи як найвищою цінністю, перебуває в епіцентрі бурхливого, сповненого контрастів життя, в безперервному творчому пошуку, в постійному фізичному й духовному русі, вільно переміщуючись у часі й просторі. Образ дороги набуває символічного звучання, втілюючи ідею самопізнання через долання усталених меж, канонів, норм. Самоідентифікація творця відбувається завдяки збагаченню життєвим досвідом, продукованим подіями минулого й сьогодення, яскравими враженнями, поліфонічними емоціями, відкриттям сучасників і людей із минулого.

У віршах зі збірки «Екзотичні птахи і рослини» (1997), зокрема в «Пісні мандрівного спудея», представлено новий тип митця, який виражає постмодерністську світоглядно-естетичну парадигму, що вибудовується шляхом заперечення й водночас часткового прийняття національної літературної традиції й спрямована на визначення нових векторів розвитку української культури.

Ключові слова: *алюзія, гра, інтертекстуальність, іронія, постмодернізм, мандрівний дяк, маска, ліричний герой, образ поета, українська література.*

© О. Буряк, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

THE IMAGE OF THE ARTIST IN THE POETRY OF YURIY ANDRUKHOVYCH: A DIALOGUE WITH THE UKRAINIAN LITERARY TRADITION

Olena Buriak
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Journalism,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
Shevchenka Str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7549-5007

Abstract. *The article highlights the features of the artistic modeling of the image of the artist in the poetry of Yuriy Andrukhovych through the prism of dialogue with the Ukrainian literary tradition.*

The formation of the postmodernist image of the poet-traveler is sketchily traced, which is based on the synthesis of the features of the wandering clerk of the Baroque era, the main character of Ivan Kotlyarevsky's "Aeneid" and the image of the prophet-writer, explicated by the life and work of Taras Shevchenko. Building various intertextual connections, Andrukhovych originally rethinks these options in an ironic and playful discourse, presents the lyrical hero in the process of building a hierarchy of values, self-realization, awareness and acceptance of his social role as a medium between the past and the present, the profane and the sacred.

The author's model of the writer has an allusive basis and embodies a new,

postmodern type of consciousness ready for cardinal dynamic metamorphoses. The image of the poet is ambivalent: the subtextual dialogue with the classics develops into a sharp polemic regarding the role and functions of the artist and art in society, and the categorical rejection of populist views is combined with the recognition of the powerful influence of art on man and society, the inextricable connection of creativity with life. That is why Andrukhovych's daring, restless, full of youthful dreams lyrical hero, guided by the principle of freedom as the highest value, is at the epicenter of a turbulent, full of contrasts life, in continuous creative search, in constant physical and spiritual movement, freely moving in time and space. The image of the road takes on a symbolic meaning, embodying the idea of self-discovery through overcoming established boundaries, canons, and norms. The creator's self-identification occurs through enrichment with life experience produced by events of the past and present, vivid impressions, polyphonic emotions, and the discovery of contemporaries and people from the past.

The poems from the collection "Exotic Birds and Plants" (1997), in particular "Song of the Wandering Spud", present a new type of artist who expresses a postmodernist worldview and aesthetic paradigm, which is built through the denial and at the same time partial acceptance of the national literary tradition and is aimed at defining new vectors for the development of Ukrainian culture.

Key words: *an allusion, a game, an intertextuality, an irony, a postmodernism, a wandering clerk, a mask, a lyrical hero, an image of the poet, a Ukrainian literature.*

Постановка проблеми. У сучасному українському літературознавстві творчість патріарха українського постмодернізму Юрія Андруховича викликає незгасний інтерес, який підживлюється час від часу появою його нових творів, резонансних заяв, інтерв'ю чи повідомленнями про чергову відзнаку.

Поетика митця приваблює дослідників своєю постійною самооновлюваністю, симбіозом іронії, мовної і смислової гри, інтертекстуальності. Центральний у романах і поезіях Андруховича автобіографічний образ митця – потенційно багатий предмет для наукового осягнення, що відкриває нові грані авторського Я, художнього стилю письменника. Продуктивним є вивчення образу творця в різних художніх втіленнях через діалог із національною культурною традицією. Особливої уваги потребує проблема поєднання іронічного дистанціювання і серйозної культурної рефлексії, через які автор формує оригінальну концепцію митця.

Науковці осмислювали різні варіанти зв'язку Ю. Андруховича з літературною традицією. Т. Гундорова [1] розглядає творчість бу-ба-бістів у складних зв'язках «продовження – заперечення» з українськими класиками, зокрема І. Котляревським і Т. Шевченком – ключовими фігурами історико-літературному процесу. Н. Хомеча [2; 3] вивчає вплив на творчість Юрія Андруховича бурлескно-травестійної традиції, яскраво виявленої в «Енеїді» Івана Котляревського. Н. Зборовська [4] висвітлює художньо-стильову спорідненість митця із футуристом М. Семенком. Р. Семків [5], тлумачачи ґенезу

українського неоавангарду, зосереджує свою увагу на поетикальних особливостях письма постмодерністів у різних наративних моделях, розглядаючи діалогізм як основний принцип взаємодії з культурою, а також аналізує художні варіанти образу поета. У монографії Л. Донченко [6] один із розділів присвячено аналізу динаміки змін оповідних стратегій митця.

Задані літературознавцями вектори вивчення багатовимірного образу митця, ключового у творчості Андруховича, визначають завдання нашої студії, спрямованої на увиразнення художньої рецепції світоглядно-естетичних орієнтирів поета в інтертекстуальному контексті.

Мета нашої розвідки – визначити через призму взаємодії з національною літературною традицією особливості моделювання образу митця в поезії Юрія Андруховича.

Об'єкт дослідження – вірші Ю. Андруховича з книги «Екзотичні птахи і рослини» (1997) та поезія «Різдвяні вакації» з антології «Бу-Ба-Бу: Т.в.о/…/ри» (1995). **Предмет дослідження** – образ митця в інтертекстуальному вимірі, створеному через алюзії на мандрівних дяків, головного героя «Енеїди» І. Котляревського, творчу особистість Т. Шевченка.

У прозі й поезії одного з найпопулярніших сучасних українських письменників образ митця закорінений в національну культурну традицію – підґрунтя його світоглядно-естетичної позиції й багатого джерела форм його художнього оприявнення.

У «Пісні мандрівного спудея» оригінально втілено один із найпопулярніших у світовій літературі мотив «митець і мистецтво» у конкретизованому варіанті «поет і поезія». Автор презентує світоглядно-естетичні орієнтири сучасного творця осмислюючи роль і місце поезії в житті людини і суспільства через типовий, за твердженням Р. Семківа (а з ним солідарні багато науковців), для Андруховича образ: «центральний фокалізатор будь-якої нарації в романах (та й поезії) Ю. Андруховича є геніальний митець, що спостерігає дійсність довкола себе, відбуває митарства чи й навіть мандрує до метафорично окреслених потойбіч, творить і рефлексує про процес творення. Інтенсивність нарцисистичного самозамилування персонажів така яскрава, що ми могли б визнати інтенції автора взагалі романтичними, проте вказані персонажі також послідовно не лише маргінальні та аморальні (з точки зору конвенційної моралі), а й часто кплять зі свого покликання…» [5, с. 78].

У назві твору визначено його жанр – пісня. Авторське уточнення: «*…мандрівного спудея»* – ретроспективна алюзія на творчість мандрівних дяків, «спудеїв» (студентів) духовних академій, які у XVIII ст. заробляли гроші на канікулах і водночас розважалися мандруючи містами і селами із виставами, віршами, піснями.

Ця алюзійно-жанровизначальна назва твору виконує важливі функції у втіленні авторської ідеї: У такий спосіб передусім наголошується на зв'язку з національною традицією віршотворення й акцентовано на характеристиці, віці (рівні зрілості) ліричного героя: спудей – молода творча людина, котра перебуває на етапі свого становлення. Л. Донченко, характеризуючи формат взаємин Ю. Андруховича із читачем (живе спілкування під час зустрічей, вечорів, презентацій в Україні і Європі, співпраця з рок-гуртами), зауважує, що митець продовжує традиції «своїх попередників – "барокових" мандрівних дяків чи лицарів-трубадурів» [6, с. 180].

Назвою поезії визначено й потенційну аудиторію – вуличний натовп, різний за віком, соціальним статусом, рівнем освіченості.

Задана заголовком іронічно-грайлива тональність твору увиразнює всі ці художні смисли.

Образ поета-блукальця має автобіографічне підґрунтя й різні художні втілення в поезії Андруховича, зокрема в збірці «Екзотичні птахи і рослини» це менестрель, мандрівний актор («Елегія післяноворічного ранку»), астролог («Астролог»), зайда, казкар («Казкар»), мартопляс («Романс мартопляса», «Благання мартопляса»). Поєднання іпостасі поета-мандрівника з іншими ролями, наприклад, алхіміка («Алхімія») продукує магічно-казковий романтичний ореол:

В реторті вариться коктейль –
твоя й моя першооснова,
якої давній менестрель
шукав із музики і слова, –
в реторті вариться коктейль [7, с. 9].

Перифрази «*Я – Фауст, Гамлет, Вільгельм Тель!*» [7, с. 9] актуалізують драма-

тичне начало, надаючи привабливої багатовимірності образу. Подібне поєднання іронічного й драматичного пафосів спостерігаємо і в «Благанні мартопляса»:

«*По гострім путівцю, мов по мечу,*
До ваших жител радісно прийду
І невблаганну зірку засвічу…» [7, с. 11].

Слово «мартопляс» означає «вітрогін», «жевжик», а застаріле його значення – «фокусник», «акробат», «блазень» [8, с. 9]. Така номінація митця робить його образ суголосним з образом мандрівних дяків, тому несподіване в цьому контексті порівняння «*мов по мечу*» і фаталістична нота епітета «*невблаганну зірку*» створює оксиморонний ефект, стираючи межі «веселе – серйозне». Образ поета, представлений у такому емоційно-почуттєвому діапазоні, набуває рис універсальності, всеосяжності, виходить за межі приземленої буденності.

«Пісня мандрівного спудея» – це уявний діалог, звертання ліричного героя до своїх творів, ревізія своїх цілей усвідомлення, осягнення себе як митця. Якщо він – мандрівний спудей, то його твори – «*веселі чортенята*» [7, с. 4], бешкетливі, химерні, несподівані, недосконалі. Самоозначення «*я ваш отець*» [7, с. 4] актуалізує асоціативне поле в релігійному лексико-семантичному контексті, в результаті цього відбуваються карнавальні метаморфози, виникає оксиморонний ефект: ліричний герой, котрий навчається в духовній академії, грішить, пускає на волю «*веселих чортенят*».

У «Різдвяних вакаціях» – поезії, яка опосередковано апелює до феномена мандрівних дяків, образ маленьких чортенят експлуатується автором як символ свободи, втечі ліричного героя із прагматичного, скутого нормами і правилами світу:

агов мої маленькі чортенята
братове до вогню мене прийміть
я виміняв на вітер срібло й мідь
отож гайда за діло чарувати [9, с. 25].

Образ безпритульного поета-блукальця («*Ще ходиш попідтинню в городян, / і віршею віншуєш, і ночуєш / на теплій лаві…*» [9, с. 26]) прочитується і як алюзія на мандрівного філософа-поета Г. Сковороду, для котрого свобода була неоціненою, важливішою за будь-які матеріальні блага. Андруховичів герой постає в образі Енея: «*Та знов мандруєш, сам собі Еней, / прославши віршу, наче вишиванку…*» [9, с. 26]. Ця національно маркована художня іпостась митця вписує його в український культурний контекст і, відповідно, категорія свободи набуває статусу найбільшої цінності українців в історичному вимірі.

Н. Зборовська пов'язує з образом Енея актуалізацію мандрівного мотиву: «мандрівний мотив як романтична пристрасть до невідомих світів з'являється в Юрія Андруховича вже у перших його поетичних збірках…, ліричний герой ідентифікує себе з безтурботним блукальцем Енеєм» [4, с. 102].

Т. Гундорова вважає, що постмодерністів взагалі приваблює «архетипний характер Енея як блукальця та вічного мандрівника» [1, с. 46].

Мандри, дорога завжди асоціюються в поезії Андруховича зі свободою – необхідною умовою повноцінної реалізації митця. Саме тому концепт свободи має різні форми вираження: свобода руху у просторі помножується на вільні переміщення в часі: («*Ми кудись надовго щезли / (Двісті років? / Триста років?)*» [7, с. 14]. Відтак образ творця набуває амбівалентних рис, його позапросторовість, позачасовість, вічність («*десь отам, / між ренесансом і бароко…*» [7, с. 10], «*тут, в епіцентрі іржавих дротів і епох…*» [7, с. 38]) поєднуються із конкретикою моменту – «*саме тут і саме сьогодні*» [7, с. 30].

У «Пісні мандрівного спудея» на імпліцитному рівні вибудовується уявний дискусійний діалог ліричного героя-митця, котрий робить ревізію своїх завдань, із класиками, які вважали своєю метою служити народу, «перти плуга на полі людського поступу», формувати національно свідому особистість. Т. Гундорова називає Т. Шевченка «однією з основних постатей у діялозі українських авторів-постмодерністів» [1, с. 50], адже народницька модель, яку заперечували постмодерністи, «вибудовувалася навколо міту про Шевченка як Батька й пророка національного письменства» [1, с. 46].

У цьому алюзійному історико-літературному контексті образ «*веселих чортенят*» опозиційний до Шевченкових «*дум*» – образу, що яскраво ілюструє соціоідеологічну заангажованість поета: «*В Україну ідіть діти, нашу Україну*» [10]. «Думи» вписують творчість в суспільно-історичний часопростір не тільки через ідейно-тематичну визначеність

творів, а й опосередковано через значущий в житті суспільства образ кобзаря – їхнього виконавця.

Різноплановий пафос «Пісні…» актуалізується за законами постмодерністської парадигми, де стерта межа між опозиціями, переходи між різними емоційними тональностями непомітні: хоча домінує іронічний пафос, проте інколи він переростає в романтичний, який знову стає предметом іронії.

На переконання ліричного героя, поезія повинна вражати, викликати емоції, пробуджувати почуття, чарувати:

І постарайтесь, я вас дуже прошу,
щоб явір тихі сльози витирав *(Тут і далі виділення наше. – О. Буряк**),***
***щоб небо**, нахилившись**, наслухало**,*
щоб завше був натхненний соловій… [7, с. 4].

Ця думка «*отця*» «*веселих чортенят*» балансує на межі «серйозне –іронічне»: складно стверджувати, він говорить серйозно чи сміється над класиками, зокрема сентименталістами, які мали на меті розчулити, довести до сліз читача. Експлуатуючи спрофановані фольклорні образи: явір, соловій, Андрухович створює пародію на стереотипну поезію.

Поет наголошує на нерозривному зв'язку поезії з життям у його розмаїтті й контрастності. При цьому автор апелює до традицій освіти в духовних академіях, де серед інших наук викладалися риторика й поетика, студентів вчили віршувати. Один із методичних прийомів, що застосовували викладачі на початковому етапі, – написання текстів на основі використання запропонованого набору рим, серед яких збаналізована частим вжитком рима «кров – любов». Саме її Юрій Андрухович алюзійно згадує в «Пісні…» заперечуючи герметичну, штучну поезію, літературу для літератури:

З-під свити я вас випущу на світ –
*туди, **де кров з любов'ю черленяться**,*
де пристрастей і пропастей сувій… [7, с. 4].

Цей приклад підтверджує думку Р. Семківа: «Мову авангарду, у певних його виявах, можна назвати тавтологічною: він повторює кліше та звороти попередньої епохи, проте викривлює їх і, у той спосіб, висміює та заперечує» [5, с. 75].

Тільки життя може бути невичерпним джерелом справжнього натхнення й справжньої поезії:

Або в поля, як на зелену прощу –
читати вірші травам і вітрам!.. [7, с. 4].
З риторик і поетик академій –
гайда на площу, як на дно ріки! [7, с. 4].

Означений у поезії світоглядно-естетичний орієнтир суголосний міркуванням Андруховича в його есеї «What Language Are You From: Український письменник поміж спокусами тимчасовості»: «… письменник має до діла з марнотою марнот. Саме в ній він повинен почуватись як риба у воді, в цій мінливій тимчасовій конкретиці, в її, конкретики, кон'юнктурі. Що пильніша увага письменника до тимчасовості, до всіх її найдрібніших деталей… то більше шансів у тимчасовості долати власні межі» [11, с. 51].

Юрій Андрухович не оминув у «Пісні мандрівного спудея» і вічної проблеми конфлікту поколінь, традиції і новаторства:

Підслухані у вирі цілоденнім,
ті рими – вчителям наперекір
(у вчителів, здається, перекір)! [7, с. 4].

«*Перекір*» (перекур) – алюзія на відомий побутовий суржиковий фразеологізм («нервово курить в кутку»), що в іронічному тоні подає вічний конфлікт «батьки і діти» в літературі, оприявнюючи ставлення постмодерністів до класиків.

Поезія повинна бути актуальною: «*Хвалу воздавши часові зухвалу»,* універсальною, для *«звірят і пастухів»* – постмодерністський орієнтир на масового й елітарного читача представлений в іронічній формі.

Таким чином «Пісня мандрівного спудея» Ю. Андруховича – своєрідний маніфест поета-постмодерніста.

Образ поета у віршах Юрія Андруховича моделюється через діалог з українською літературною традицією, зокрема творчістю мандрівних дяків, І. Котляревського, Т. Шевченка. Такий алюзійний симбіоз ефективно працює на створення амбівалентного образу письменника, який, із одного боку, піддає нещадній ревізії народницькі цінності, десакралізує образ митця-національного лідера, що формує суспільну свідомість, а з іншого, стверджує потужний вплив поезії на людину й соціум. Амбівалентність поета визначається і його стосунками з часом і простором: митець перебуває у вічності і в моменті, поза сферами буденності і в конкретному місці.

Звертання до традиції мандрівних дяків увиразнює мотив свободи як вільного фізичного й духовного руху, занурення у вир життя, відкритості до світу в його розмаїтті.

Митець, як і шевченківський перебендя, виконує функції медіума між божественним і профанним, минулим і сучасним, але при цьому саморефлексія ліричного героя відбувається в іронічно-ігровому ключі.

Образ митця в поезії Андруховича засвідчує тяглість української літературної традиції через живий, часто полемічний діалог із нею, в результаті якого відбувається переосмислення ролі і завдань творця, переформатування взаємин мистецтва і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гундорова Т. Прощання з класикою. *Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн = The Post-Chornobyl Library. Ukrainian Literary Postmodernism* / Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т критики. Київ : Видавництво «Часопис “Критика”», 2005. С. 43–56.
2. Хомеча Н. Еней на межі XX – XXI століть: Іван Котляревський та Юрій Андрухович. *Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство* : збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. XIX / ред. кол. Я. О. Поліщук [та ін.]. Рівне : РДГУ, 2010. С. 93–106.
3. Хомеча Н. Діалог епох: українське барокко і постмодернізм (“Екзотичні птахи і рослини” Ю. Андруховича). *Слово і час*. 2003. № 11. С. 59–64.
4. Зборовська Н. Постмодернізм Юрія Андруховича у дзеркалі футуризму Михайля Семенка. *Зборовська Н. На карнавалі мертвих поцілунків. Феміністичні роздуми.* Львів : Літопис, 1999. С. 99–107.
5. Семків Р. Творчість Юрія Андруховича у контексті стильованих пошуків української літератури кінця XX ст. Після постмодернізму? URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/293c85d6-3f3d-4b3d-947e-c054a0dd06eb/content (дата звернення 10.01.2025).
6. Донченко Л. Динаміка наративних стратегій Юрія Андруховича. Донченко Л. Художні моделі національної ідентичності: монографія. Київ : КНТ, 2014. С. 180–185.
7. Андрухович Ю. Екзотичні птахи і рослини. Видання 2-ге. Івано-Франківськ : Видавництво «Лілея-НВ», 2002. 111 с.
8. Мартопляс. Словник : портал української мови і культури. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=мартопляс (дата звернення 31.01.2025).
9. Андрухович Ю. Різдвяні вакації. Бу-Ба-Бу: Т.в.о/…/ри. Львів : Каменяр, 1995. С. 25–26 (Бібліотека міжнародної школи україністики. Сер. «Кінець тисячоліття»). URL: https://file.lib.in.ua/pdf/andrukhovych-bu-ba-bu-tvo–ry.pdf (дата звернення 31.01.2025).
10. Шевченко Т. Думи мої, думи мої… УкрЛіб: бібліотека української літератури. URL: chttps://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=735 (дата звернення: 19.01.2026).
11. Андрухович Ю. What Language Are You From: Український письменник поміж спокусами тимчасовості. Андрухович Ю. Диявол ховається в сирі : Вибрані спроби 1999–2005 років. Київ : Видавництво «Часопис “Критика”», 2006. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019026 (дата звернення: 20.01.2026).

REFERENCES

1. Hundorova, T. (2005). Proshchannia z klasykoiu [Farewell to the classics]. In T. Hundorova, *Pisliachornobylska biblioteka. Ukrainskyi literaturnyi postmodern = The Post-Chornobyl Library. Ukrainian Literary Postmodernism* (pp. 43–56). Vydavnytstvo «Chasopys “Krytyka”». [in Ukrainian].
2. Khomecha, N. (2010). Enei na mezhi XX–XXI stolit: Ivan Kotliarevskyi ta Yurii Andrukhovych. In Ya. O. Polishchuk (Ed.), Aktualni problemy suchasnoi filolohii: Literaturoznavstvo (Vol. 19, pp. 93–106). Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet. [in Ukrainian].
3. Khomecha, N. (2003). Dialoh epokh: Ukrainske barokko i postmodernizm (“Ekzotychni ptakhy i roslyny” Yu. Andrukhovycha). *Slovo i chas*, (11), pp. 59–64. [in Ukrainian].
4. Zborovska, N. (1999). Postmodernizm Yuriia Andrukhovycha u dzerkali futuryzmu Mykhailia Semenka [Yuri Andrukhovych’s postmodernism in the mirror of Mykhailo Semenko’s futurism]. In N. Zborovska, *Na karnavali mertvykh potsilunkiv: Feministychni rozdumy* (pp. 99–107). Litopys. [in Ukrainian].
5. Semkiv, R. (n.d.). Tvorchist Yuriia Andrukhovycha u konteksti stylovanykh poshukiv ukrainskoi literatury kintsia XX st. [The work of Yuri Andrukhovych in the context of stylistic explorations in Ukrainian literature at the end of the 20th century]. *Pislia postmodernizmu?* Retrieved from: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/293c85d6-3f3d-4b3d-947e-c054a0dd06eb/content [in Ukrainian].
6. Donchenko, L. (2014). Dynamika naratyvnykh stratehii Yuriia Andrukhovycha [The dynamics of Yuri Andrukhovych’s narrative strategies]. In L. Donchenko*, Khudozhni modeli natsionalnoi identychnosti: monohrafiia* (pp. 180–185). KNT. [in Ukrainian].

7. Andrukhovych, Yu. (2002). Ekzotychni ptakhy i roslyny [Exotic Birds and Plants'quot]. (2nd ed.). Vydavnytstvo «Lileia-NV». [in Ukrainian].
8. Martoplias. (n.d.). In Slovnyk: Portal ukrainskoi movy i kultury. Retrieved from: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=мартопляс [in Ukrainian].
9. Andrukhovych, Yu. (1995). Rizdviani vakatsii [Christmas vacation]. In *Bu-Ba-Bu: T.v.o/.../ry.* (pp. 25–26). Kameniar. Retrieved from: https://file.lib.in.ua/pdf/andrukhovych-bu-ba-bu-tvo–ry.pdf [in Ukrainian].
10. Shevchenko, T. (n.d.). Dumy moi, dumy moi… [My thoughts, my thoughts…] UkrLib: biblioteka ukrainskoi literatury. Retrieved from: shttps://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=735 [in Ukrainian].
11. Andrukhovych, Yu. (2006). What Language Are You From: Ukrainskyi pysmennyk pomizh spokusamy tymchasovosti [What Language Are You From: Ukrainian writer amid the temptations of transience]. In Yu. Andrukhovych, *Dyiavol khovaietsia v syri : Vybrani sproby 1999–2005 rokiv.* Vydavnytstvo «Chasopys "Krytyka"». Retrieved from: https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019026 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 22.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 811.161.81'31
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.3

ІДІОСТИЛЬ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА: МОВНА КАРТИНА СВІТУ ПИСЬМЕННИКА

Наталія Власенко
старший викладач кафедри філології та мовних комунікацій
Дніпровського державного технічного університету
вул. Дніпробудівська, 2, м. Кам'янське, Україна
orcid.org/0009-0003-7039-8974

Анотація. *У пропонованій статті детально розглядається ідіостиль Валерія Шевчука як унікальний феномен української інтелектуально-філософської прози кінця XX – початку XXI століття. Автор постає не лише як майстер слова, а як творець цілісного міфопоетичного всесвіту. Аналіз здійснено через призму мовної картини світу письменника, що ґрунтується на органічному поєднанні національної культури, фольклорних традицій та глибокої біблійної стилістики. Визначено, що ідіостиль Шевчука вирізняється високим рівнем філософічності, асоціативністю та багатошаровою символікою, що відображає складну взаємодію історичних, культурних та психологічних аспектів. Розглянуто роль хронотопу, етносимволіки, у творенні авторського стилю, а також значення цих елементів для формування національної ідентичності. Доводиться, що у текстах митця мова стає інструментом дослідження людського духу, де лексема-символ несе в собі генетичну пам'ять народу. Дослідження фокусується на кількох важливих аспектах.*

Часопростір у творах Шевчука має вертикальну структуру, де сучасність постійно корелює з епохою бароко, створюючи ефект неперервності буття.

Письменник переосмислює архаїчні образи, надаючи їм нового екзистенційного значення. Використання алегоризму та метафоричності дозволяє автору будувати складні інтелектуальні лабіринти, характерні для «химерної прози».

Митець віртуозно використовує багаті ресурси загальнонародної мови, прагнучи естетичної довершеності та демонструючи високу культуру письма. Кожен мовний засіб – від діалектизму до високого церковнослов'янізму – підпорядкований розкриттю ідейних настанов митця. Мовна картина світу, що постає з його текстів, є дзеркалом світовідчуття Шевчука, його ціннісних орієнтирів та віри в перемогу світла над хаосом.

Особливу увагу приділено парадоксальності мислення автора, яка виявляється у зіставленні сакрального і профанного, реального і фантастичного. Це створює особливу інтелектуальну напругу, що спонукає читача до активної співтворчості.

У підсумку доведено, що проза Валерія Шевчука є важливим внеском у розвиток сучасної української літератури, зокрема в контексті утвердження мовної та культурної самобутності. Письменник у повній мірі використовує багаті ресурси загальнонародної мови і прагне естетичної довершеності, виявляє в художніх текстах високу культуру письма. Використання мовних засобів підпорядковане розкриттю ідейних і естетичних настанов митця. Мовна картина світу художника слова, що постає зі створених ним текстів, є відображенням світовідчуття письменника, його ціннісних орієнтирів. Отже, творчість письменника є фундаментальним внеском у розвиток сучасної української літератури. Вона утверджує мовну та культурну самобутність України, демонструючи світові зрілість та глибину національного філософського дискурсу.

Ключові слова: *ідіостиль, багатошарова мовна картина світу, бароко, стилістика, алегоризм, символізм, парадоксальність мислення, інтелектуальна проза.*

© Н. Власенко, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

VALERY SHEVCHUK'S IDIOSTYLE: A LANGUAGE PICTURE OF THE WRITER'S WORLD

Nataliya Vlasenko
Senior Lecturer at the Department of Philology
and Language Communications
Dnipro State Technical University
Dniprobudivska Str., 2, Kamianske, Ukraine
orcid.org/0009-0003-7039-8974

Abstract. *The proposed article provides a detailed examination of Valeriy Shevchuk's idiostyle as a unique phenomenon within Ukrainian intellectual and philosophical prose of the late 20th and early 21st centuries. The author emerges not merely as a master of words, but as the creator of a holistic mythopoetic universe. The analysis is conducted through the prism of the writer's linguistic worldview, which is grounded in an organic fusion of national culture, folkloric traditions, and profound Biblical stylistics.*

It is established that Shevchuk's idiostyle is characterized by a high degree of philosophical depth, associativity, and multilayered symbolism, reflecting the complex interaction of historical, cultural, and psychological aspects. The article examines the roles of the chronotope and ethno-symbolism in the formation of the author's style, as well as the significance of these elements in shaping national identity. It is argued that in the artist's texts, language becomes an instrument for exploring the human spirit, where the "lexeme-symbol" carries the genetic memory of the nation. The study focuses on several key aspects.

Space-time in Shevchuk's works possesses a vertical structure where modernity constantly correlates with the Baroque era, creating an effect of the continuity of being.

The writer reinterprets archaic images, endowing them with new existential meaning. The use of allegorism and metaphor allows the author to construct complex intellectual labyrinths characteristic of "chimerical prose" (khymerna proza).

The author masterfully utilizes the rich resources of the common national language, striving for aesthetic perfection and demonstrating a high culture of writing. Every linguistic tool – from dialectisms to high Church Slavonicisms – is subordinated to revealing the artist's ideological and aesthetic aims. The linguistic worldview emerging from his texts serves as a mirror of Shevchuk's perception of the world, his value orientations, and his faith in the victory of light over chaos.

Particular attention is paid to the paradoxical nature of the author's thinking, which manifests in the juxtaposition of the sacred and the profane, the real and the fantastic. This creates a specific intellectual tension that encourages the reader toward active co-creation.

In conclusion, it is proven that Valeriy Shevchuk's prose is a vital contribution to the development of modern Ukrainian literature, particularly in the context of asserting linguistic and cultural identity. The writer fully utilizes the vast resources of the language to manifest a high culture of artistic expression. Ultimately, his work serves as a fundamental contribution to the development of contemporary Ukrainian literature, demonstrating to the world the maturity and depth of national philosophical discourse.

Key words: *idiostyle, multilayered linguistic worldview, Baroque, stylistics, allegorism, symbolism, paradoxical thinking, intellectual prose.*

Вступ. У сучасному українському літературознавстві спостерігається зростаючий інтерес до проблеми вивчення індивідуального стилю письменника як важливого елемента його творчої ідентичності. Особливої уваги вартує ідіостиль Валерія Шевчука – одного з найяскравіших представників інтелектуально-філософської прози другої половини XX – початку XXI століття. Його творчість вирізняється глибиною філософського осмислення буття, витонченістю мовної форми, багатством символіки та культурних алюзій. Шевчук виступає не лише як літератор, а й як культурний інтерпретатор українського світобачення, поєднуючи у своїй прозі модерністські й традиційні елементи, історичне та міфологічне мислення. Його мова – це не лише інструмент художнього вислову, а й засіб пізнання, реконструкції й осмислення української ментальності [1].

Метою статті є дослідження особливостей мовної картини світу та ідіостилю й індивідуального словотворення видатного українського письменника Валерія Шевчука, а також вивчення індивідуальних новотворів митця, за допомогою яких письменникові вносить додаткові відтінки семантики, підкреслює різноманітні смислові акценти контекстів. Це дає можливість визначити індивідуальну неповторність письменника,

визначити його внесок у систему словесних художніх образів української мови.

Методологія дослідження. У дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення, що

дозволили опрацювати широкий корпус художніх і критичних джерел для комплексного вивчення ідіостилю письменника. Елементи герменевтичного підходу сприяли глибшому розкриттю теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова художніх творів письменника виразно презентує його індивідуальну картину світу, визначає індивідуальний, неповторний стиль. Проблемі дослідження індивідуального стилю письменника через мову його творів присвячено чимало праць українських мовознавців – В. Дроздовського, О. Кухар-Онишко, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, Л. Ставицької, А. Мойсієнка, Н. Дужик, С. Бибик та інших. Творчість Шевчука була предметом дослідження багатьох вчених: Л. Тарнашинської, О. Коляденко, С. Фурманова. Р. Корогородського, П. Білоуса, Н. Городнюк, Г. Клочек, В. Панченка, А. Горнятко-Шумилович. Аналізуючи мовотворчість письменника, вони враховували творчій та життєвий шлях письменника, його соціально-політичні погляди та літературні уподобання, метафору його творів як засіб моделювання художнього світу текстів автора.

Основний текст. Поняття мовної картини світу (МКС) є ключовим для сучасної лінгвістики, культурології та філософії мови. Воно охоплює уявлення про світ, які закріплюються і транслюються засобами мови, виявляючи особливості світобачення того чи іншого народу або індивіда. Згідно з цим підходом, мова не просто репрезентує дійсність, а формує її – вона відображає специфіку колективного й індивідуального досвіду, історичну пам'ять, систему цінностей, релігійні й міфологічні уявлення, естетичні норми [3].

Ідіостиль не існує ізольовано від ширшого мовно-культурного контексту: він формується на тлі національної мовної картини світу, водночас актуалізуючи й переосмислюючи її елементи. У цьому полягає тісний **зв'язок між ідіостилем і мовною картиною світу**: індивідуальний стиль стає способом реалізації й модифікації колективної моделі бачення світу. Кожен письменник у процесі творчості ніби «переписує» мовну картину світу крізь призму власного досвіду, чуття, ідейної позиції. Таким чином, ідіостиль є не лише формою самовираження, а й механізмом художньої інтерпретації дійсності [4].

У випадку Валерія Шевчука його ідіостиль виступає складною системою, в якій поєднано архаїчні й модерністські риси, історизм і психологізм, символізм і реалізм. Через індивідуально-авторське мовлення письменника постає глибока, багатошарова мовна картина світу, що вбирає в себе національні традиції, християнсько-міфологічну образність, філософські узагальнення та культурні алюзії [5].

Творчість Валерія Шевчука має глибоке коріння в українській культурній традиції, зокрема в бароковій естетиці, яка справила значний вплив на формування його ідіостилю. Бароко, як художній напрям, виникло в Європі у XVI–XVII століттях і вирізнялося високою емоційністю, контрастністю, символізмом, синтетичністю жанрів, намаганням відобразити складність світу та людини через алегорії, риторичні фігури, розгалужені метафори. В українському варіанті бароко тісно переплелися християнська філософія, фольклорна поетика та морально-дидактичні настанови, що стало підґрунтям для розвитку самобутнього літературного стилю [6].

У прозі Шевчука барокові елементи не є зовнішньою стилізацією, а органічною складовою його мовної картини світу. Передусім це виявляється у **складній синтаксичній організації тексту** – довгих розгорнутих періодах, інверсіях, повтореннях, багаторівневій риторичній структурі. Такі синтаксичні конструкції сприяють створенню ефекту піднесеності, урочистості, драматизму, який є характерним для барокової естетики [6]. Значну роль у стилістиці письменника відіграє *алегоризм та символізм.* Наприклад, образи *ночі, світла, дзеркала, драбини, хреста* – не лише мають сюжетну функцію, а й насичені метафізичними, сакральними, психологічними сенсами. Шевчук не лише стилістично наслідує барокову традицію, а й концептуально розвиває її ідеї – пошуку істини, спасіння душі, вічного протистояння добра і зла.

Крім того, бароко в ідіостилі Шевчука проявляється на **рівні композиції**: тексти часто побудовані як багаторівнева алегорія або притча, де події можуть мати кілька паралельних

смислових рівнів. Така структура тексту спонукає читача до глибокої інтерпретації, інтелектуального і духовного зусилля – ще одна риса барокового мистецтва [5].

Узагальнюючи, слід зазначити, що барокові елементи в ідіостилі Валерія Шевчука є не просто стилістичним прийомом, а частиною глибшої естетико-філософської системи. Вони допомагають авторові виражати складність людської природи, трагічність історії, пошук сенсу буття, і водночас – створюють багатогранну, емоційно насичену мовну картину світу.

Фольклорно-міфологічна складова є однією з провідних у мовній картині світу Валерія Шевчука. Його твори глибоко вкорінені в традиціях народної культури, світоглядних уявленнях українців, архаїчній символіці, притаманній дохристиянському й християнському періодам. Через звернення до фольклору й міфу Шевчук не лише збагачує естетичний вимір художнього тексту, а й репрезентує національну ментальність, глибинні архетипи та колективну пам'ять народу [4].

У структурі мовної картини світу письменника **фольклорно-міфологічна символіка виконує кілька важливих функцій [7]:**

– *Концептуальна* – фольклорні образи й міфологеми стають ключовими концептами, які структурують художній світ. Наприклад, образ дерева в Шевчука – це не просто природний об'єкт, а багатозначний символ родоводу, життя, зв'язку поколінь, містичного зв'язку неба і землі. Так само хрест, коло, ніч, птахи, вода мають розширене значення, закорінене в народній символіці.

– *Світоглядна* – народна міфологія відтворює архаїчні уявлення про добро і зло, про космос і хаос, про життєві цикли, ритуали, долю, смерть. Шевчук вводить у прозу давні уявлення про «нечисту силу», «перелесників», «відьом», «домовиків», але трактує їх не лише як елементи фольклорного страху, а як символи внутрішнього світу людини, її етичних і духовних сумнівів.

– *Психоаналітична* – через міфологічні образи автор висвітлює глибинні психологічні конфлікти героїв. Наприклад, образ русалки може бути проекцією пригніченої пристрасті або втіленням жіночого начала, що не знайшло реалізації у патріархальному суспільстві. Таким чином, міф трансформується в засіб осмислення підсвідомого.

– *Культурно-історична* – у прозі Шевчука міфологія є виявом неперервності культурного коду українського народу. Письменник часто реконструює забуті або витіснені образи, інтегруючи їх у сучасний художній дискурс. Це дозволяє поєднувати історичну правду з естетичною вигаданістю, робити текст глибоко національним, але водночас універсальним.

Фольклорно-міфологічна символіка в ідіостилі Шевчука – це не вторинне нашарування, а **центральна категорія**, яка формує не лише образну, а й філософську основу тексту. Вона забезпечує глибину смислів, багатовимірність образів, а також дозволяє письменникові поєднати індивідуальне й колективне, сучасне й архаїчне у єдиному художньому просторі.

Психологізм прози автора – не прямолінійне зображення емоцій чи думок персонажа, а багаторівнева система відображення **внутрішнього світу людини**. Шевчук застосовує **внутрішній монолог, потік свідомості, ретроспекції, психоаналітичне занурення у минуле**, що дозволяє читачеві відчути не лише події, а й глибинні зрушення у душі героя. Наприклад, у романі **«На полі смиренному»** головний герой поступово відкриває трагічну правду про своє походження, що спонукає його до внутрішньої переоцінки власного життя, віри, ролі у світі. Письменник також часто застосовує **символічні деталі**, які стають ключами до розуміння внутрішніх станів персонажів. *Предмети, звуки, сни, кольори, погода* – все набуває глибокої психологічної функції. Велику роль для розуміння героя відіграє також його портрет [7]. Через ці елементи він створює атмосферу тривоги, надії, спокути, гріховності або прозріння.

У прозі Шевчука **час і простір** не є лінійними чи реалістичними – навпаки, вони відзначаються **нерівномірністю, циклічністю, символізмом**. Хронотоп у творах автора – це не фон подій, а активна складова сенсової структури.

Час у Шевчука – переважно **міфологічний або психологічний**, часто – **розмитий, нелінійний**. Події можуть розгортатися у формі спогадів, бачень, містичних нав'язливих образів, де минуле й теперішнє поєднуються, а майбутнє постає як невизначене або передчуте. Такий хронотоп створює ефект «позачасовості», а це, у свою чергу, сприяє філософській інтерпретації людського буття.

Простір – замкнутий, символічний, часто пов'язаний із сакральними координатами. Типовими є *хата, дім, церква, поле, ліс, гора* – архетипні простори, що символізують відповідні життєві стани. Наприклад, дім у творах Шевчука може бути і простором родинного тепла, і місцем тягаря пам'яті, а гора – місцем одкровення або страждання (як у романі **«Дім на горі»**).

Важливе місце займає також **місто як хронотоп**. У деяких творах Шевчука з'являється простір міста (часто історичного, середньовічного), який уособлює цивілізаційний конфлікт, зіткнення сакрального і профанного, високого і ницих інстинктів. Простір тут впливає на настрій героїв, структурує сюжет, задає морально-філософські орієнтири.

Висновки. Дослідження ідіостилю Валерія Шевчука у контексті мовної картини світу дозволяє глибше осмислити як індивідуальні особливості його художнього мислення, так і загальні тенденції української літературної традиції кінця XX – початку XXI століття.Ідіостиль письменника формується на основі його унікального погляду на світ, що пов'язано з поняттями мовної особистості та мовної картини світу. Мова його творів є джерелом для вивчення глибинних сенсів, філософських і культурних концептів. Шевчук творить власну реальність через слово – моральну, естетичну, філософську. У його творах відображена складна взаємодія макрокосму і мікрокосму, де «мала людина» вміщує у собі весь внутрішній всесвіт. Риси його стилю – асоціативність, філософічність, заглиблення у тонкі порухи людської душі. Лексика на позначення абстрактних понять (страх, надія, розум) оживає в образах-персонажах. Ці художні засоби дозволяють читачеві відчути глибину внутрішнього світу героя.

Шевчук є глибоко національним письменником. Його мовна картина світу вкорінена в українській культурі та традиції, навіть якщо її образи універсальні. Назви рослин, побутові предмети, етнічні символи – усе це формує барвисту, національно забарвлену палітру текстів.

Усі ці елементи створюють гармонійно впорядковану картину світу письменника, де людина живе за національними традиціями, у глибинному зв'язку з природою, історією та духовністю свого народу. Через конкретне, зокрема – національне, Шевчук розкриває універсальні смисли, демонструючи, що мовна картина світу – це відображення цілісного космосу, в якому українська ідентичність займає важливе місце.

Отже, ідіостиль Валерія Шевчука є **самобутнім феноменом української літератури**, в якому відображено національну ментальність, духовні пошуки людини, вічну боротьбу добра і зла. Його художній світ – це **інтелектуальний простір сакрального і буденного, історичного і позачасового**, де слово набуває символічного значення і трансформується у засіб пізнання буття.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на порівняльний аналіз ідіостилів сучасних українських прозаїків, а також на вивчення рецепції творчості В. Шевчука у контексті світової літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волос Я. В., Левченко О. П. Статистичний профіль ідіостилю Валерія Шевчука (Морфологічний рівень). *Слобожанський науковий вісник*. *Серія : Філологія*. № 3, 2023. С. 32–36.
2. Гладун З. О. Основні підходи дослідження індивідуального стилю письменника. *Молодий вчений*. 2019. № 11(2). С. 944–946.
3. Павличко О. О. Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010.С. 186–191.
4. Артюх Н. Творчість В. Шевчука як приклад елітарної літератури. Традиція бароко XX ст. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 10. С. 40–44.
5. Бабій І. О, Семенюк О. А. Метафоричність художнього мовлення В. Шевчука (на матеріалі повісті «Птахи з невидимого острова»). *Закарпатські філологічні студії*, 2018. Вип. 4. Том 1. С. 11–15.
6. Переломова О. С. Презентація мовної картини світу Валерія Шевчука в індивідуальному словотворенні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. *Сер. «Філологія. Журналістика».* Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 32 (71), № 5, Ч. 1. С. 44–52.
7. Авксентьєва Г., Малицька О. Специфіка портретування у збірці Валерія Шевчука «У череві апокаліптичного звіра». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. *Сер. : Філологія*. 2020. № 46 т. 3. С. 4.

REFERENCES

1. Volos, Ya. V., & Levchenko, O. P. (2023). Statystychnyi profil idiostyliu Valeriia Shevchuka (Morfolohichnyi riven) [Statistical profile of Valeriy Shevchuk's idiostyle (Morphological level)]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Seriia : Filolohiia,* vol. 3, pp. 32–36. [in Ukrainian].
2. Hladun, Z. O. (2019). Osnovni pidkhody doslidzhennia indyvidualnoho styliu pysmennyka [Basic approaches to the study of a writer's individual style]. *Molodyi vchenyi*, vol. 11(2), pp. 944–946. [in Ukrainian].
3. Pavlychko, O. O. (2010). Movni i kontseptualni kartyny svitu [Linguistic and conceptual pictures of the world]. Zb. nauk. pr. Kyiv: VPTs «Kyivskyi universytet» – Collection of Scientific Papers. Kyiv : Publishing and Polygraphic Center «Kyiv University», pp. 186–191. [in Ukrainian].
4. Artiukh, N. (2011). Tvorchist V. Shevchuka yak pryklad elitarnoi literatury. Tradytsiia baroko XX st. [V. Shevchuk's work as an example of elitist literature. The Baroque tradition of the 20th century]. *Ukrainska mova y literatura v serednikh shkolakh, himnaziiakh, litseiiakh ta kolehiiumakh*, vol. 10, pp. 40–44. [in Ukrainian].
5. Babii, I. O., & Semeniuk, O. A. (2018). Metaforychnist khudozhnoho movlennia V. Shevchuka (na materiali povisti «Ptakhy z nevydymoho ostrova») [Metaphorical nature of V. Shevchuk's artistic speech (based on the story «Birds from the Invisible Island»)]. *Zakarpatski filolohichni studii*, vol. 4(1), pp. 11–15. [in Ukrainian].
6. Perelomova, O. S. (2021). Prezentatsiia movnoi kartyny svitu Valeriia Shevchuka v indyvidualnomu slovotvorenni [Presentation of Valeriy Shevchuk's linguistic picture of the world in individual word formation]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Ser. «Filolohiia. Zhurnalistyka»*, vol. 32(71), no. 5(1), pp. 44–52. [in Ukrainian].
7. Avksentieva, H., & Malytska, O. (2020). Spetsyfika portretuvannia u zbirtsi Valeria Shevchuka «U cherevi apokaliptychnoho zvira» [Specifics of portraiture in Valeriy Shevchuk's collection «In the Belly of the Apocalyptic Beast»]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. : Filolohiia,* vol. 46(3), p. 4–7 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 14.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 821.161.2.09-312.9-053.6
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.4

СВІТОГЛЯДНА ҐЕНЕЗА ПІДЛІТКА В ІСТОРИКО-ПРИГОДНИЦЬКОМУ ФЕНТЕЗІ ВОЛОДИМИРА РУТКІВСЬКОГО

Наталія Дев'ятко
кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри філософії
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР
вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0003-0162-1194
e-mail: natalia_ptah@ukr.net

Анотація. *У статті досліджено механізми світоглядної генези підлітка в історико-пригодницькому фентезі Володимира Рутківського на матеріалі роману «Сторожова застава». Обґрунтовано, що формування національно-культурної ідентичності в пубертатному віці є критичним і вразливим процесом, у межах якого художній текст виконує функцію медіатора між історичною пам'яттю та індивідуальною рефлексією реципієнта. Показано, що літературний наратив здатен транслювати світоглядні орієнтири не через декларативне повчання, а через прожитий досвід персонажа, актуалізуючи механізми ідентифікації та художньої емпатії.*

Виявлено, що використання прийому часової трансгресії забезпечує трансформацію абстрактного історичного знання у персоніфікований досвід, мінімізуючи дистанцію між сучасним світосприйняттям підлітка та соціокультурним контекстом Київської Русі. Аналіз ініціального сценарію становлення протагоніста Вітька Бубненка засвідчує принципову відмову автора від жанрових кліше «обраності» та технологічного домінування героя-потраплянця. Натомість акцент зроблено на етичному засвоєнні цінностей спільноти, відповідальності та солідарності як ключових чинниках світоглядної зрілості.

Доведено, що деміфологізація епічних образів (богатирського циклу) та повернення національних символів у власний культурний контекст виконують функцію деконструкції імперських наративів і сприяють подоланню комплексу національної меншовартості. Окрему увагу приділено соціальній організації художнього світу, яка ґрунтується на взаємоповазі та визнанні жіночої суб'єктності як складниках української аксіологічної традиції.

Встановлено, що ініціація героя завершується не лише внутрішньою трансформацією (обряд номінації), а й переосмисленням миру як результату активного спротиву загарбницькій експансії. Зроблено висновок про високий педагогічний і терапевтичний потенціал роману, який пропонує підлітковій аудиторії модель формування національної резильєнтності в умовах сучасних соціокультурних і воєнних викликів. Твір репрезентує концепцію «живої історії», у якій ініціація особистості віддзеркалює процес становлення національної суб'єктності.

Ключові слова: *історико-пригодницьке фентезі, світоглядна генеза підлітка, Володимир Рутківський, «Сторожова застава», національна ідентичність, ініціація героя, історична пам'ять у літературі, українська література для дітей та юнацтва.*

© Н. Дев'ятко, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

THE ADOLESCENT'S WORLDVIEW GENESIS IN VOLODYMYR RUTKIVSKYI'S HISTORICAL AND ADVENTURE FANTASY

Nataliia Deviatko
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy
Dnipro Academy of Continuing Education
Volodymyr Antonovych Str., 70, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0162-1194
e-mail: natalia_ptah@ukr.net

Abstract. *The article examines the mechanisms of a teenager's worldview formation in Volodymyr Rutkivskyi's historical adventure fantasy, focusing on the novel The Stronghold (Storozhova Zastava). It is argued that the formation of national and cultural identity during puberty constitutes a critical and vulnerable stage of personal development, in which literary fiction functions as a mediator between historical memory and the reader's individual reflection. The study demonstrates that literary narrative is capable of transmitting worldview values not through explicit didacticism, but through the lived experience of the protagonist, activating processes of identification and artistic empathy.*

It is established that the use of temporal transgression transforms abstract historical knowledge into a personalized experience, significantly reducing the distance between a modern adolescent's perception and the sociocultural context of Kyivan Rus. The analysis of the protagonist Viktor Bubnenko's initiation scenario reveals the author's deliberate rejection of genre clichés such as the "chosen one" trope or the technological superiority of the time-traveling hero. Instead, the narrative emphasizes ethical integration into the community, responsibility, and solidarity as key factors of worldview maturity.

The article demonstrates that the demythologization of epic characters (the heroic triad) and the reappropriation of national symbols function as effective tools for deconstructing imperial narratives and overcoming internalized feelings of cultural inferiority. Particular attention is paid to the social structure of the fictional world, which is based on mutual respect and the recognition of female agency as essential components of Ukrainian axiological tradition.

It is concluded that the protagonist's initiation is completed not only through internal transformation (the act of renaming), but also through the redefinition of peace as the result of active resistance to aggressive expansion. The novel is shown to possess significant pedagogical and therapeutic potential, offering adolescent readers a model for developing national resilience under contemporary sociocultural and wartime challenges. The Stronghold represents a concept of "living history," in which personal initiation mirrors the process of national subjectivity formation.

Key words: *historical adventure fantasy, adolescent worldview formation, Volodymyr Rutkivskyi, Storozhova Zastava, national identity, initiation narrative, historical memory in literature, Ukrainian children's and young adult literature.*

Постановка проблеми. Формування світогляду індивіда є поетапним процесом, який у підлітковому віці набуває особливої інтенсивності, оскільки саме в цей період відбувається закріплення базових ціннісних орієнтирів, моделей поведінки та уявлень про належність до спільноти. Несформованість національно-культурного складника світоглядної системи підлітка підвищує його вразливість до маніпулятивних впливів і може спричиняти соціокультурну аномію, яка проявляється відчуженням від історичної пам'яті, етнокультурної традиції та громадянської ідентичності.

Важливим чинником підтримки ініціального становлення у цьому віці є художній текст, здатний передавати світоглядні коди не у формі декларацій, а через досвід персонажа. Механізми ідентифікації та художньої емпатії забезпечують зв'язок між досвідом протагоніста та внутрішньою рефлексією реципієнта, завдяки чому літературний наратив стає засобом засвоєння ціннісних орієнтирів і моделей поведінки, актуальних у кризових соціокультурних ситуаціях.

Особливо продуктивними в цьому контексті є ігрові жанрові моделі – передусім пригодницька проза та фентезі, – які дають змогу поєднувати складні історичні та етичні смисли з наративною формою, доступною для підліткового сприйняття. Фікційний герой, залучений до історичного хронотопу, стає посередником між абстрактним знанням про минуле та його емоційно пережи-

тим осмисленням, що підсилює ініціальний потенціал художнього тексту.

Роман Володимира Рутківського «Сторожова застава» репрезентує зазначену жанрову модель у сучасній українській літературі для дітей та юнацтва. Побудований на прийомі часової трансгресії, твір поєднує історичний матеріал із пригодницьким наративом, створюючи умови для формування світоглядних орієнтирів і національно-культурної ідентичності підлітка. Важливо зауважити, що у межах статті об'єктом аналізу є літературний першотекст роману. Згадка про екранізацію має довідковий характер і не передбачає інтермедіального аналізу.

Творчість В. Рутківського, зокрема роман «Сторожова застава», є предметом активного осмислення в сучасному українському літературознавстві. Наукові дослідження, присвячені цьому тексту, формуються навколо кількох провідних напрямів. Так, Т. Качак аналізує роман в аспекті поетології персонажетворення в літературі для дітей та юнацтва, роблячи акцент на етичній мотивації вчинків героїв як смислотворчому чиннику. М. Васильєва розглядає твір у контексті еволюції жанрово-тематичних моделей сучасної дитячої прози. Аксіологічний і виховний потенціал роману в процесі світоглядного становлення підлітків висвітлюють С. Васюта, Н. Танська та О. Дробідько. Ідейно-тематичні домінанти творчості письменника систематизовано в біографічному дослідженні Н. Марченко.

Вагомими для осмислення «Сторожової застави» як чинника формування національно-культурної ідентичності є праці О. Слижук та В. Кизилової. О. Слижук зосереджується на функціонуванні мотивів національної пам'яті в сучасній українській історико-пригодницькій прозі для юнацтва, тоді як В. Кизилова аналізує роман в межах націєтворчих тенденцій новітньої літератури для дітей та молоді. Зазначені підходи створюють важливе теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого аналізу світоглядного потенціалу художнього тексту.

Окремий напрям сучасного наукового дискурсу становлять праці, присвячені інтермедіальним аспектам «Сторожової застави», зокрема аналізу наративних стратегій та трансформацій літературного першоджерела в процесі екранізації. Водночас питання ініціального потенціалу роману та механізмів світоглядної ґенези підлітка в межах історико-пригодницького фентезі досі не були предметом системного аналізу, що й зумовлює наукову проблематику цієї статті.

Мета статті полягає у виявленні механізмів світоглядної ґенези підлітка в історико-пригодницькому фентезі В. Рутківського на матеріалі роману «Сторожова застава», з акцентом на системне осмислення ініціального наративу як світоглядної моделі, а також у визначенні ролі історичної пам'яті та національно-етичних кодів у формуванні особистісної й колективної ідентичності реципієнта.

Для досягнення поставленої мети в статті передбачено виконання таких завдань:

– проаналізувати жанрово-наративні особливості роману «Сторожова застава» у контексті історико-пригодницького фентезі для юнацтва;

– окреслити ініціальний сценарій становлення протагоніста як модель світоглядної трансформації підлітка;

– дослідити функціонування історичної пам'яті та архетипних образів у процесі формування національної ідентичності героя;

– визначити роль антропоцентричної етики, героїчного коду та солідарності як чинників світоглядної зрілості;

– з'ясувати педагогічний, терапевтичний і мобілізаційний потенціал художнього тексту в сучасному соціокультурному контексті.

Об'єктом дослідження є історико-пригодницьке фентезі для дітей та юнацтва в сучасній українській літературі.

Предметом дослідження є механізми світоглядної ґенези підлітка в романі В. Рутківського «Сторожова застава».

Методи дослідження. У статті застосовано комплексний міждисциплінарний підхід, що включає:

– міфопоетичний аналіз – для виявлення архетипних моделей, ініціальних структур і символічних кодів;

– жанрово-типологічний аналіз – для визначення специфіки історико-пригодницького фентезі в сучасній українській літературі для юнацтва;

– структурно-семіотичний метод – для аналізу наративних механізмів світоглядної трансформації героя;

– психологічну та аксіологічну інтерпретацію – з метою осмислення процесів ідентифікації, ініціації та формування етичних установок;

– контекстуальний аналіз – для залучення результатів сучасних літературознавчих досліджень та уточнення місця твору в національному культурному дискурсі.

З огляду на заявлену методологію ключовим для аналізу є те, як наративні механізми часової трансгресії запускають ініціальний сценарій та актуалізують історичну пам'ять у межах пригодницького фентезі.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В. Кизилова однією з перших акцентувала увагу на значущості наративної форми репрезентації художнього матеріалу, зауважуючи: «Автор використав прийом «часового зсуву» (головний герой Вітька Бубненко фантастичним чином потрапляє в XI ст.), що дало можливість реципієнту подивитись на Київську Русь і життя за тих часів не відстороненим поглядом, а зсередини, ототожнивши себе із головним персонажем твору» [5, с. 91]. Це спостереження ілюструє дію механізмів ідентифікації та художньої асоціації реципієнта з протагоністом, що мінімізує дистанцію між історичним контекстом і сучасним світосприйняттям підлітка.

Просторова інверсія головного героя здійснюється з сучасного поселення Воронівка до стратегічно важливого в оборонній системі XI ст. міста Римова. У сучасному ландшафті ця локація репрезентована археологічним об'єктом (Городищем), де виявлені артефакти – залишки середньовічного озброєння та побутових предметів – слугують матеріальним підтвердженням історичної достовірності подій. Римів, зафіксований у літописних джерелах як один із ключових форпостів на південному порубіжжі Київської Русі, виконував функцію стримування половецької експансії. Попри історичну верифікованість цієї інформації, для значної частини підліткової аудиторії зазначена сторінка минулого відкривається вперше.

У такий спосіб художня інтерпретація історичних подій не лише підсилює ініціальний досвід героя, а й виконує когнітивну функцію, активізуючи процес формування історичної пам'яті реципієнта. Роман моделює ситуацію, у якій минуле постає не як «матеріал шкільного курсу», а як простір екзистенційної участі, що запускає внутрішню трансформацію протагоніста й водночас формує горизонт рецепції підліткового реципієнта.

Експозиційним моментом занурення головного героя в історичне минуле є його зустріч із богатирським трикутником – Іллею Муровцем, Добринею Микитовичем та юним Олешком Поповичем, відомими реципієнтові з фольклорної традиції. В. Рутківський застосовує стратегію деміфологізації епічних канонів, репрезентуючи героїв не як статичні міфологічні постаті, а як антропоцентричні, психологічно вмотивовані образи. Їхня винятковість позначена фізичною силою та відвагою, водночас емоційна сфера персонажів залишається доступною для розуміння сучасного підлітка.

Психологізація образів досягається через введення побутових і приватних деталей – зокрема романтичної прихильності Олешка до Росанки чи гастрономічних уподобань Іллі Муровця. Такий підхід зменшує дистанцію між епічною традицією та читачем, сприяючи формуванню емпатії та ідентифікації.

Інтеграція богатирського циклу в наративну структуру роману є концептуально вмотивованою, оскільки спирається на історичну приналежність цих постатей до давньоукраїнського культурно-історичного простору. Важливим аргументом на користь такої інтерпретації є факт зберігання мощей преподобного Іллі Муромця в печерах Києво-Печерської лаври.

У такий спосіб у тексті здійснюється символічне повернення образів, які тривалий час функціонували в межах імперського міфу. Їхня реінтеграція в національний культурний дискурс на символічному й когнітивному рівнях постає механізмом деконструкції ідеологічно нав'язаних інтерпретацій. У цьому вимірі роман актуалізує опір як роботу з культурною пам'яттю: повернення «власного» історичного та символічного ресурсу стає ціннісною передумовою суб'єктності – як героя, так і спільноти. Саме тому робота з культурною пам'яттю в романі природно переходить у ширший антиколоніальний і посттоталітарний вимір наративу.

Посттоталітарний та антиколоніальний вектори є визначальними для наративної стратегії В. Рутківського, що неодноразово засвідчувалося в сучасному літературознавчому дискурсі. Так, О. Слижук зауважує, що новітня історична проза для юнацтва не лише розширює когнітивні горизонти реципієнтів, а й сприяє подоланню травматич-

них наслідків тоталітарного впливу радянської системи [7, с. 103]. Антиколоніальну спрямованість творчості письменника підкреслює також Т. Качак, розглядаючи її як інструмент деконструкції імперських наративів [3, с. 166]. Автор також підтверджує цю думку як базову ідею твору. Авторська інтенція, зафіксована в одному з інтерв'ю В. Рутківського, пов'язана з подоланням комплексу національної меншовартості та формуванням етнокультурної самоідентифікації [6]. Ці ідейні орієнтири реалізуються як на рівні індивідуальних ініціальних сценаріїв персонажів, так і в моделюванні соціальної організації художнього світу.

Соціальна організація художнього світу роману не ґрунтується на виразній гендерній асиметрії, яка традиційно використовується в історичній та фантастичній прозі як джерело конфліктних або комічних ситуацій. Натомість у тексті послідовно репрезентовано високий статус жіночих образів у системі суспільних відносин: їхня компетентність визнається спільнотою, а участь у захисних і стратегічних практиках є паритетною й не зводиться виняткова до мілітарної сфери.

Така модель жіночої суб'єктності, попри її умовну анахронічність щодо історичної реальності, набуває значення важливого світоглядного маркера, співвідносного із сучасним розумінням національної ідентичності, і посилює національні історичні українські гендерні уявлення. Гендерна рівноправність і взаємоповага функціонують у романі як складники аксіологічної системи, що підтримує цілісність і стійкість спільноти.

Контрастною до окресленої моделі постає імперська світоглядна парадигма, у межах якої домінує вертикальна ієрархія та практика знецінення індивідуального статусу. В такому дискурсі людина (зокрема жінка) розглядається передусім як об'єкт зовнішньої детермінації, а не як автономний суб'єкт, що послідовно відтворюється на рівні культурних і масових наративів імперського типу. У такій опозиції суб'єктність стає не просто етичною категорією, а критерієм виживання і стійкості спільноти.

Актуалізація особистісної суб'єктності як чоловіків, так і жінок у сучасному соціокультурному контексті набуває екзистенційного виміру, оскільки пов'язується з опором деструктивним моделям домінування та збереженням цілісності індивідуальної й колективної ідентичності.

В. Кизилова звертає увагу на відтворення архетипних ментальних моделей українського світогляду, реконструйованих у художньому просторі роману. Дослідниця зазначає, що В. Рутківський свідомо долає часову дистанцію між минулим і сучасним, актуалізуючи ментальні константи українців, формування яких тісно пов'язане з історичним досвідом: «ґречність, гостинність, щирість, патріотизм, працелюбність, душевність, емоційність і чуйність (у жінок), сміливість і звитяга (у чоловіків)» [5, с. 91]. Ревіталізація цих етичних категорій у романі забезпечує трансляцію ціннісного базису в сучасний соціокультурний контекст, поєднуючи історичну пам'ять із актуальними моделями світоглядної ідентифікації.

Особливої значущості в межах цієї аксіологічної системи набуває героїчний компонент. За спостереженням В. Кизилової, Володимир Мономах, дід Овсій, Олешко Попович, Ілько Муровець і Добриня Микитович постають перед Вітьком Бубненком як «справжні патріоти своєї землі, мужні й сміливі захисники свого народу, які у відповідальний момент спроможні мобілізувати себе на битву з ворогом і, якщо потрібно, віддати своє життя заради інших» [5, с. 91].

Трансформація протагоніста відбувається через поступове емоційне й когнітивне засвоєння цієї героїчної етики. У ситуації екзистенційного вибору Вітько долає психологічний бар'єр, переводячи зовнішні етичні зразки у внутрішні вольові ресурси, що маркує завершальний етап його ініціації як зрілої, національно свідомої особистості. Вирішальним механізмом цього процесу постає не винятковість чи «обраність», а здатність до етичної інтеграції в спільноту та прийняття відповідальності в умовах загрози.

Наративна структура «Сторожової застави» послідовно уникає поширених фентезійних кліше, пов'язаних із концептом «обраності» або технологічним домінуванням героя-потрапляння. Відмова від ролі «цивілізаційного просвітника» дає змогу Вітькові Бубненку органічно інтегруватися в середньовічне середовище, що зумовлює перехід від пасивного спостереження до особистої екзистенційної участі в обороні спільноти. Відтворений

у творі конфлікт має позачасовий характер. На архетипному та національному рівнях він постає як протистояння впорядкованого соціокультурного простору з хаотичною руйнівною силою.

Процес ініціації, реалізований через збройний спротив експансії, є для сучасного підліткового реципієнта психологічною моделлю осмислення травматичної реальності. Початкова рецепція збройного зіткнення як ігрового елементу швидко знімається, поступаючись усвідомленню реальної екзистенційної загрози, що активізує внутрішні ресурси адаптації та формування національної резильєнтності.

У наративі В. Рутківського відсутні характерні для фентезі деструктивна ретроностальгія чи надмірна романтизація минулого, які зазвичай вступають у конфлікт із попереднім досвідом героя. Зберігаючи ментальний зв'язок із родинним колом, протагоніст водночас демонструє високий рівень адаптивності, інтегруючись у реалії середньовічного хронотопу через раціональне прийняття невідворотності ситуації. У межах цієї логіки важливим є також спосіб завершення ініціального циклу – повернення героя, що функціонує як маркер внутрішньої зрілості.

Н. Танська та О. Дробідько, аналізуючи роль фентезійної прози у світоглядній ґенезі молоді, трактують можливість регресивного переміщення (повернення додому) як результат успішної внутрішньої метаморфози героя: «Звичайний хлопчина переборює в собі внутрішні страхи, проявляючи кращі риси, такі як: здатність до самопожертви, винахідливість, сміливість. Тільки людина з великим серцем має квитки в обидва кінці» [8, с. 24]. Таким чином, повернення протагоніста у вихідний хронотоп є не формальним сюжетним прийомом, а символічним завершенням повного ініціального циклу та підтвердженням етичної зрілості персонажа.

Протагоніст уникає апологетики сучасності, зберігаючи здатність до критичної рецепції історичного минулого, яке в його уявленнях є об'єктивованою формою легенди. Образ Вітька функціонує як медіатор у безперервному діалозі між двома хронотопами – сучасним і давньоруським. Саме завдяки цій відкритості герой не лише адаптується до екстремальних умов середньовічного світу, а й реалізує модель взаємообміну досвідом. Русичі засвоюють запропоновані ним тактичні прийоми самооборони, водночас демонструючи раціональне ставлення до технологічних артефактів майбутнього. Показовим у цьому контексті є епізод із використанням електричного ліхтаря як імітації міфологічної істоти (Змія), який ілюструє синтез сучасної прагматики та середньовічного світогляду як ефективний інструмент психологічного впливу на супротивника.

С. Васюта розглядає часову трансгресію (темпоральну подорож) як інструмент когнітивного опанування минулого в межах рецептивних можливостей дитини, за якого зовнішні події слугують передусім засобом виявлення внутрішнього світу персонажа [2, с. 31]. Важливою аналітичною деталлю є збереження Вітьком сучасного способу мислення, сформованого освітнім середовищем і життєвим досвідом, що помітно контрастує із соціокультурним контекстом Римова. Ця інакшість проявляється, зокрема, на мовному рівні: лінгвістична дистанція спочатку викликає настороженість оточення, адже в середньовічній свідомості категорія «чужого» безпосередньо пов'язувалася з образом потенційного ворога.

Водночас підтвердження особистісних якостей героя (щирості, відваги) забезпечує його поступову інтеграцію в колектив – як на рівні горизонтальних зв'язків (однолітки), так і в межах вікової ієрархії (досвідчені воїни). Такий наративний хід пропонує реципієнтам модель опанування ефективної комунікації між поколіннями в умовах спільної загрози. Показово, що соціалізація Вітька не пов'язана з подоланням соціальної маргінальності, адже в початковому хронотопі він не мав статусу ізольованого чи фрустрованого підлітка. Ця обставина вирізняє роман серед типових фентезійних сюжетів, у яких переміщення в інший світ часто виконує компенсаторну функцію подолання особистісної або соціальної невлаштованості героя.

Відповідно до архетипної логіки міфологічного мислення, протагоніст проходить обряд номінації, отримуючи нове ім'я – Мирко, що позначає завершення лімінального етапу та перехід до нової фази особистісного становлення. Автор свідомо уникає месіанського образу «рятівника світу», інтегруючи героя в історичний процес як активного учасника подій. Вітько-Мирко набуває рис народ-

ного героя не через винятковість, а через етичну та вольову відповідність середовищу епічного спротиву. Випробування, що формують основу його ініціації, – перебування в полоні (як метафора перебування в «чужому» просторі), зіткнення зі смертельною небезпекою, зустріч із сакралізованою постаттю князя Володимира Мономаха та безпосередня участь у битві – завершують процес формування нової ідентичності героя.

Хоча домінантний ініціальний сценарій реалізується через образ Вітька Бубненка, автор використовує стратегію мультиперспективності, надаючи право на суб'єктивний погляд іншим персонажам. Наративний простір твору вибудовується через перехрещення суб'єктивних поглядів не лише представників давньоруського соціуму, а й антагоністів (зокрема, сина половецького хана), а також нелюдських образів (поранена рись). Такий підхід розширює межі рецепції, пропонуючи читачеві різні моделі осмислення подій. У результаті посилюється емпатійний потенціал тексту та створюється багатовимірна психологічна картина історичної реальності, у межах якої кожна дія має внутрішню мотивацію, зумовлену відповідною системою цінностей.

Прикметною рисою художньої стратегії В. Рутківського є акцент на онтологічній достовірності ініціального становлення протагоніста. Фінальний маркер – повернення Вітька в сучасний хронотоп із матеріальними атрибутами середньовічного воїна (шоломом і розсіченою кольчугою) – підтверджує реальність пережитого досвіду, виключаючи його інтерпретацію як сновидіння. Прийом сну є поширеним жанровим шаблоном у фентезі, яка нерідко знижує вагу внутрішніх трансформацій героя. Натомість автор свідомо руйнує цей шаблон, наголошуючи на незворотності та справжності пройденого шляху. Матеріалізовані свідчення ініціації засвідчують, що внутрішня зміна особистості є стійкою та інтегрованою в актуальний життєвий досвід героя, а не тимчасовим ігровим ефектом.

Завершення ініціального циклу позначене якісною трансформацією особистості протагоніста: Вітько повертається у вихідний хронотоп емоційно зрілим, виявляючи стриманість і поміркованість як ознаки сформованого самоконтролю. Текст демонструє високий рівень психологічної релевантності щодо підліткової аудиторії. Автор уникає надмірної візуалізації насильства та сцен, потенційно травматичних для юного реципієнта, дотримуючись принципів когнітивної та емоційної доступності. Психологічна еволюція героя подана лаконічно і переконливо, що забезпечує органічне сприйняття твору в межах вікових параметрів сучасної літератури для дітей та юнацтва.

На рівні індивідуальної рефлексії протагоніст актуалізує усвідомлення історичної місії порубіжних територій як стратегічного форпосту, що забезпечував захист не лише власних кордонів, а й ширшого європейського цивілізаційного простору від експансії кочових орд. Фінальна ідентифікація героєм мешканців сучасної Воронівки з постатями минулого свідчить про глибоку емоційну й ціннісну асиміляцію історичного досвіду. Візуалізація рис пращурів у сучасниках постає як вияв неусвідомленого відчуття спадкоємності, що підкреслює неперервність національного континууму та тяглість поколінь. Таким чином, подорож у часі завершується не простим поверненням, а віднайденням стійкого зв'язку між сучасним буттям і героїчною історичною ретроспекцією.

Попри попередній інтерес до історичного минулого, саме безпосередня участь у подіях трансформує теоретичні знання протагоніста в складник його індивідуальної ідентичності. Досвід Вітька забезпечує перехід до персоніфікованого осмислення історії, у якому знання набувають емоційної глибини та життєвої достовірності. Показовою в цьому контексті є топонімічна рефлексія героя: етимологія назви поселення Воронівка інтерпретується ним не як лінгвістична випадковість, а як метафоричний слід травматичного воєнного досвіду (воронячі зграї як атрибут побоїща). У такий спосіб відбувається зближення історичного знання та особистого переживання, що становить завершальний етап формування зрілої історичної свідомості.

Завершення ініціальної лінії протагоніста позначене трансформацією його ціннісних орієнтирів: досвід оборони рідної землі формує розуміння миру не як абстрактної категорії, а як результату перемоги й звільнення життєвого простору від загарбників. Така кульмінація ініціального сценарію пропонує реципієнтам дієву модель проживання

історичного досвіду через емпатійне залучення. Завдяки виваженому психологізму та історичній достовірності роман «Сторожова застава» має значний потенціал впливу на формування національної ідентичності. Твір сприяє не лише світоглядному становленню юнацтва, а й глибшій рефлексії дорослої аудиторії щодо засад народної психології, акцентуючи на нерозривному зв'язку між індивідуальною волею до спротиву та національною суб'єктністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У дослідженні встановлено, що роман В. Рутківського «Сторожова застава» репрезентує цілісну художню модель світоглядної ґенези підлітка в межах історико-пригодницького фентезі: ініціальний сценарій поєднує досвід протагоніста з історичною пам'яттю та етичними константами української культури, формуючи підґрунтя для зрілої особистісної й громадянської позиції. Доведено, що прийом часової трансгресії переводить історичне знання з абстрактного рівня в персоніфікований досвід і підсилює світоглядний потенціал тексту; ключовими чинниками трансформації героя виступають відповідальність, солідарність і здатність до етичного вибору в умовах загрози.

Наукова новизна полягає у виявленні авторської відмови від моделі «обраності» та технологічного домінування на користь антропоцентричної, етично зорієнтованої ініціації; показано, що деміфологізація історичних образів, архетипні структури й мультиперспективність формують психологічно релевантний для підлітка простір рецепції. Роман має виразний педагогічний і терапевтичний потенціал у сучасному соціокультурному контексті, оскільки пропонує модель формування національної ідентичності та резильєнтності через етичне проживання історичного досвіду.

Перспективним напрямом подальших студій є порівняльний аналіз ініціальних моделей у сучасній українській літературі для дітей та юнацтва з урахуванням жанрової специфіки та рецептивних стратегій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва М. В. Історичний факт і подія в українській літературі для дітей та юнацтва: від давнини до сучасності. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2019. № 9 (39). Вип. 2. С. 25–32.
2. Васюта С. Д. Минуле, теперішнє, майбутнє як ціннісні часові локуси в історичній повісті В. Рутківського «Сторожова застава»: ноосферний аспект. *Над берегами вічної ріки: темпоральний вимір літератури*: матеріали Міжнародної наукової конференції (24–25 вересня 2015 р.) : зб. [ред.-упор. С. С. Журавльова]. Бердянськ : ФОП Ткачук О. В., 2015. С. 29–31.
3. Качак Т. Б. Історична пам'ять у прозі Володимира Рутківського. *Аргументи сучасної філології: історична та індивідуальна пам'ять*. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції (18–19 квітня 2024 р.). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. С. 165–169.
4. Качак Т. Б. Специфіка творення й функціонування образів головних героїв у пригодницькій реалістично-фантастичній прозі для юних. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 4 (4). С. 18–23.
5. Кизилова В. Націєтворчі тенденції в новітній українській прозі для дітей та юнацтва на історичну тему. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки.* 2016. № 7. С. 90–95.
6. Марченко Н. Володимир Рутківський: тексти долі: біографічний нарис. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 432 с.
7. Слижук О. А. Мотиви національної пам'яті в сучасній українській історико-пригодницькій прозі для підлітків. *Література й історія*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (08–11 жовтня 2020 р.) : у 2-х ч. / редкол.: Н. В. Горбач (відп. ред.), В. М. Ніколаєнко (ред.-упоряд.), І. М. Бакаленко (техн. ред.) та ін. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. Ч. 2. С. 101–105.
8. Танська Н. В., Дробідько О. П. Роль фентезі у формуванні світогляду підлітків. *Сучасна українська фантастика (для дітей середнього шкільного віку):* Матеріали інтернет-конференції. Черкаси. 2018. С. 22–26.

REFERENCES

1. Vasilyeva, M. V. (2019). Istorychnyy fakt i podiya v ukrayins′kiy literaturi dlya ditey ta yunatstva: vid davnyny do suchasnosti [Historical fact and event in Ukrainian literature for children and youth: from antiquity to the present]. *International Academy Journal Web of Scholar*. No. 9 (39). Issue 2, pp. 25–32 [in Ukrainian].
2. Vasyuta, S. D. (2015). Mynule, teperishnye, maybutnye yak tsinnisni chasovi lokusy v istorychniy povisti V. Rutkivskoho «Storozhova zastava»: noosfernyy aspekt [Past, present, future as value time loci

in V. Rutkivsky's historical novel «The Watchtower»: noospheric aspect]. *Nad berehamy vichnoyi riky: temporalnyy vymir literatury* [On the banks of the eternal river: the temporal dimension of literature] : materials of the International Scientific Conference (September 24–25, 2015): collection [ed.-ed. S. S. Zhuravlyova]. Berdyansk : FOP Tkachuk O. V., pp. 29–31 [in Ukrainian].

3. Kachak, T. B. (2024). Istorychna pamyat′ u prozi Volodymyra Rutkivskoho [Historical memory in the prose of Volodymyr Rutkivsky]. *Arhumenty suchasnoyi filolohiyi: istorychna ta indyvidualna pamyat′* [Arguments of modern philology: historical and individual memory]. Materials of the IV International Scientific Conference (April 18-19, 2024). Kharkiv: KhNPU named after G. S. Skovoroda, pp. 165-169 [in Ukrainian].
4. Kachak, T. B. (2020). Spetsyfika tvorennya y funktsionuvannya obraziv holovnykh heroyiv u pryhodnytskiy realistychno-fantastychniy prozi dlya yunykh [Specifics of the creation and functioning of the images of the main characters in adventure realistic-fantasy prose for young people]. *Scholarly notes of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series : Philology. Social communications*. Vol. 31 (70), No. 4 (4). pp. 18–23 [in Ukrainian].
5. Kyzylova, V. (2016). Natsiyetvorchi tendentsiyi v novitniy ukrayins′kiy prozi dlya ditey ta yunatstva na istorychnu temu [Nation-building tendencies in the latest Ukrainian prose for children and youth on a historical theme]. *Literary process: methodology, names, trends. Philological sciences*. No. 7. pp. 90–95 [in Ukrainian].
6. Marchenko, N. (2014). Volodymyr Rutkivskyy: teksty doli: biohrafichnyy narys [Volodymyr Rutkivskyi: texts of fate: a biographical sketch]. Ternopil : Textbook – Bohdan. 432 p. [in Ukrainian].
7. Slyzhuk, O. A. (2020). Motyvy natsionalnoyi pamyati v suchasniy ukrayinskiy istoryko-pryhodnytskiy prozi dlya pidlitkiv [Motives of national memory in modern Ukrainian historical and adventure prose for teenagers]. *Literatura y istoriya* [Literature and history]: materials of the All-Ukrainian scientific conference (October 8–11, 2020) : in 2 parts / editors: N. V. Horbach (responsible editor), V. M. Nikolayenko (editor-compiler), I. M. Bakalenko (technical editor) and others. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University. Part 2. pp. 101–105 [in Ukrainian].
8. Tanska, N. V., Drobidko, O. P. (2018). Rol′ fentezi u formuvanni svitohlyadu pidlitkiv [The role of fantasy in the formation of the worldview of adolescents]. *Suchasna ukrayinska fantastyka (dlya ditey seredn'oho shkilnoho viku)* [Modern Ukrainian fantasy (for middle school children)] : Materials of the Internet conference. Cherkasy. pp. 22–26 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 81'27:81'373.43]:[159.95:004.9
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.5

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Майя Жулінська
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу
Волинського національного університету імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0001-9110-649X
e-mail: may.zhulinska@ukr.net

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню впливу сучасного динамічного середовища та цифровізації на трансформацію ментального здоров'я людини крізь призму новітньої лексики.*

У роботі використано метод суцільної вибірки неологізмів з Кембридзького словника англійської мови за період 2019–2026 рр.

У дослідженні проаналізовано неологізми, що описують нові психологічні стани, розлади та методи подолання стресу, які виникли як реакція на глобальні кризи та технологічний прогрес.

Представлено приклади неологізмів сфери ментального здоров'я. Проведено класифікацію нової лексики та розподіл неологізмів на дві тематичні групи: «Психологічні стани та розлади» та «Методи подолання стресу та терапія». У тематичній групі «Психологічні стани та розлади» проаналізовано лексеми, що описують деструктивні стани. У тематичній групі «Методи подолання стресу та терапія» проведено аналіз лексичних інновацій, що стосуються терапевтичних практик і стратегій.

Виконано семантичний аналіз вибраних неологізмів. Подано тлумачення значень нових термінів та з'ясовано причини їх виникнення.

У статті проведено словотворчий аналіз неологізмів сфери ментального здоров'я та визначено основні моделі творення нових слів. Встановлено, що найбільш продуктивними способами є словоскладання, телескопія, афіксація та абревіація.

Дослідження нових лексичних одиниць дозволило виявити «парадокс цифровізації»: технології, покликані спрощувати життя, стають джерелом додаткового когнітивного навантаження та нових форм тривожності.

На основі аналізу неологізмів сфери ментального здоров'я обґрунтовано необхідність комплексного підходу в ефективній боротьбі зі стресом у сучасних умовах: поєднання цифрової гігієни, фізичної активності та соціальної підтримки.

Ключові слова: *лексичні інновації, глобальні кризи, тривожність, психологічний стан, цифрова гігієна.*

SOCIOLINGUISTIC PARADIGM OF NEOLOGISMS IN THE SPHERE OF MENTAL HEALTH IN THE ERA OF DIGITALIZATION

Maiia Zhulinska
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation
Lesya Ukrainka Volyn National University
Voli Ave., 13, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9110-649X
e-mail: may.zhulinska@ukr.net

Abstract. *The article is devoted to the study of the impact of the modern dynamic environment and digitalization on the transformation of human mental health through the prism of modern vocabulary.*

© М. Жулінська, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The method of continuous sampling of neologisms from the Cambridge English Dictionary for the period 2019–2026 has been used.

Neologisms describing new psychological conditions, disorders, and stress coping methods that emerged as a response to global crises and technological progress have been analysed in the study.

Examples of neologisms in the field of mental health are presented. The new vocabulary has been classified, and the neologisms have been divided into two thematic groups: «Psychological conditions and disorders» and «Stress coping methods and therapy».

In the thematic group «Psychological states and disorders» lexemes describing destructive states have been analysed. In the thematic group «Stress coping methods and therapy» the analysis of lexical innovations related to therapeutic practices and strategies has been conducted.

A semantic analysis of selected neologisms has been performed. The meanings of new terms have been interpreted and the reasons for their emergence have been clarified.

A word-formation analysis of neologisms in the field of mental health has been conducted and the main models of new word formation have been identified. It is established that the most productive methods are telescoping, compounding, affixation, and abbreviation.

The study of new lexical items has revealed the «paradox of digitalization»: technologies designed to simplify life become a source of additional cognitive load and new forms of anxiety.

Based on the analysis of neologisms in the field of mental health, the need for a comprehensive approach to effectively combat stress in modern conditions has been substantiated: a combination of digital hygiene, physical activity, and social support.

Key words: *lexical innovations, global crises, anxiety, psychological state, digital hygiene.*

Постановка проблеми. Стрімка цифровізація всіх сфер людського життя та інтенсифікація глобальних кризових процесів призвели до радикальної трансформації психоемоційного стану сучасної особистості.

Проблема дослідження зумовлена необхідністю фіксації та систематизації мовних інновацій, що відображають ці нові реалії ментального здоров'я. Наразі існує певна наукова прогалина між появою нових психологічних станів та їхнім лінгвістичним осмисленням. Потребує детального вивчення те, як саме англійська мова, як глобальний інструмент комунікації, адаптується до запитів суспільства, створюючи неологізми для вербалізації раніше не ідентифікованих страхів та стратегій психологічного захисту.

Актуальність проблеми полягає у суперечності між стрімким виникненням нових соціокультурних та психологічних явищ у цифровому світі та потребою у їх чіткій номінації й класифікації для подальшого аналізу фахівцями різних галузей.

Питання появи та функціонування неологізмів у сучасній англійській мові перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Теоретичне підґрунтя для дослідження неологізмів закладено у працях таких науковців, як О. Селіванова, Р. Гілберт, Н. Заботкіна, Ю. Зацний, які розглядали механізми адаптації мовної системи до динамічних змін у суспільстві.

Проте, попри наявність ґрунтовних праць із загальної неології та окремих психологічних досліджень, комплексний лінгвістичний аналіз неологізмів саме у сфері ментального здоров'я, що виникли як реакція на виклики 21 століття (розвиток ШІ, екологічні кризи, цифрова втома), залишається недостатньо висвітленим.

Мета і завдання статті. Метою роботи є дослідження та систематизація неологізмі англійської мови у сфері ментального здоров'я, що виникли як реакція на виклики сучасного цифрового світу.

Предмет та об'єкт дослідження. У дослідженні розглянуто лексичні інновації, що описують нові психологічні стани, розлади та методи подолання стресу, вибрані методом суцільної вибірки неологізмів з Кембридзького словника англійської мови за період 2019–2026 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасному динамічному світі тривога стала однією з найбільш розповсюджених негативних емоцій. Стрімкий темп життя та постійна мінливість середовища призводять до невпинного зростання кількості людей, що відчувають внутрішнє занепокоєння. Попри негативне забарвлення, тривога є адаптивною реакцією людини. Однак, межа норми перетинається тоді, коли тривожність набуває деструктивного характеру, стаючи непідвладною самоконтролю [1].

Неологізми, які стосуються ментального здоров'я, психологічних станів та емоційного благополуччя, можна розподілити на категорії.

І. Психологічні стани та розлади. Неологізми цієї категорії демонструють те, як трансформується психіка сучасної людини під впливом глобальних криз.

Cyberhoarding *(*також ***data hoarding, digital hoarding e-hoarding, e-clutter, digital pack-rattery)*** *– психологічний стан, при якому людина не може видалити старі або непотрібні дані зі своїх пристроїв.* Це одна з кількох нових проблем психічного здоров'я, які, на думку дослідників, підживлюються інтернетом та соціальними мережами [2; 3].

Orthosomnia *– нездатність добре спати через надмірну зацикленість на самій якості сну та використанні трекерів сну*. Іншими словами, людина, перезавантажена інформацією про сон завдяки цифровим додаткам, дійсно має проблеми зі сном, вичерпно думаючи про те, як оптимізувати свій нічний відпочинок [2; 4].

Нові лексичні інновації «cyberhoarding» та «orthosomnia» демонструють парадокс «цифрового комфорту»: технології, які мали б спрощувати життя, насправді створюють нові види когнітивного навантаження і ми стаємо заручниками власного прагнення до контролю і накопичення.

Mean world syndrome *– переконання, що світ набагато небезпечніший, ніж він є насправді.* Термін введений Джорджем Гербнером у 1970-х роках і описує страх, тривогу та недовіру, що виникають через надмірне споживання медіаконтенту. Основними аспектами цього явища є викривлене сприйняття рівня реальної загрози у повсякденному житті, вплив медіа (постійні новини про катастрофи, вбивства та конфлікти формують почуття небезпеки), зміна соціальної поведінки як наслідок (підвищена тривожність, страх та потреба у захисті). Це явище є частиною теорії культивації, яка стверджує, що телебачення та медіа формують уявлення глядачів про реальність [2; 5]. Отже, постійний потік негативу в медіа створює хронічний стан тривоги, який не відповідає об'єктивним фактам, але фізично виснажує організм.

Anxiety consumerism *– ситуація в суспільстві, коли для полегшення тривоги пропонується величезна кількість товарів.* Тобто це явище, при якому люди купують «антистресові» товари або послуги, намагаючись полегшити почуття тривоги, стресу або невизначеності: спеціальні додатки, аромасвічки, БАДи. Компанії зазвичай використовують тривогу споживачів як інструмент продажів, пропонуючи товари як розв'язання психологічних проблем [2].

Ecological grief *– почуття великого смутку, спричинене наслідками надзвичайної кліматичної ситуації*. Це відчуття, що масштаби екологічної кризи настільки потужні, що звичайна людина не в змозі щось змінити. Порушення довкілля, наприклад, втрата морського льоду, культурних ландшафтів чи історичної спадщини, можуть викликати негативні психологічні реакції, такі як «екологічне горе». Наприклад, вчені, які спостерігають за скороченням Великого Бар'єрного рифу Австралії, повідомляють про переживання тривоги, безнадії та відчаю. Отже, «ecological grief» – це нова «екзистенційна тривога» через стан планети, новий рівень психологічного болю, де об'єктом втрати стає ціла екосистема [2; 6].

Janxiety *– почуття нещастя та занепокоєння, які люди часто відчувають на початку нового року (січнева тривога).* Це відчуття дискомфорту з 1 січня, коли замість очікування нового життя люди відчувають стрес, тривогу і втому після свят [2].

FONC (fear of not chilling) *– страх втратити можливість залишитися вдома та відпочити через надмірну зайнятість.* Такий стан трапляється, коли людина настільки зайнята, що не впевнена, коли зможе розслабитися, що призводить до додаткового накопичення стресу [2].

FOBO (fear of becoming obsolete) *– тривожне відчуття, що ви можете втратити роботу, оскільки вашу роль може виконувати штучний інтелект.* Стрімкий прогрес штучного інтелекту надає бізнесу можливість підвищити продуктивність та ефективність. Проте, поки керівники компаній борються зі «страхом упущеної можливості» (FOMO) та поспішають впровадити нові технології, персонал стикається із протилежним явищем – FOBO (страхом стати непотрібним). Працівники побоюються, що темпи розвитку ШІ значно випереджають їхню перекваліфікацію, що може призвести до втрати ними актуальності на ринку праці [2].

Sadfishing *– публікація постів про свої емоційні проблеми в соцмережах (часто розпливчасто), щоб привернути увагу та співчуття.* Основні ризики цього явища полягають

в тому, що публікація надмірно особистих подробиць робить людину вразливою перед кібербулінгом і цькуванням. Або виникає ефект «знецінення», коли пости людей, що дійсно перебувають у кризовому стані, ігноруються та сприймаються як фальшиві [2; 7].

Таким чином, на прикладі нової лексики категорії «Психологічні стани та розлади» можна побачити, що суспільство перебуває у стані постійної інформаційної та емоційної інтоксикації, коли на зміну класичним фобіям прийшли розлади, породжені надмірною глобальною обізнаністю.

ІІ. Методи подолання стресу та терапія. На фоні психологічних розладів, що виникають в епоху цифровізації, з'являються також і різноманітні способи боротьби з ними. Це може бути *фізична розрядка та тілесні практики*. Наприклад, ***rage room*** **–** *кімната, де можна платно розбивати предмети, щоб зняти стрес.* Це ефективний метод антистрес-терапії, призначений для вивільнення негативу, отримання потужної фізичної розрядки та перезавантаження мозку і покращення емоційного стану [2].

Або ***TRE (Tension and trauma releasing exercises)*** **–** *вправи для зняття напруги через тремтіння м'язів.* Метод TRE спочатку був розроблений для допомоги людям, постраждалим від війни на Близькому Сході та в Північній Африці. Його використовували для допомоги тим, хто вижив після землетрусу в Китаї, та солдатам, які повертаються додому в США [2].

Також це лексична інновація ***shed effect*** **–** *користь для здоров'я та самопочуття від спільної праці чоловіків у майстернях (проєкт Men's Shed).* Це ініціатива, що об'єднує чоловіків (зокрема старшого віку) навколо майстрування або ремонту. Головна мета – спільна фізична праця є дієвим інструментом для подолання соціальної ізоляції та покращення психічного здоров'я [2].

Зміна парадигми мислення – також дієвий метод подолання стресу. Наприклад, ***pyt*** **–** *данське слово-реакція на стрес, що означає «не переймайся / нічого страшного».* Слово «pyt» може зменшити стрес, оскільки це щира спроба заохотити себе та інших не загрузнути в дрібних щоденних розчаруваннях.

Також ***blue mind*** – спокійний стан розуму, викликаний перебуванням біля води, наприклад, під час споглядання океану або плавання. Згідно з науковими дослідженнями, вода має заспокійливий вплив на наш мозок, може знизити стрес і покращити здоров'я [2].

Analogue bag *– кейс, наповнений такими заняттями, як в'язання або книги, щоб допомогти людині менше користуватися смартфоном у вільний час.* Так звані аналогові пакети, наповнені такими завданнями, як кросворди, в'язання, романи та щоденники, стали неочікуваним аксесуаром сезону. Їх відстоюють міленіали та покоління Z як спосіб скоротити час, проведений перед екраном – ідея полягає в тому, що сумка повинна містити найнеобхідніше, щоб залишатися офлайн якомога довше [2].

Janalogue *– кампанія, організована в січні, яка закликає людей витрачати менше часу на використання цифрових пристроїв і більше часу на нецифрову діяльність.* Це очікування, що наступним трендом новорічних обіцянок може стати цифрова детоксикація, коли британці розпочнуть рік з «аналогового січня» – свідомого відключення від цифрових пристроїв і додатків. Звичайно, деякі обіцянки можуть не тривати довго, але «Janalogue» цілком може стати щорічним місяцем цифрового відключення для британських споживачів [2].

Friction-maxxing *– практика дещо менш зручних повсякденних справ, щоб зменшити залежність від цифрових пристроїв та запобігти їх надмірному використанню.* Іншими словами, це нова тенденція максимального використання тертя, яка каталізує значення людини у 2026 році. Це повернення до реальності через усвідомлений дискомфорт: оплата готівкою замість картки, використання кнопкової розкладачки замість смартфона, висловлення своєї справжньої думки, навіть якщо це викликає напругу. «Friction-maxxing» – відмова від технологічного комфорту на користь реального досвіду.

Головним методом профілактики виникнення негативних розладів стала *соціальна і цифрова гігієна*. Наприклад, ***digital nutrition*** **–** *процес контролю за тим, щоб використання гаджетів не шкодило фізичному та ментальному здоров'ю*. Постійне перебування в цифровому середовищі радикально змінило моделі споживання інформації. Величезний масив контенту створює ситуацію жорстокої конкуренції за увагу користувача. Як наслідок, інформаційна надмірність

негативно впливає на психоемоційний стан людини. Стратегія цифрового добробуту передбачає визначення своїх цифрових пріоритетів, встановлення чітких меж для споживання цифрових даних, розвиток цифрової усвідомленості, створення зон, вільних від цифрових технологій [2; 8].

Метод *професійної та групової допомоги* стає також дуже популярним. Наприклад, ***teletherapy*** *– лікування ментальних розладів за допомогою відеоконференцій.* Іншими словами, це отримання психологічної допомоги (при тривожності, депресивних станах) дистанційно. Телетерапія може відбуватися у формі відеосесії, аудіодзвінків або текстової терапії (листування у захищених месенджерах) [2; 9].

Therapet *– спеціально навчена тварина (зазвичай пес), яка заспокоює людей у стані стресу або хвороби.* Це різновид анімалотерапії, який сприяє реальним хімічним змінам в організмі людини: зниження рівня кортизолу (гормону стресу), вивільнення окситоцину (гормону любові та прив'язаності), зниження артеріального тиску [2].

Laughter club *– організація, де люди регулярно збираються, щоб разом сміятися як форма терапії.* Засновані лікарем Маданом Катарією, ці об'єднання функціонують на безоплатній або пільговій основі. Діяльність таких інклюзивних груп спрямована на психологічне розвантаження, мінімізацію стресу та покращення емоційного стану учасників [2].

Таким чином, ефективність боротьби зі стресом у сучасному світі залежить від комплексного підходу. Поєднання цифрової свідомості, фізичної активності та соціальної підтримки дозволяє не лише нівелювати негативний вплив цифровізації, а й підвищити загальну якість життя та психологічне благополуччя особистості.

В ході аналізу різноманітних словотворчих моделей стало можливим виділити основні способи творення неологізмів у сфері ментального здоров'я.

Найпопулярнішим засобом утворення нової лексики досліджуваної галузі стало словоскладання: ***digital nutrition, mean world syndrome, blue mind, rage room, anxiety consumerism, shed effect, ecological grief, analogue bag, laughter club.*** Отже, бачимо класичний засіб утворення термінів – поєднання двох повнозначних слів без втрати їхніх частин. Слід зазначити, що у більшості цих термінів присутня метафора, яку використовують, щоб зробити абстрактне поняття зрозумілим і емоційним. Наприклад, яскравою метафорою є термін «digital nutrition»: споживання інформації порівнюється з вживанням їжі, яка може бути корисною чи ні, так і контент може живити мозок або засмічувати його.

Продуктивним способом утворення досліджуваних лексичних інновацій є також телескопія: ***therapet*** *= therapist (терапевт) + pet (домашня тварина),* ***orthosomnia*** *= orthos (грец. прямий, правильний) + insomnia (безсоння),* ***Janxiety*** *= January (січень) + anxiety (тривога),* ***sadfishing*** *= sad (сумний) + fishing (риболовля),* ***Janalogue =*** *January + analogue.* Слід зауважити, що в слові «sadfishing» обігрується механізм «наживки», тобто пост як гачок для лайків.

Стосовно афіксації, можна спостерігати використання префіксів, які вже мають стійке значення в мові, для створення нових концептів. Так, у слові ***cyberhoarding*** (*hoarding* – патологічне накопичення) префікс *cyber-* миттєво переносить психологічний розлад у цифровий простір. У слові ***teletherapy*** префікс *tele-* вказує на формат надання послуги через технічні засоби (дистанційно).

Абревіація та акроніми також є популярним способом утворення нових слів. Створення термінів із перших літер фрази, робить їх зручними для хештегів та швидкого спілкування в мережі: ***TRE (Tension and trauma releasing exercises), FONC (Fear of not chilling), FOBO (fear of becoming obsolete)***. Слід зазначити, що лексична одиниця *FONC* утворена за аналогією з відомим акронімом *FOMO – fear of missing out.*

Запозичення не є активним способом утворення нової лексики досліджуваної галузі. У ході аналізу виявлений лише один неологізм – ***pyt***, який є прямим запозиченням з данської. Слово зберігає свою автентичність і сприймається як готовий «рецепт» психологічного благополуччя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Встановлено, що стрімка цифровізація та глобальні кризи спричинили появу цілого пласта лексичних інновацій, які вербалізують раніше не ідентифіковані психологічні стани.

Нові лексичні інновації сфери ментального здоров'я демонструють головний парадокс

сучасності: інструменти, створені для полегшення нашого побуту (трекери сну, соціальні мережі, маркетплейси), перетворюються на джерела нових когнітивних пасток.

Аналіз механізмів утворення вибраних неологізмів свідчить про домінування словоскладання та телескопії, що свідчить про прагнення мовців до економії мовних засобів при збереженні високої інформативності. Також продуктивними є абревіація, що ідеально адаптована до формату соціальних мереж, та афіксація.

Досліджені неологізми є не просто лексичними одиницями, а своєрідним дзеркалом еволюції людської психіки в епоху високих технологій, що потребує подальшого вивчення в контексті когнітивної лінгвістики та соціолінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жулінська М. О. Вербалізація концепту ANXIETY неологізмами сучасної англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія.* 2023. № 60. Том 1. DOI:10.32841/2409-1154.2023.60.1.10
2. A blog from Cambridge Dictionary. Category: New Words. URL: https://dictionaryblog.cambridge.org/category/new-words/
3. Digital hoarding. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_hoarding
4. Orthosomnia. *Wikipedia.* URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Orthosomnia
5. Синдром злого світу. *Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/
6. Bailey S., Gerrish N. Ecological grief: how can we bear this together? *Critical and Radical Social Work.* 2025. Volume 13: Issue 3. DOI:10.1332/20498608Y2024D000000059
7. Sadfishing. From Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Sadfishing
8. Digital Nutrition: Curating Your Media Consumption for Mental Health. 2024. URL: https://integrishealth.org/resources/on-your-health/2024/january/digital-nutrition
9. Cerry K. What Is Teletherapy? *Verywellmind.* 2025. URL: https://www.verywellmind.com/what-is-online-therapy-2795752

REFERENCES

1. Zhulinska, M. O. (2023). Verbalizatsiia kontseptu ANXIETY neolohizmamy suchasnoi anhliiskoi movy [Verbalization of the concept ANXIETY by neologisms of the modern English language]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*, (60, Vol. 1), 44–47. https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.60.1.10 [in Ukrainian].
2. Cambridge University Press. (n.d.). *New words*. A blog from Cambridge Dictionary. Retrieved from: https://dictionaryblog.cambridge.org/category/new-words/
3. Wikipedia. *Digital hoarding*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_hoarding
4. Wikipedia. *Orthosomnia*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Orthosomnia
5. Wikipedia. *Syndrom zloho svitu* [Mean world syndrome]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Синдром_злого_світу
6. Bailey, S., & Gerrish, N. (2025). Ecological grief: How can we bear this together? *Critical and Radical Social Work*, *13*(3). https://doi.org/10.1332/20498608Y2024D000000059
7. Wikipedia. *Sadfishing*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Sadfishing
8. Integris Health. (2024, January). *Digital nutrition: Curating your media consumption for mental health*. Retrieved from: https://integrishealth.org/resources/on-your-health/2024/january/digital-nutrition
9. Cerry, K. (2025). *What is teletherapy?* Verywell Mind. Retrieved from: https://www.verywellmind.com/what-is-online-therapy-2795752

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 81’42:378:659.3
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.6

МОВНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Тетяна Ліштаба
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та авіаційної мовної підготовки
Української державної льотної академії
вул. Степана Чобану, 1, м. Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0002-6060-0900
e-mail: tanya@lishtaba.com

Анотація. *У статті досліджується роль мовних стратегій як інструменту забезпечення ефективної професійної та академічної комунікації. Наголошується, що сучасна професійна та наукова діяльність потребує високого рівня комунікативної компетентності, яка включає здатність чітко, логічно та переконливо передавати інформацію, налагоджувати взаєморозуміння та підтримувати партнерські відносини. Мовні стратегії розглядаються як цілеспрямовані дії мовця, що дозволяють досягати комунікативної мети, оптимізувати процес взаємодії та враховувати етичні, психологічні та культурні аспекти спілкування.*

У роботі проаналізовано дискурсивні й риторичні особливості сучасних медіа та інтернет-комунікації, міжособистісні взаємодії, етичні принципи ділового спілкування, а також механізми обміну інформацією в професійних і академічних середовищах. Виокремлено ключові стратегії взаєморозуміння, координації, узгодження та партнерства, які включають вербальні, невербальні та паравербальні засоби, що сприяють підвищенню ефективності комунікації. Показано, що успішність використання мовних стратегій значною мірою визначається взаємодією мовця та адресата, знанням соціальних норм, правил етики та специфіки професійного контексту.

Особлива увага приділена бар’єрам комунікації, пов’язаним із мовними та культурними відмінностями, психологічними чинниками, а також обмеженням невербальної комунікації в онлайн-середовищі. Розглянуто роль технологічних засобів, зокрема онлайн-платформ, термінологічних словників і автоматичних мовних помічників, у підвищенні ефективності професійної та академічної взаємодії та формуванні комунікативної компетентності. Зазначені положення є особливо актуальними для галузей із підвищеними вимогами до точності та відповідальності комунікації, зокрема авіаційної сфери.

Підкреслено, що систематичне застосування та навчання мовних стратегій сприяє точності, зрозумілості, переконливості й результативності комунікації, підвищує професійну компетентність фахівців і розвиток комунікативної культури в суспільстві. Перспективи подальших досліджень пов’язані з удосконаленням класифікацій і методик навчання мовних стратегій, інтеграцією технологічних інструментів та врахуванням психологічних і культурних факторів для забезпечення ефективної комунікації у професійному та академічному середовищі.

Ключові слова: *мовні стратегії, ефективна комунікація, професійна комунікація, академічна комунікація, дискурс, комунікативна компетентність, авіаційна галузь.*

© Т. Ліштаба, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

LANGUAGE STRATEGIES AS A TOOL FOR EFFECTIVE COMMUNICATION

Tetiana Lishtaba
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Professional and Aviation Language Training
Ukrainian State Flight Academy
Stepana Chobanu Str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-60607-0900
e-mail: tanya@lishtaba.com

Abstract. *The article explores the role of language strategies as a tool for ensuring effective professional and academic communication. It emphasizes that modern professional and scientific activities require a high level of communicative competence, which includes the ability to convey information clearly, logically, and persuasively, establish mutual understanding, and maintain collaborative relationships. Language strategies are considered goal-directed actions of the speaker that allow achieving communicative objectives, optimizing interaction processes, and taking into account ethical, psychological, and cultural aspects of communication.*

The study analyzes the discursive and rhetorical features of contemporary media and online communication, interpersonal interactions, ethical principles of business communication, as well as mechanisms of information exchange in professional and academic contexts. Key strategies of understanding, coordination, alignment, and partnership are identified, encompassing verbal, nonverbal, and paraverbal means that contribute to enhanced communication effectiveness. The success of using language strategies largely depends on the interaction between the speaker and the addressee, knowledge of social norms, ethical rules, and the specifics of the professional context.

Particular attention is given to communication barriers related to linguistic and cultural differences, psychological factors, and the limitations of nonverbal communication in online environments. The role of technological tools, such as online platforms, terminology dictionaries, and automated language assistants, in improving the effectiveness of professional and academic interaction and developing communicative competence is also discussed. The outlined provisions are particularly relevant for fields with heightened requirements for precision and responsibility in communication, particularly the aviation sector.

It is emphasized that systematic application and training in language strategies contribute to clarity, precision, persuasiveness, and effectiveness in communication, enhance professional competence, and foster communicative culture in society. Future research prospects include refining classifications and training methods of language strategies, integrating technological tools, and considering psychological and cultural factors to ensure effective communication in professional and academic settings.

Key words: *language strategies, effective communication, professional communication, academic communication, discourse, communicative competence, aviation industry.*

Постановка проблеми. У сучасному світі ефективна комунікація є одним із ключових чинників успішної професійної та академічної діяльності. Здатність правильно і вчасно висловити думку, донести інформацію та переконати співрозмовника визначає не лише рівень професіоналізму, але й наукову компетентність фахівця. У цьому контексті особливу роль відіграють мовні стратегії – сукупність прийомів та засобів, які дозволяють досягти комунікативної мети та оптимізувати процес взаємодії. Вони допомагають будувати мовлення так, щоб воно було зрозумілим, логічним та переконливим для адресата, незалежно від того, чи йдеться про професійну роботу, чи про академічне середовище.

Особливої ваги ефективна комунікація набуває в авіаційній галузі, де точність, своєчасність і однозначність мовлення є критично важливими для безпеки польотів, професійної взаємодії та науково-технічного обміну інформацією.

Актуальність дослідження зумовлена глобалізацією та зростанням міжкультурних контактів, а також стрімким розвитком інформаційних технологій. Ці чинники висувають нові вимоги до мовної компетентності фахівців і науковців, оскільки неправильне або недостатньо продумане використання мовних засобів може призводити до непорозумінь, конфліктів та зниження результативності комунікації.

В авіаційній галузі ці вимоги посилюються багатонаціональним складом екіпажів, міжнародними стандартами професійного спілкування та необхідністю швидкого прийняття

рішень у стандартизованих і нестандартних ситуаціях.

Українські вчені досліджують питання ефективної професійної та академічної комунікації в різних аспектах. Дискурсивні та риторичні особливості сучасних медіа та інтернет-комунікації вивчала О. М. Щербак [1]. Питання міжособистісної взаємодії та етичних аспектів ділового спілкування досліджував І. А. Сайтарли [2], а особливості процесів обміну інформацією в менеджменті – Ф. І. Хміль [3] та М. М. Бабинець [4]. Ю. П. Степчук та Г. А. Бевзо [5] зосередили увагу на комунікативних стратегіях взаємодії в діловому спілкуванні, аналізуючи функції стратегій взаєморозуміння, координації, узгодження та партнерства. Дослідження В. П. Андрущенка та О. С. Скубашевської [6] висвітлюють мовні стратегії як чинник освітніх інновацій, зокрема в підготовці фахівців із професійної та академічної комунікації. Водночас питання застосування мовних стратегій у професійній та академічній комунікації фахівців авіаційної галузі, де мовлення виконує не лише інформаційну, а й безпекову функцію, залишається недостатньо висвітленим.

Мета і завдання статті. Метою статті є аналіз мовних стратегій, що забезпечують ефективну комунікацію в професійному та академічному середовищі, зокрема в галузях із підвищеною відповідальністю за точність мовлення, таких як авіація, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення комунікативної компетентності.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити основні поняття та класифікацію мовних стратегій, дослідити їх функціональні аспекти та практичне застосування, а також окреслити шляхи вдосконалення навичок комунікації.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процес комунікації в професійній та академічній діяльності, а предметом – мовні стратегії, що сприяють ефективності цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовні стратегії можна визначити як цілеспрямовані дії мовця, спрямовані на досягнення конкретної комунікативної мети. У межах комунікативного підходу стратегія трактується як «план організації мовної поведінки мовця відповідно до його інтенції», тобто як надзавдання, що визначається практичною метою суб'єкта комунікації. Згідно з цим підходом, «комунікативна стратегія розуміється як глобальний план» мовленнєвої діяльності, який регулює добір мовних і позамовних засобів залежно від ситуації спілкування [1, с. 33].

У сфері професійної та ділової комунікації важливу роль відіграє дотримання етичних принципів. Як підкреслює І. А. Сайтарли, «існує загальний кодекс професійної етики, в основі якого лежать універсальні правила: глибока повага до іншої людини; принцип достатньої поінформованості, що вимагає говорити не більше і не менше, ніж це потрібно для справи; використання правдивої інформації, оскільки від цього залежить ступінь довіри між колегами» [2, с. 140].

У професійному спілкуванні авіаційних фахівців дотримання етичних принципів безпосередньо пов'язане з регламентованістю мовлення, чітким розмежуванням ролей та відповідальністю за кожне висловлювання в інституційному контексті.

Довірливі стосунки між співробітниками проявляються в готовності надавати один одному професійну допомогу й підтримку; принцип доцільності в професійних відносинах означає вміння не відхилятися від теми розмови і знаходити ефективні рішення складних питань; а чітке і переконливе висловлення думки та здатність уважно вислухати позицію співрозмовника забезпечують результативність взаємодії [2, с. 140].

Мовні стратегії охоплюють різні рівні комунікації: **вербальні засоби**, до яких належать лексика та синтаксис; **невербальні елементи**, такі як жести і міміка; а також **паравербальні компоненти**, що включають інтонацію, темп і ритм мовлення. Залежно від масштабу та тривалості комунікативних цілей мовні стратегії поділяють на глобальні, що забезпечують досягнення довгострокових результатів взаємодії, та локальні, які застосовуються для вирішення конкретних короткострокових завдань під час бесіди, презентації або письмової комунікації.

Обмін інформацією між людьми забезпечує комунікативний процес, однак він не гарантує ефективності спілкування. Зрозуміти суть процесу обміну можна, розглянувши його основні етапи. За Ф. І. Хмілем, виділяють «чотири базові елементи процесу

обміну інформацією: 1) відправник – особа, яка генерує ідеї або збирає та передає інформацію; 2) повідомлення – інформація, закодована за допомогою символів; 3) канал або засіб передавання інформації; 4) одержувач – особа, якій призначена інформація та яка її інтерпретує» [3, с. 351].

При обміні інформацією відправник і одержувач проходять кілька взаємозумовлених етапів: зародження ідеї, кодування й вибір каналу, передавання та декодування. Кожен етап є потенційною точкою спотворення чи втрати інформації, тому важливо уважно формулювати ідеї та добирати засоби передачі, щоб забезпечити адекватне сприйняття повідомлення [4, с. 12].

В авіаційній комунікації кожен із цих етапів є потенційно критичним, оскільки навіть незначне спотворення повідомлення може призвести до серйозних професійних або технічних наслідків.

У сфері професійної та академічної комунікації мовні стратегії набувають чітко окресленої функціональної спрямованості. Дослідники виокремлюють стратегію взаєморозуміння, стратегію координації, стратегію узгодження та стратегію партнерства [5, с. 68]. Комунікативна стратегія взаєморозуміння орієнтована на пізнання й сприйняття партнера, формування спільних цілей, методів і форм взаємодії. Стратегія координації спрямована на добір таких засобів і технологій комунікації, які відповідають намірам і можливостям учасників. Стратегія узгодження стосується мотиваційного аспекту спілкування та демонструє повагу до партнера, а стратегія партнерства передбачає ставлення до іншого як до рівного суб'єкта комунікації з одночасним урахуванням власних інтересів і цілей. Відносини рівноправні, але обережні, засновані на узгодженні інтересів і намірів, а способи впливу будуються на договорі, який виступає як засобом об'єднання, так і інструментом регуляції взаємодії [5, с. 68].

Поглиблюючи розуміння природи мовних стратегій, лінгвісти наголошують на їх багаторівневості та різноаспектності. Зокрема, «розрізняють стратегії, що використовують загальні властивості комунікації – як мовні, так і паралінгвістичні, – і стратегії чисто вербального спілкування» [6, с. 136]. До перших належать стратегії вітання, які спираються на усталені культурні моделі взаємодії; одиниці усвідомленого набору відповідних знань у цьому випадку Е. Оксор та І. Бергман визначають як «культуреми». Стратегії чисто вербального спілкування охоплюють організацію розмови, ініціацію та підтримання діалогу, введення розповіді, корекцію висловлювань та використання семантичного потенціалу мовних одиниць у конкретному мовленнєвому акті [6, с. 136].

Окрему групу становлять стратегії, пов'язані з володінням технікою проведення конкретних мовних актів – наказу, питання, констатації тощо, особливо в умовах соціально-типових або інституційно закріплених видів спілкування. У таких випадках важливим є не лише знання мовних норм, а й розуміння механізмів функціонування відповідної установи.

До техніки здійснення висловлювання належать знання про світ, внутрішню логіку процесів та систему презумпцій і очікувань, спільних для певної соціальної групи. Мовні стратегії, що забезпечують ефективне застосування правил мовленнєвої поведінки, мають залишатися в межах прийнятих у соціумі конвенцій, оскільки, як зауважують О. П. Андрущенко та О. С. Скубашевська, «власне стратегії полягають у застосуванні правил, тоді як «стратагеми» передбачають їх свідоме порушення» без виходу за межі соціальної норми [6, с. 136].

Ефективність мовних стратегій значною мірою залежить від взаємодії мовця й адресата. Техніка здійснення та розуміння мовних стратегій складається з комплексу взаємопов'язаних елементів: навички мовця (дискурсні стратегії, техніки вираження ставлення до висловлюваного, передача чужої мови через цитування) та навички адресата (активне слухання, підтримка розмови, аргументоване погодження або заперечення) [6, с. 137].

Для авіаційної сфери особливо значущими є стратегії координації та партнерства, що забезпечують узгодженість дій між членами екіпажу, інженерно-технічним персоналом і науковцями в умовах чітко регламентованого професійного дискурсу.

Мовні стратегії виконують функції забезпечення точності, ефективності та результативності професійної та академічної взаємодії. Вони дозволяють впливати на аудиторію,

підтримувати партнерські відносини, регулювати емоційний фон спілкування, уникати конфліктів, здійснювати аргументоване переконання та адаптувати мову до потреб аудиторії. У науковій сфері вони спрямовані на логічну послідовність думок, зрозумілість висловлювань, ефективне ведення дискусій, презентацію результатів досліджень і написання наукових текстів із використанням термінології та стилістичних маркерів.

Водночас важливо враховувати труднощі та бар'єри комунікації: мовні та культурні відмінності, психологічні фактори (невпевненість, страх публічних виступів), обмеженість невербальних сигналів в онлайн-середовищі. Подолання цих бар'єрів потребує розвитку комунікативної компетентності, тренування вербальних і невербальних стратегій, критичного мислення та риторичних навичок, а також адаптації стилю мови до різних аудиторій і умов.

В авіаційній галузі ці бар'єри ускладнюються необхідністю дотримання міжнародних стандартів мовлення, обмеженням часу на комунікацію та специфікою професійної термінології.

Технологічні засоби, такі як онлайн-платформи для презентацій, словники термінів та автоматичні мовні помічники, сприяють підвищенню ефективності комунікації. Їх інтеграція в навчальні програми допомагає формувати мовні компетенції студентів і фахівців.

Розвиток комунікативної компетентності в університетах і наукових закладах реалізується через курси наукового письма, ділової комунікації, тренінги з публічних виступів і ведення дискусій, а також практичні заняття, що моделюють професійні та академічні ситуації. Такий підхід сприяє формуванню висококваліфікованого фахівця, здатного ефективно взаємодіяти у професійному та науковому середовищі.

Висновки. Мовні стратегії є ключовим чинником ефективної професійної та академічної комунікації, оскільки забезпечують точність, зрозумілість, переконливість та взаєморозуміння. Вони дають змогу оптимізувати обмін інформацією, регулювати емоційний фон спілкування та підтримувати партнерські взаємини.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням класифікації мовних стратегій, розробкою практичних методик їх навчання, інтеграцією сучасних технологічних засобів, урахуванням психологічних і культурних чинників, а також розвитком комунікативної компетентності студентів і фахівців. У контексті авіаційної галузі мовні стратегії набувають статусу інструменту професійної надійності, безпеки та наукової відповідальності. Їх систематичне застосування в освітній і професійній підготовці сприятиме підвищенню рівня фахової комунікації та формуванню комунікативної культури в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербак О. М. Дискурс німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект : дис. … канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2016. 216 с.
2. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посібн. Київ : Академвидав, 2007. 240 с.
3. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : підручник. Київ : Академвидав, 2007. 576 с.
4. Бабинець М. М. Теоретичні аспекти комунікативних процесів у менеджменті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота».* 2013. Випуск 23. С. 11–13.
5. Степчук Ю. П., Бевзо Г. А. Комунікативні стратегії взаємодії у діловому спілкуванні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72) № 4. Ч. 1. С. 67–71.
6. Андрущенко В. П., Скубашевська О. С. Мовні стратегії як чинник освітніх інновацій. *Гілея.* 2010. Випуск 35. С. 133–147.

REFERENCES

1. Shcherbak, O. M. (2016). Dyskurs nimetskomovnykh internet-novyn: linhvorytorychnyi aspekt [Discourse of German-language Internet news: Linguo-rhetorical aspect]. PhD thesis. Odesa. 216 p. [in Ukrainian].
2. Saitarly, I. A. (2007). Kultura mizhosobystisnykh stosunkiv [Culture of interpersonal relations]. Kyiv : Akademvydav. 240 p. [in Ukrainian].
3. Khmil, F. I. (2007). Osnovy menedzhmentu [Fundamentals of management]. Kyiv : Akademvydav. 576 p. [in Ukrainian].

4. Babynets, M. M. (2013). Teoretychni aspekty komunikatyvnykh protsesiv u menedzhmenti [Theoretical aspects of communicative processes in management]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser. Pedahohika, sotsialna robota*, 23, 11–13 [in Ukrainian].
5. Stepchuk, Yu. P., & Bevzo, H. A. (2022). Komunikatyvni stratehii vzaiemodii u dilovomu spilkuvanni [Communicative strategies of interaction in business communication]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Ser. Filolohiia. Zhurnalistyka,* 33(72), № 4, Part 1, 67–71 [in Ukrainian].
6. Andrushchenko, V. P., & Skubashevska, O. S. (2010). Movni stratehii yak chynnyk osvitnikh innovatsii [Language strategies as a factor of educational innovations]. *Hileia,* 35, 133–147 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 03.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 378.147:001]:811.111
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.7

АНГЛОМОВНА ПІДГОТОВКА АСПІРАНТІВ: ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Алла Марчишина
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Україна
orcid.org/0000-0003-0430-176X
Scopus-Author ID: 57210725270
Researcher ID: AAT-1846-2021
e-mail: allama@ukr.net

Оксана Галайбіда
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Україна
orcid.org/0000-0002-3622-9857
e-mail: halaybida.oksana@kpnu.edu.ua

Анотація. *У статті представлено міркування викладачів-практиків стосовно змісту й методики навчання англійської мови здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Підкреслена роль англійської мови як універсального засобу комунікації в усіх сферах сучасного глобалізованого суспільства. Зміст освітнього компонента з вивчення іноземної мови визначається робочою програмою та її адаптованою версією для аспірантів – силабусі. Іноземномовна підготовка здобувачів ґрунтується на повторенні й закріпленні отриманих на попередніх етапах навчання знань і формуванні академічних компетентностей.*

Граматична підготовка передбачає вдосконалення відомостей про граматичну систему англійської мови, частини мови та їхню синтаксичну дистрибуцію. Лексико-семантичне вивчення англомовного вокабуляру передусім охоплює засвоєння синонімічної диференціації та антонімічної опозиції, що з огляду на кількісний та якісний склад системи української мови вимагає прискіпливого підходу до вибору відповідних англомовних одиниць у науковому та професійному спілкуванні. Тому з аспірантами варто опанувати й основи перекладу.

У статті акцентовано важливість набуття стилістичних знань і практичних умінь послуговуватися експресивним потенціалом англійської мови, зважаючи на тяжіння сучасного наукового дискурсу до персоналізації й естетизації. Програма вивчення іноземної мови містить елементи експресивної стилістики та характеристики функціональних стилів. Потреба публікаційної активності аспірантів у зарубіжних виданнях зумовлює засвоєння ключових засад текстотворення. Здобувачі знайомляться з текстовими категоріями, структурними елементами тексту, жанрами англійського наукового письма.

Методичний аспект навчання враховує рівень володіння англійською мовою після складання ЄВІ та академічний характер компетентностей. Важливими є системи електронного навчання, індивідуалізація освітнього процесу, роль викладача як модератора пошуку й обробки інформації, комунікативна спрямованість володіння англійською мовою та формування вміння самостійно вдосконалювати її рівень.

Ключові слова: *аспіранти, англійська мова, зміст навчання, методика навчання, освітній процес.*

© А. Марчишина, О. Галайбіда, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

TEACHING ENGLISH TO DOCTORAL STUDENTS: CONTENTS AND METHODS

Alla Marchyshyna
Doctor of Philology, Professor,
Head of the Department of English Language
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Ohiienko Str., 61, Kamianets-Podilskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0430-176X
Scopus-Author ID: 57210725270
Researcher ID: AAT-1846-2021
e-mail: allama@ukr.net

Oksana Halaybida
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Ohiienko Str., 61, Kamianets-Podilskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3622-9857
e-mail: halaybida.oksana@kpnu.edu.ua

Abstract. *The paper presents reflections of practitioner-lecturers on the contents and methodology of teaching English to candidates pursuing the third (educational and research) level of higher education. The role of English as a universal means of communication in all spheres of contemporary globalized society is emphasized. The contents of the educational component in foreign language learning are determined by the curriculum and its adapted version for doctoral students – the syllabus. Foreign language training is based on the revision and consolidation of knowledge acquired at previous stages of study, as well as on the development of academic competencies.*

Grammatical training involves improving knowledge of the grammatical system of the English language, parts of speech, and their syntactic distribution. The lexical and semantic study of the English vocabulary primarily encompasses mastering synonymic differentiation and antonymic opposition, which, given the quantitative and qualitative features of the Ukrainian language system, requires a careful approach to selecting appropriate English units in academic and professional communication. Therefore, doctoral students should also acquire the fundamentals of translation.

The article highlights the importance of developing stylistic knowledge and practical skills in using the expressive potential of the English language, taking into account the tendency of contemporary academic discourse toward personalization and aestheticization. The foreign language curriculum includes elements of expressive stylistics and characteristics of functional styles. The need for doctoral students' publication activity in international journals necessitates mastering the key principles of text production. Students become acquainted with textual categories, structural elements of a text, and genres of English academic writing.

The methodological aspect of instruction takes into account the level of English proficiency demonstrated after passing the Unified Entrance Exam (ЄВІ) and the academic nature of the competences to be developed. Important components include e-learning systems, individualization of the educational process, the teacher's role as a moderator of information search and processing, the communicative orientation of the English language proficiency, and the development of the ability to independently improve one's language level.

Key words: *doctoral students, English, contents of learning, methods of learning, process of education.*

Постановка проблеми. Володіння англійською мовою у сучасному світі для науковця-початківця – це ключ до комунікативного потенціалу у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах. Англійська мова як універсальний інструмент взаємодії у дипломатії, бізнесі, освіті, технологіях, соціальних контактах тощо не може оминути такий потужний чинник прогресу, як наука. Завдяки глобалізованій англомовній комунікації наукові досягнення і знання не обмежуються ні простором, ні часом, а стають доступними усім зацікавленим фахівцям і дослідникам у найкоротші терміни. Саме тому вивчення англійської мови як іноземної становить значний аспект змісту підготовки майбутніх докторів філософії.

Мета і завдання статті. Кожен заклад вищої освіти, який здійснює підготовку докторів філософії, визначає мету освітнього

компонента з відповідним змістом, що зазначається у низці документів, зокрема, в освітньо-науковій програмі, робочій програмі освітнього компонента та його силабусі. Однак існують спільні «точки дотику», які об'єднують усі заклади, програми, викладачів і здобувачів, а саме – це ті компетентності, які кожен аспірант має сформувати, опановуючи іноземну мову. Тому **метою** цієї статті є окреслення змістових і методичних особливостей навчання англійської мови здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єкт розгляду становить зміст освітнього компонента, який забезпечує набуття аспірантами англомовних компетентностей, та методика його викладання, **предмет** – граматичні, лексико-семантичні, стилістичні, текстові, дискурсивні особливості англійської мови, включені до робочої програми англомовного освітнього компонента, та методичні інструменти навчання цих особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Про важливість володіння мовою міжнародного спілкування уже висловлювалася низка науковців, наголошуючи на її ролі у формуванні освіченої та гармонійно розвиненої особистості [4], функції провідного чинника у просуванні новітніх досягнень серед міжнародної фахової й наукової спільноти [9] та засобу інтеграції науковців у світовий освітній простір, зокрема, через академічну мобільність та набуття спеціалізованих академічних навичок, доступних в англомовному дискурсі [1].

Вступаючи до аспірантури, абітурієнти проходять перший рубіж перевірки на знання іноземної мови – вони складають єдиний вступний іспит (ЄВІ), де іноземна мова є обов'язковим компонентом, та тест загальної навчальної компетентності (ТЗНК), який має на меті перевірити логічне мислення, аналітичні здібності, вміння працювати з інформацією, що є запорукою успішного навчання в аспірантурі. Однак першоосновою оволодіння й подальшого вдосконалення англійської мови теоретики-лінгвісти й методисти вважають мотивацію, а саме стійку прагматичну орієнтацію на отримання певної вигоди (наукової, професійної, емоційної, кар'єрної, статусної тощо), яка досягається системною працею на заняттях і самоосвітою. Конкретні результати втіленої мотивації можуть слугувати прикладом для зацікавлення аспірантів до вивчення мови, а саме: виконання вимоги нормативних документів щодо обов'язкового включення до рукопису дисертації огляду іноземномовних джерел, підвищення відсотка оригінальності своєї праці [7, с. 248]; участь у конференціях, що проводяться іноземною мовою, виголошення доповідей та їх обговорення; робота за кордоном або у співпраці з іноземними партнерами та багато інших принад.

Основою створення робочої програми освітнього компонента з іноземної мови для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої совіти слугує «Освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії за науковими спеціальностями установ НАН України» та її складник – «Іноземна мова професійного спрямування для підготовки аспірантів до рівня загальноєвропейського стандарту володіння мовою С 1» [11]. Цей нормативний документ розроблений у Центрі наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України авторським колективом у складі доктора філологічних наук, професора Ільченко О.М., кандидатів філологічних наук, доцентів Жалай В.Я. та Пархоменко А.Ф. У зазначеній програмі оголошено мету вивчення іноземної мови аспірантами, а саме набуття «мовних компетенцій, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та письмовій формах, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності» [11, с. 7].

Удосконалення граматичної компетентності передбачає систематизоване повторення знань і умінь, якими уже володіють аспіранти й виявили їх під час складання ЄВІ, та поглиблення відомостей про граматичну систему англійської мови й окремі випадки вживання й дистрибуції граматичних одиниць. Зокрема, актуалізація граматичних норм передбачає тренування номінативних частин мови та їхніх категорій (субстантивна група), дієслова, його форм та модальних дієслів, незмінних і службових частин мови. При цьому, зважаючи на рівень здобувачів освіти, які успішно склали тест ЄВІ, відповідно до зазначеної Програми [11] та зважаючи на досвід викладання англій-

ської мови в аспірантських групах, варто зосереджуватися на лексико-семантичних особливостях повнозначних частин мови, особливо їхніх конотативних значеннях, які інколи не тільки доповнюють, специфікують, але й затьмарюють денотативне значення лексеми, вжитої в певному контексті. Тому робота з частинами мови зазвичай переплітається вивченням лексико-семантичних класів слів (антонімів, синонімів, омонімів, паронімів). Ситуація ускладнюється тим, що зазвичай українські синонімічні ряди коротші й менш розгалужені, ніж англійські, і вибрати потрібну одиницю буває досить важко. Проілюструємо цю ситуацію на прикладі підбору відповідника до українського іменника «актуальність», досить частотного як у поодинокому вжитку, так і як назва обов'язкового компонента структури текстів деяких наукових жанрів. Англійською мовою *актуальність* часто помилково перекладають як actuality, topicality, хоч за значенням ближчими є слова *significance, importance, relevance*. Однокореневий прикметник – *актуальний* – теж перекладається залежно від контексту: *актуальна проблема – current (up-to-date) issue*, *актуальний напрям – significant trend*, *актуальні (новітні) технології – cutting-edge technologies*; *ця проблема є актуальною – this issue is currently of great interest*.

Оскільки «науковий стиль є чітко вираженим функціональним різновидом літературної мови зі своєрідною структурою на всіх рівнях» [6, с. 34], його структура вимагає низки лексичних і граматичних особливостей. Його лексиці притаманна насиченість термінами, термінологічними сполуками, що, відповідно, характеризується специфічною етимологією і словотвором, а також актуалізацією денотативного значення.

Комплексне опанування граматикою англійської мови вимагає від аспірантів знання будови і видів словосполучень, комунікативних типів речення, класифікації речень за типом предикативної структури, узгодження підмета з присудком та ін., а також перекладацькі відповідності синтаксичних структур між українською та англійською мовами. Це можна проілюструвати типовими елементами заголовків, підзаголовків, що містять структури *на прикладі, на матеріалі*. Англійські кальки *on/by the example of, on the material of* не відповідають англомовній традиції і їх варто замінити на *case study, the study of* або просто вилучити, наприклад: *Семантичні особливості когнітивної метафори (на матеріалі сучасної англійської поезії) / Semantics of cognitive metaphor in contemporary English poetry*. Розлогі приклади таких конструкцій також наводяться у різних виданнях для аспірантів, зокрема для заголовка *«Нестандартні підходи до реклами (на прикладі компанії XXX)»* пропонуються такі варіанти перекладу із синтаксичною трансформацією: *"Case study: non-trivial XXX advertising"; "Non-trivial advertising: XXX case study"; "An original approach to advertising: company experience"* [13, с. 19].

Граматичні категорії частин мови теж відзначаються домінантними формами вживання у науковому стилі. Зокрема, частотність іменних конструкцій, активного стану й обов'язкова наявність підмета у реченні формують специфічний стиль викладу. Переважання теперішнього часу дієслів сигналізує про позачасовість значущості дослідження і його актуальність [6, с. 40].

Дискурсивний аспект вивчення англійської мови полягає в ознайомленні з текстовими категоріями та логікою їх розпізнавання й застосування на практиці. Здобувачі засвоюють будову абзаців, абзацних комплексів, цілісних текстів. Для цього вивчаються або вдосконалюються когезійно-когерентні зв'язки, зокрема, мовні одиниці забезпечення зв'язності синтаксичних структур (логічні зв'язки-конектори, прийменники, модальні слова, мовні кліше, сталі академічні словосполучення), як-от: *to arrive at conclusion(s), to extend the explanation of smth, to fruitfully explore the issue, to find evidence for, in the line with the ideas of, the present evidence relies on, well-understood methods and algorithms, a technique common in* та ін.

Зважаючи на специфіку вжитку стилістичних засобів в академічному дискурсі, аспірантам варто орієнтуватися в деяких із них. Зокрема, новітні тенденції академічного письма допускають певні елементи його емоційно-експресивного забарвлення. Доступність у поєднанні з науковістю [10, с. 235] стимулюють автора-науковця послуговуватися експресивними засобами для привертання уваги до наукового тексту.

Мовні засоби виразності у науковій комунікації потребують пояснення, конкретиза-

ції та тренування у використанні. Тому цей аспект підготовки аспірантів є важливим для розуміння сучасного наукового мовлення. Саме у теперішній метамодерністській філософії науку закликають служити національному благу, культивувати національні цінності й співпереживати, емпатувати, долаючи відстороненість і хаос постмодернізму [3]. Для такої глобальної мети, або стратегії науки як мейнстриму змін і трансформації, доречно застосовувати образність як одну із тактик репрезентації наукових досягнень. До найбільш поширених традиційно відносимо метафору. Методика навчання створення й розпізнавання метафори у науковому тексті корелює із вивченням метафори у курсі стилістики англійської мови, відрізняючись ілюстраціями та уникаючи детального аналізу класифікацій. Метафора у науковому тексті – це скомпресований образ, заснований на ключовій характеристиці. Наприклад, таким об'ємним образом слугує поняття *landscape* (пейзаж), яке репрезентує спектр ментальних порушень у такому фрагменті: *The global society presents a mental health* ***landscape*** *characterized by the prevalence of mental disorders and the limited existence of formal care services* [14]. Аналогічно, образне представлення протилежностей можна відтворювати антитезою, що загострить відмінності між опозиціями: *Whereas these Big Questions* ***unite*** *us as linguists, the theoretical approaches we take to these issues* ***vary*** [15, с. 128].

Набуття практичних умінь і формування професійних компетентностей майбутніх науковців вимагає від викладачів відповідної організації освітнього процесу. Формування цілісної наукової картини знань і паралельне проведення досліджень та конструювання тексту дисертації – це ключові діяльнісні процеси, у які занурений аспірант. Тому роль викладача освітніх компонентів полягає у підвищенні пізнавальної активності здобувачів та активізації навчально-пізнавальної діяльності [8, с. 100–101]. Потрібно враховувати збільшення кількості мультимедійних електронних освітніх ресурсів, якими можуть скористатися аспіранти, й залучати їх до спрямування їхньої пізнавальної активності. Інформаційно-комунікаційні технології, як інтегральний складник дослідницької діяльності, активізує самостійний пошук інформації, залишаючи викладачеві спрямувати цей пошук у потрібне русло.

Освітнє середовище аспірантів передбачає елементи системи електронного навчання: електронний репозитарій, корпоративна електронна пошта, різноманітні Google-форми, модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище (Moodle), платформи онлайн зв'язку (Googlemeet, Zoom), вайбер-групи тощо. Наявність таких ресурсів важлива з огляду на специфіку навчання й дослідження аспіранта, особливо для здобувачів заочної форми.

Роль викладача іноземної мови в аспірантській групі зазнала значних змін упродовж останніх десятиліть, оскільки відкритість інформаційних мереж, доступ до найрізноманітніших джерел сприяють самостійному отриманню необхідних даних. Функція викладача, колись єдиного джерела інформації, полягає у спрямуванні дослідницького інтересу, скеруванні до потрібних ресурсів задля економії часу й ефективної навчальної діяльності здобувача. Це розвиває самостійність та творчий підхід до матеріалу, здатність до самоорганізації та інші необхідні якості майбутнього фахівця [2, с. 469].

Чинна модель організації освітньої діяльності в аспірантурі значно індивідуалізована, що певною мірою формує досвід науково-дослідницької діяльності, а з іншого боку – дозволяє викладачеві ефективно співпрацювати зі здобувачами різних ОНП, які часто формують одну академічну групу. Тому актуальними є методи організації обміну діяльностями (поєднання індивідуальної і групової активності, спонукання до педагогічної взаємодії, вправи на вміння слухати й реагувати, на сприймання і передачу інформації); методи кооперативного навчання (робота в парах, малих групах). Для дослідника важливо сформувати власну точку зору на наукову проблему, тому методи опрацювання дискусійних питань, процедура ведення дискусії, аргументування, згода й заперечення – ключові інструменти активізації усного мовлення. Так само навчання в одній групі різнопрофільних фахівців передбачає засвоєння великого обсягу загальновживаного вокабуляру, який є характерним для цілої низки спеціальностей. При цьому акцентується розвиток вільного говоріння як одного із найскладніших аспектів використання англійської мови та вміння сприймати інформацію на слух. Аспірант занурюється в жит-

тєву ситуацію та намагається в ній брати участь [5, с. 108].

Узагальнення теоретико-методологічних підходів до навчання і викладання в аспірантурі, зокрема, упродовж вивчення іноземної (англійської) мови дозволяє викласти таку структуру процесу опанування освітнім компонентом «Іноземна мова в науково-професійному спілкуванні»: 1) актуалізація попереднього досвіду аспірантів, зокрема, із лінгвістичної галузі, й встановлення логічних зв'язків між дисциплінами, терміносистемами; 2) проблемно-орієнтована освітня діяльність: аспірантам пропонується розв'язувати завдання проблемного характеру, які вимагають використовувати мову як інструмент, стимулюють мислення й схиляють до дискусії; 3) залучення інтерактивних методів навчання, які допомагають охопити усю групу або її частини і залучити до активної роботи; 4) візуалізація теоретичних фрагментів (таблиці, презентації, відеопояснення), які скорочують час ознайомлення з новим матеріалом і пришвидшують повторення вивченого, а також додають сенсорний (візуальний) чинник до процесу запам'ятовування; 5) прагматизація навчання іноземної мови – демонстрація практичного застосування володіння англійською мовою в науково-професійному середовищі; 6) індивідуалізація у вивченні іноземної мови (врахування індивідуального дослідницького середовища й наукового спрямування кожного аспіранта). До цього можна додати своєрідну «академізацію» процесу навчання: ілюстрації, приклади, вправи, тексти для аналізу, творчі завдання, фрагменти для перекладу, відеоряд, матеріали для аудіювання, формулювання проблемних питань, дискусії на конкретну тематику тощо – усе повинно бути «забарвленим» академічною семантикою, термінологічними одиницями, із дотриманням стилю наукової прози, відповідно до формального стилістичного регістру.

Висновки. Підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти уже має певну традицію в українських ЗВО, що спонукає до обміну набутим досвідом і формування цілісної системи навчання майбутніх докторів філософії. Викладені у цій статті спостереження охоплюють два ключові аспекти зазначеного процесу: зміст і методика. Зміст оволодіння іноземною мовою для наукового і професійного спілкування забезпечує ефективну роботу з англомовною науковою інформацією та практичну участь аспірантів у міжнародних наукових контактах. З цією метою здобувачі вдосконалюють граматичні структури, вивчають академічний вокабуляр, розрізняють лексико-семантичні групи, оволодівають вміннями текстотворення і засадами наукового дискурсу. У методиці навчання аспірантів роль викладача полягає у модерації самостійного пошуку інформації, індивідуального підходу до запитів дослідників-початківців. При цьому широко застосовуються інформаційно-комунікаційні засоби, проблемно-орієнтовані завдання та інтерактивні підходи для набуття англомовних академічних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегека Д. А., Матвєєва С. А., Титаренко О. Ю. Іноземна мова для академічних цілей: збалансованість структури та змісту курсу для аспірантів. *Педагогічні науки*. 2025. Вип. 160. С. 11–19.
2. Василенко К. С. Використання інтерактивних технологій у формуванні дослідницької компетентності майбутніх психологів. *World trends in the use ofinteractive technologies in education. International collective monograph. IntellebenceTransportation System And Smart City Institute (ITSSCI)*. Lima, Peru – Kyiv, Ukraine, 2023. С. 469–488.
3. Гребенюк Т. В. Свобода в літературі метамодерного світу : український вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. *Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 78. С. 160–164.
4. Зеленська О. П. Деякі особливості навчання іноземної мови аспірантів (ад'юнктів) у нелінгвістичній аспірантурі (ад'юнктурі). *Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2019. С. 93–101.
5. Золотова С. Г. Основні аспекти навчання іноземної мови викладачів університету для викладання предметів англійською мовою. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства* : матер. Всеукр. наук. конфер. 2013. Ч. 2. С. 106–108.
6. Іщенко Н. Г., Ліпінська В. В. Лексико-граматичні домінанти наукового тексту. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія : Філологія. Педагогіка.* 2013. Вип. 1. С. 32–42.

7. Коротка Н. В. Формування мотивації навчальної діяльності в процесі вивчення англійської мови при навчанні аспірантів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія».* 2020. Вип. 9 (77). С. 246–249.
8. Лисенко Н., Тендітна Н., Рябініна І. Міждисциплінарний підхід у формуванні компетентностей здобувачів закладів вищої освіти при вивченні обов'язкового компоненту «Методика навчання літератури». *Професіоналізм педагога : теоретичні й методичні аспекти*. 2025. Вип. 23 (1). С. 97–109.
9. Мар'янко Я. Г., Огренич М. А. The Content of English Teaching at a Postgraduate School. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2021. С. 104–108.
10. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Стилістика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
11. Освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії за науковими спеціальностями установ НАН України. URL : https://ienergy.kyiv.ua/en/postgraduate-studies/29-osvitno-naukova-prohrama-pidhotovky-doktoriv-filosofii-osvitnia-skladova-inozemna-mova-profesiinoho-spriamuvannia-dlia-pidhotovky-aspirantiv-do-rivnia-zahalnoievropeiskoho-standartu-volodinnia-movoiu-s1/file.html
12. Титаренко О. Ю., Леміш Н. Є., Леута О. І., Бегека Д. А., Зернецька А. А. Педагогічні стратегії викладання формально-теоретичного блоку мовознавчих дисциплін в аспірантурі. *Наукові записки. Серія Педагогічні науки.* 2025. Вип. 162. С. 56–64.
13. Частник О. С., Частник С. В. *Англомовні елементи наукової праці: назва, анотація, резюме*. Харків : ХДАК, 2016. 78 с.
14. Coronel-Santos M. A., Rodrigues-Macias J. C. Integral definition and conceptual model of mental health: Proposal from a systematic review of different paradigms. *Frontiers in Sociology*. *Section Medical Sociology.* 2022. Vol. 7. URL: https://www.frontiersin.org/journals/sociology/articles/10.3389/fsoc.2022.978804/full
15. Janda L. A. Linguistic profiles : A quantitative approach to theoretical questions. *Language and Method*. 2016. 3. P. 127–145.

REFERENCES

1. Beheka, D. A., Matvieieva, S. A., Tytarenko, O. Yu. (2025). Inozemna mova dlia akademichnykh tsilei: zbalansovanist struktury ta zmistu kursu dlia aspirantiv [Foreign language for academic purposes: balanced structure and contents of the course for doctoral students]. *Pedahohichni nauky*, vol. 160, pp. 11–19. [in Ukrainian].
2. Vasylenko, K. S. (2023). Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii u formuvanni doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv [Use of interactive technologies in formation of future psychologists' research competence]. *World trends in the use ofinteractive technologies in education. International collective monograph. IntellebenceTransportation System And Smart City Institute (ITSSCI)*. Lima, Peru – Kyiv, Ukraine, pp. 469–488. [in Ukrainian].
3. Hrebeniuk, T. V. (2018). Svoboda v literaturi metamodernoho svitu : ukrainskyi vymir [Freedom in literature of metamodern world: Ukrainian dimension]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia «Filolohiia»*, vol. 78, pp. 160–164. [in Ukrainian].
4. Zelenska, O. P. (2019). Deiaki osoblyvosti navchannia inozemnoi movy aspirantiv (adiunktiv) u nelinhvistychnii aspiranturi (adiunkturi) [Some specifics of teaching a foreign language to non-linguistic doctoral students (adjuncts)]. *Vyshcha osvita u konteksti intehratsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru*, pp. 93–101. [in Ukrainian].
5. Zolotova, S. H. (2013). Osnovni aspekty navchannia inozemnoi movy vykladachiv universytetu dlia vykladannia predmetiv anhliiskoiu movoiu [Key aspects of teaching university lecturers for teaching subjects in English]. Sotsialno-humanitarni aspekty rozvytku suchasnoho suspilstva : mater. vseukr. nauk. konfer. – Social-humanitarian aspects of modern society development : Ukrainian scholarly conference proceedings, vol. 2, pp. 106–108. [in Ukrainian].
6. Ishchenko, N. H., Lipinska, V. V. (2013). Leksyko-hramatychni dominanty naukovoho tekstu [Lexico-semantic dominants of a scholarly text]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut». Seriia : Filolohiia. Pedahohika*, vol. 1, pp. 32–42. [in Ukrainian].
7. Korotka, N. V. (2020). Formuvannia motyvatsii navchalnoi diialnosti v protsesi vyvchennia anhliiskoi movy pry navchanni aspirantiv [Formation of doctoral students' studying activity while learning English]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Filolohiia»*, vol. 9 (77), pp. 246–249. [in Ukrainian].
8. Lysenko, N., Tenditna, N., Riabinina, I. (2025). Mizhdystsyplinarnyi pidkhid u formuvanni kompetentnostei zdobuvachiv zakladiv vyshchoi osvity pry vyvchenni obov'iazkovoho komponentu «Metodyka navchannia literatury» [Interdisciplinary approach towards higher education students' competences formation while

studying obligatory component “Methods of teaching literature”]. *Profesionalizm pedahoha : teoretychni i metodychni aspekty*, vol. 23 (1), pp 97–109. [in Ukrainian].
9. Marianko, Ya. H., Ohrenych, M. A. (2021). The Content of English Teaching at a Postgraduate School. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky*, pp. 104–108. [in English].
10. Matsko, L. I., Matsko, O. M., Sydorenko, O. M. (2003). *Stylistyka ukrainskoi movy* [Stylistics of Ukrainian]. Kyiv : Vyshcha shkola, 462 p. [in Ukrainian].
11. Osvitno-naukova prohrama pidhotovky doktoriv filosofii za naukovymy spetsialnostiamy ustanov NAN Ukrainy [Educational-scientific program of training Doctors of Philosophy due to scientific specialties of NAS of Ukraine institutions]. Retrieved from: https://ienergy.kyiv.ua/en/postgraduate-studies/29-osvitno-naukova-prohrama-pidhotovky-doktoriv-filosofii-osvitnia-skladova-inozemna-mova-profesiinoho-spriamuvannia-dlia-pidhotovky-aspirantiv-do-rivnia-zahalnoievropeiskoho-standartu-volodinnia-movoiu-s1/file.html [in Ukrainian].
12. Tytarenko, O. Yu., Lemish, N. Ye., Leuta, O. I., Beheka, D. A., Zernetska, A. A. (2025). Pedahohichni stratehii vykladannia formalno-teoretychnoho bloku movoznavchykh dystsyplin v aspiranturi [Pedagocical strategies of teaching formal-theoretical scope of linguistic disciplines for doctoral students]. *Naukovi zapysky. Seriia Pedahohichni nauky*, vol. 162, pp. 56–64. [in Ukrainian].
13. Chastnyk, O. S., Chastnyk, S. V. (2016). Anhlomovni elementy naukovoi pratsi: nazva, anotatsiia, reziume [English language elements of a scholarly work: title, abstract, resume]. Kharkiv : KhDAK, 78 p. [in Ukrainian].
14. Coronel-Santos, M. A., Rodrigues-Macias, J. C. (2022). Integral definition and conceptual model of mental health: Proposal from a systematic review of different paradigms. *Frontiers in Sociology*. Section Medical Sociology, Vol. 7. Retrieved from: https://www.frontiersin.org/journals/sociology/articles/10.3389/fsoc.2022.978804/full [in English].
15. Janda, L. A. (2016). Linguistic profiles : A quantitative approach to theoretical questions. *Language and Method*, Vol. 3, p. 127–145. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 811.111.81'367
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.8

ОСОБЛИВОСТІ ЕРГОНІМІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ (НА ПРИКЛАДІ РЕСТОРАНОНІМІВ МІСТА ЛОНДОН)

Тетяна Мизин
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
вул. Васильківська, 90, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-2627-5670
e-mail: tat.mizin@ukr.net

Анотація. *Стаття присвячена вивченню особливостей назв закладів громадського харчування міста Лондон. Запропоновано визначення терміна «ергонім», під яким розуміється різновид онімів, що позначають власні назви різноманітних установ та об'єднань людей. Акцентовано увагу на тому, що ергоніми – це специфічний прошарок лексики, який відображає всі зміни в суспільстві. З'ясовано, що ергоніми-ресторанонімі є соціально, культурно й економічно детермінованими. Висвітлено питання загальної класифікації ергонімів. Назви закладів громадського харчування віднесено до колективонімів. Виявлено, що одним із основних способів утворення ергонімів є лексико-семантичний, який реалізується двома шляхами: онімізації та трансонімізації. Під онімізацією розуміється перехід загального імені в ім'я особове; під трансонімізацією – перехід власних назв з одного класу до іншого. Схарактеризовано лексико-семантичні групи ергонімів. Виділено 14 груп ергонімів, утворених методом онімізації та 5 груп ергонімів, утворених за допомогою трансонімізації. Визначено окремі лексичні одиниці, які найчастіше вживаються в назвах ресторанів. Встановлено, що більшість із трансонімізованих ергонімів – антропоніми та топоніми. Зареєстровано 42 структурні моделі сполучуваності досліджуваних лексичних одиниць: однокомпонентні, двокомпонентні та багатокомпонентні. Виділено найчастотніші з них: N, N+N, A+N. Зазначено, що найменш частотними моделями є п'ятикомпонентні. Оскільки всі структурні моделі характеризуються різною частотою вживаності в семантичних групах досліджуваних ергонімів, встановлено групи моделей за їхньою поширеністю. Виділено три пороги поширеності моделей: висока, середня та низька. З'ясовано, що структурні моделі N+N, A+N характеризуються високим порогом поширеності; моделі N's, d+N+N; d+Adj+N мають середню поширеність. Усі інші моделі не є поширеними. Таким чином, підтверджено дію так званого закону переваги, суть якого полягає в тому, що в мові та мовленні віддається перевага невеликій кількості одиниць, які складають їхнє ядро і несуть максимум функціонального навантаження.*

Ключові слова: *ергонім, ресторанонім, онімізація, трансонімізація, лексико-семантична група, структурна модель, поширеність.*

© Т. Мизин, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

PECULIARITIES OF ERGONYMS OF GREAT BRITAIN (ON THE EXAMPLE OF LONDON RESTAURANT NAMES)

Tetiana Myzyn
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
of Natural Sciences Faculties
of Educational and Scientific Institute of Philology
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Vasylkivska Str., 90, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2627-5670
e-mail: tat.mizin@ukr.net

Abstract. *The article deals with the study of the peculiarities of London catering establishments names. A definition of the term "ergonym" is proposed. It is treated as a kind of onyms denoting proper names of various institutions and associations of people. Attention is focused on the fact that ergonyms are a specific layer of vocabulary that reflects all changes in society. It is stated that ergonyms-restoranonyms are socially, culturally and economically determined. The issue of the general classification of ergonyms is highlighted. The names of catering establishments are referred to collectivonyms. It is revealed that one of the main ways of ergonym formation is lexical-semantic, which is implemented in two ways: onymization and transonymization. Onymization is understood as the transition of a common name into a personal name; transonymization is the transition of proper names from one class to another. Lexical and semantic groups of ergonyms are characterized. Fourteen groups of ergonyms formed by the method of onymization and 5 groups of ergonyms formed by transonymization are singled out. Individual lexical units that are most often used in restaurant names have been identified. It is emphasized that most of the transonymized ergonyms are anthroponyms and toponyms. Forty-two structural models of combinability of the studied lexical units are registered: one-component, two-component and multicomponent. The most frequent of them are highlighted: N, N+N, A+N. It is noted that the least frequent models are five-component. Since all structural models are characterized by different frequency of use in the semantic groups of the studied ergonyms, groups of structural models according to their occurrence are singled out. Three levels of the occurrence of models are identified: high, medium and low. It is revealed that structural models N+N, A+N are characterized by a high occurrence level; models N's, d+N+N; d+Adj+N have a medium occurrence. All other models are not common. Thus, the action of the so-called law of preference has been confirmed, the essence of which is that in language and speech, preference is given to a small number of units that make up their core and carry the maximum functional load.*

Key words: *ergonym, restoranonym, onymization, transonymization, lexical and semantic group, structural model, occurrence.*

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика характеризується тенденцією до вивчення особливостей функціонування власних назв, зокрема ергонімів. Стаття є спробою дослідження особливостей ергонімів-ресторанонімів м. Лондон. Вивчення ергонімів є актуальним з огляду на їхню семантичну й граматичну специфіку, швидку оновлюваність та необхідність лінгвістичного аналізу цих лексичних одиниць.

Мета і завдання статті. Метою нашого дослідження є визначення структурних моделей та лексико-семантичних особливостей ресторанонімів м. Лондон. Відповідно до зазначеної мети виникає необхідність вирішення таких завдань: встановити місце ергонімів у системі ономастики; визначити структурні та лексико-семантичні особливості досліджуваних назв.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є ергоніми-ресторанонімм. Лондон. Предмет аналізу – лексико-семантичні та структурні характеристики досліджуваних лексичних одиниць. Матеріалом для дослідження слугують назви закладів харчування, дібрані методом суцільної вибірки з інформаційних джерел [1–4].

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці спостерігається зростання інтересу до вивчення ергонімів, як способу систематизації онімного простору. Про це свідчать публікації таких мовознавців, як Р.О. Гришкової, А.А. Титаренко, Ю.І. Дідур, В. Підвальної, Ю. Маслової, М. Вінтоніва, Т. Вінтонів, О. Сидоренко та багатьох інших.

Науковці розглядають як загальні проблеми ергоніміки, так і окремі групи ергонімів

у різних мовах. P. Ernst зосереджує увагу на визначенні ергонімів. Ю. Дідур аналізує походження та семантичне навантаження терміна «ергонім». М.М. Торчинський досліджує денотатно-номінативну структуру ергонімії. А.А. Титаренко з'ясовує місце урбанонімів у загальній класифікації онімів. В. Підвальна, Ю. Маслова характеризують способи творення комерційних ергонімів. М. Вінтонів, Т. Вінтонів, О. Сидоренко вивчають функціонально-семантичні прояви ергонімів у сучасній українській мові (на прикладі закладів громадського харчування Києва). О. Мельник характеризує словотвірні деривати інструментальності в сучасному ергонімотворенні Вінниччини. Лінгвокультурні аспекти англомовних ергонімів у Канаді вивчає Р.О. Гришкова. Вивчення питання дослідження ергонімів на матеріалі англійської мови, зокрема ергонімів-ресторанонімів, змушує нас констатувати факт, що це питання не є достатньо вивченим.

Ергоніми належать до того класу лексичних одиниць, які викликають жваві дискусії серед лінгвістів. У сучасній лінгвістиці немає єдиного погляду на природу цих онімів, не існує загальноприйнятого визначення. Через їхню надзвичайну мінливість відсутня чітка та детальна класифікація. В англомовній ономастиці замість терміна «ергонім» вживаються такі одиниці, як: *business name, company name, commercial name, brand name, place name, product name, street name* [5; 6].

В українській науці під ергонімами розуміють назви суб'єктів господарської діяльності [7, с. 369].

Р.О. Гришкова дає таке визначення ергонімів: Ergonyms are the names of companies, banks, factories, plants, educational establishments, cultural objects and sports events, shops etc. They function in a certain linguistic space and reflect people's attitude towards their social and cultural surrounding [8, с. 121].

У нашій науковій розвідці під цим терміном ми розуміємо різновид онімів, що позначають власні назви різноманітних установ та об'єднань людей.

Ергоніми, як специфічний прошарок лексики, відображають усі зміни в суспільстві. Погоджуємося з думкою М. Вінтоніва, Т. Вінтонів, О. Сидоренко, що ергоніми, як соціально орієнтовані одиниці, які існують в лінгвістичному, культурному та прагматичному аспектах, є соціально і економічно детермінованими [9, с. 10].

Існує ціла низка класифікацій ергонімів у сучасній лінгвістиці. Напевно, їхню найбільш повну і детальну класифікацію дає М.М. Торчинський. Він виділяє три великі групи ергонімів, які потім підрозділяються на підгрупи. Дослідник вважає, що до складу ергонімів відносяться: колективоніми – власні назви колективів, зайнятих у сфері виробництва та сервісу; 2) конфедераціоніми – власні назви об'єднань людей, держав та інших об'єктів за політичними, ідеологічними та іншими подібними ознаками; 3) пресулатоніми – власні назви керівних структур різних рівнів. Серед колективонімів вирізняється група кулінонімів, які, в свою чергу включають рестораноніми і тавернонімі як номінації закладів громадського харчування [10, с. 186–189].

Остання підгрупа і є в фокусі нашої уваги.

Наші спостереження вказують на те, що одним із домінуючих способів утворення ергонімів-ресторанонімів є лексико-семантичний. Він реалізується двома шляхами: онімізації та трансонімізації. Онімізація – це насамперед утворення власних назв шляхом власне семантизації, коли апелятив стає пропріальною одиницею без будь-якої зміни своєї форми [11, с. 46]. Під трансонімізацією ми будемо розуміти перехід власних назв з одного класу до іншого.

Із точки зору семантичного наповнення та граматичної структури досліджувані нами ергоніми можна поділити на декілька груп.

Для запису моделей сполучуваності всі слова кодуємо символами класів слів: *N* – іменник, *A* – прикметник, *NumI* – кількісний числівник, *NumII* – порядковий числівник, *prp* – прийменник, *cnj* – сполучник, *d* – детермінатив іменника (артикль) та присвійний займенник. У рамках класів *N* і *V* виділяються деякі їхні форми, які функціонально прирівнюються до самостійних класів: *N's* – іменник у присвійному відмінку, *V= Ving* – дієприкметник, герундій.

Досліджувані нами лексико-семантичні групи ергонімів, утворених шляхом онімізації, можна представити таким чином:

• ергоніми, до складу яких входять лексичні одиниці на позначення належності до королівської родини (як символ Великобританії) та титули:

- *N+N (Kings Arms; Roti King; Lord Wargrave);*

- *d+N+N* (*The Queens Arms; The Prince Alfred; Lord Clyde Southwark);*
- *d+Adj+N (The Royal Forest);*
- *d+N+prp+N (The Prince of Wales; The Duke of Wellington; The Duke of Sussex).*

• Ергоніми з вказівкою на професію чи заняття: – *d+N+&+N* (*The Pig & Butcher);*
- *d+N (The Alchemist);*
- *d+N's+N (The Butcher's Hook);*
- *N+N+conj+N (Fishers Restaurant & Takeaway).*

• Ергоніми, які характеризують якість чи характеристику ресторану:
- *N (Niche (Gluten-free dining));*
- *N+Adj (Ô Gourmet Libanais);*
- *Adj+N (Honest Burgers);*
- *Adj+N+N (Hard Rock Café);*
- *d+N+N+N The Quality Chop House.*

• Ергоніми, які характеризують атмосферу ресторану:

а) ті, що створюють атмосферу сімейного затишку:
- *N+N (Mother Mash; Nonna Mamma (tribute to age-old traditions of Italian grandmothers);*
- *d+ d +N (La Mia Mamma);*
- *N+N+Adj+N* (*Shanghai Family Chinese Restaurant);*
- *d+N+N+N (The Jones Family Kitchen);*

б) ергоніми, які характеризують британський дух:
- *Adj+N* (*Happy London);*
- *N+prep+N (Lanes of London (British inspired food));*
- *Adj+N+N (Little Wonder Café)*;
- *d+Adj+N+prep+N (The Old Bank of England);*

с) ергоніми, які створюють атмосферу старовини, старої, доброї Англії:
- *d+N (The Windmill);*
- *Adj+N (Old Dairy);*
- *N's+N (Leong's Legend);*
- *d+Adj+N* (*The Old Fields);*

д) ергоніми, які характеризують вишуканість, багатство ресторану:
- *N+N (Oasis Lounge);*
- *d+N (La Fortuna);*
- *N+N+N* (*Winter Garden Restaurant);*
- *N+prep+N+N (Corenucopia by Clare Smyth);*

е) ергоніми, які створюють атмосферу унікальності ресторану:
- *N+N* (*Tattu London (At the entrance gate an ornate "spirit screen' depicts four mythical Tattu creatures, the Phoenix, Koi Carp, Dragon and Tiger); Wilderness Kitchen; Indigo Restaurant);*
- *Adj+N (Wild Honey);*

є) ергоніми, які виражають концепт краси:
- *N (Gold);*
- *N+N (Schnitzel Heaven);*
- *Adj+N* (*Golden Chippy; Bella Vita; Bella Italia; Magic Falafel);*
- *Adj+Adj+N (Paramount Fine Foods);*

ж) ергонім, який виражає поняття дружби:
- *N+prep+N* (*Friend at Hand).*

• Ергоніми, до складу яких входять релігійні поняття чи власні імена:
- *N+N* (*Trinity Restaurant);*
- *Adj+N (St John);*
- *Adj+N's+N (St Stephen's Tavern).*

• Ергоніми, до складу яких входять назви продуктів, спецій, інгредієнтів:
- *N+N (Noodle Inn);*
- *Adj+N (Swiss Butter);*
- *d+N+N (The Curry Room);*
- *N+N+N+N (North Sea Fish restaurant);*
- *N+conj+N (Steak and Lobster; Salt & Pepper);*
- *N+Adj+N* (*Rice Persian Kitchen);*
- *N+ conj +N+N (Burger and Lobster Soho);*
- *d+N+ conj +N (The Lamb and Flag; The Duck and Rice).*

• Ергоніми, до складу яких входять назви овочів та фруктів:
- *N (Aubergine);*
- *d+N* (*The Pineapple; The Grapes);*
- *Adj+N (Sticky Mango; Humble Grape);*
- *N+N (Lime Orange).*

• Ергоніми, до складу яких входять назви рослин: – *N (Hibiscus);*
- *N+N (Banana Tree);*
- *Adj+N (Wild Thyme);*
- *N+Adj* (*Daisy Green).*

• Ергоніми з назвами тварин: – *N (Giraffe; Rabbit);*
- N+N (Bengal Tiger; Bulls Head; Turtle Bay);
- *Adj+N* (*Red Lion; Humble Chicken);*
- d+N (The Bear; Las Iguanas);
- d+N+N (The Monkey Puzzle);
- d+Part I+N+N (The Grazing Goat Marylebone).

• Ергоніми з назвами птахів: – *N* (*Swan; Seabird);*
- *d+ N (The Blackbird; The Magpie);*
- *N+N (Sparrow Italia);*
- *d+Adj+N (The White Swan);*
- *N's+N+N+conj+N (Bentley's Oyster Bar & Grill).*

Результати нашого дослідження показують, що до складу ергонімів часто входять деякі певні лексичні одиниці. Такими, наприклад, є ергоніми з лексемами "Fish and chips" (як один із культурних символів Великої Британії):

- *N+conj+N (Fish and Chips);*
- *N+N+conj+N* (*Baileys Fish and Chips);*
- *N's+N+conj+N (Hobson's Fish and Chips; Micky's Fish & Chips).*

Іншим прикладом є лексема "Arms" із такими структурними моделями:

- *N+N* (*Chesterfield Arms; Buckingham Arms; Masons Arms; Kings Arms; Morgan Arms);*
- *d+N+N (The Queens Arms; The Skinners Arms; The Devonshire Arms; The Lucas Arms; The Hawley Arms; The Andover Arms; The Hemingford Arms; The Ganton Arms; The Anglesea Arms).*

Інша частотна лексична одиниця, яка часто зустрічається в назвах ресторанів і, на нашу думку, створює атмосферу романтичності, є лексема "Ivy". Для неї характерні дві структурні моделі:

- *d+N+N* (*The Ivy Asia; The Ivy Victoria);*
- *d+ N+N+N (The Ivy Market Grill).*

До складу ресторанонімів часто входять кількісні числівники, виражені:

а) кількісними числівниками, які передаються числами:

- *N+NumI* (*Restaurant 45; Bokan 37);*
- *NumI+N (34 Mayfair);*
- *N+NumI+N (Bar 61 Restaurant);*
- *N+NumI+N+conj+N (No 5 Dining & Lounge);*
- *V+prep+NumI+N+N (Cut at 45 Park Lane);*

б) числівниками, які передаються словами:

- *NumI+N (Three Crowns; Two Chairmen);*
- *d+NumI+N* (*The Three Tuns).*

в) порядковими числівниками:

- *d+NumII* (*The Ninth).*

Велика кількість ергонімів виникає шляхом трансонімізації. Так, наприклад, досліджувані нами лексичні одиниці можуть утворюватися шляхом переходу антропонімів в ергоніми. Серед них можна виділити:

• ергоніми, до складу яких входять прізвища відомих людей:

- *N+N* (*Amerigo Vespucci; Darwin Brasserie; Lord Nelson);*
- *d+N+N (The Churchill Arms; The Dickens Inn).*

• Ергоніми, до складу яких входять жіночі чи чоловічі імена:

- *N* (*Gloria; Victoria);*
- *N's (Sergio's; Daphne's; Giuseppe's; Daphne's);*
- *N's+N (Sam's Riverside);*
- *d+N (The George);*
- *N+N's+Adj+N (Waffle Jack's American Diner).*

• Ергоніми, до складу яких входять імена та прізвища засновників / шеф-кухарів ресторанів: – *N+N* (*Rules Restaurant (Established by Thomas Rule);*

- *N+N+N (Restaurant Gordon Ramsay);*
- *N+prep+N+N (Corenucopia by Clare Smyth; Dinner by Heston Blumenthal;);*
- *N+N+N+N (Jamie Oliver Catherine St);*
- *N+N+Adj+N (Gordon Ramsay Plane Food);*
- N+N+prep+N's (Gordon Ramsay at Claridge's).

Шляхом трансонімізації в ергоніми можуть переходити топоніми. Серед них можна виділити такі лексико-семантичні групи та характерні для них структурні моделі:

• ергоніми із вказівкою на країну:

- *N+N (Iran Restaurant; Tokyo Diner);*
- *Adj+N (Thai Taste; Bella Italia; Swiss Butter);*
- *Adj+N+N* (*German Gymnasium Restaurant; Canada Water Café);*
- *d+Adj+N (The French House; The Real Greek; The Indian Express);*
- *N+Adj+N (TajMahal Indian Cuisine; Yatri Indian Restaurant);*
- *N's+Adj+N (Imad's Syrian Kitchen);*
- *N+prp+N (Taste of India).*

• Ергоніми із вказівкою на місцерозташування: – *N+N (Opera Tavern (opposite the Drury Lane Theatre, seconds from the Opera House)); Trafalgar Tavern);*

- *N+N+N* (*Leicester Square Kitchen);*
- d+N+N (The Museum Tavern (near the British Museum); The Cambridge Street; The Portrait Restaurant (it is on the top floor of the revamped National Portrait Gallery);
- NumI+N+N (Forty Dean Street);
- *d+N+prp+N (The Kitchen at Holmes (located in Baker Street)).*

Загалом, ергоніми, що виникли шляхом трансонімізації, тобто переходу власної назви з одного розряду онімів до іншого, становлять 38,6%. Більшість із них – антропоніми та топоніми.

Аналіз показує, що всього зареєстровано 42 структурні моделі сполучуваності. Серед них: 2 однокомпонентні моделі, 7 двокомпонентних, 15 трикомпонентних, 13 чотирикомпонентних, 4 п'ятикомпонентних моделей. Серед однокомпонентних моделей найбільш частотною є модель *N.* Вона зустрічається в семи семантичних гру-

пах ергонімів. Найбільш характерними для двокомпонентних моделей є *N+N*, *A+N*. Вони виділяються в 16 і 11 групах ергонімів, відповідно. Найменш частотними є моделі: *N+NumI; NumI+N*. Серед трикомпонентних моделей як найчастотніші виділяємо *d+N+N; d+Adj+N*. Їхня частота: 7 і 5, відповідно. Моделей, які зустрілися лише по одному разу виявилося 8. Структурна модель *d+N+N+N* є найчастотнішою серед чотирикомпонентних моделей. Вона зафіксована в 3 семантичних групах досліджуваних ергонімів. Переважна більшість моделей не є поширеними. Вісім моделей із 13 зустрілися всього по одному разу. П'ятикомпонентні моделі мають чотири види. Усі вони зареєстровані по одному разу.

Оскільки всі структурні моделі, що розглядаються нами, характеризуються різною частотою вживаності в семантичних групах досліджуваних ергонімів, виникла можливість встановити групи моделей за їхньою поширеністю.

Було виділено наступні пороги поширеності моделей: висока поширеність (16-9), середня поширеність (8-5), низька поширеність (4-1).

Аналіз показав, що високою поширеністю характеризуються моделі: *N+N; A+N*. Структурні моделі *N's, d+N+N; d+Adj+N* мають середню поширеність. Усі інші структурні моделі не є поширеними.

Одержані дані підтвердили дію так званого закону переваги, суть якого полягає в тому, що в мові та мовленні віддається перевага невеликій кількості одиниць, які складають їхнє ядро. Цей мінімум є найчастотнішим несе максимум функціонального навантаження.

Висновки. Таким чином, беручи до уваги результати, отримані при дослідженні особливостей англомовних ергонімів, ми прийшли до висновку, що ергоніми – це різновиди онімів, які позначають власні назви різноманітних установ та об'єднань людей. Лексико-семантичний спосіб утворення лексичних одиниць є важливим деривaційним інструментом, за допомогою якого утворюються ергоніми-ресторанонімами міста Лондон. Онімізація та трансонімізація є методами утворення досліджуваних ергонімів. Проведене дослідження засвідчує, що ергоніми на позначення закладів харчування столиці Великої Британії характеризуються 42 моделями сполучуваності. Виділено найчастотніші та найменш частотні моделі. Встановлено групи моделей за їхньою поширеністю.

Вивчення утворення ергонімів засобами вторинної номінації та етимологічний аспект досліджуваних одиниць можуть бути **перспективою** подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. The 10 Best Restaurants in London. URL: https://www.tripadvisor.com/Restaurants-g186338-London_England.html (Дата звернення: 21.02.2026).
2. 22 of the Best Restaurants in the City of London. URL: https://bonvivant.co.uk/journal/the-best-restaurants-in-the-city-of-london (Дата звернення: 21.02.2026).
3. Hot Right Now – London's Hottest Restaurants. URL: https://www.hot-dinners.com/Features/Hot-Dinners-recommends/hot-right-now-london-s-hottest-restaurants (Дата звернення: 22.02.2026).
4. Food and Drink. URL: https://www.timeout.com/london/food-drink (Дата звернення: 22.02.2026).
5. List of Key Onomastic Terms. URL: http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html (Дата звернення: 25.02.2026).
6. Holger Wochele, Julia Kuhn, Martin Stegu. Onomastics Goes Business: Role and Relevance of Brand, Company and Other Names in Economic Context. Berlin: Logos Verlag Berlin, 2012. 287 p.
7. Підвальна В., Маслова Ю., Жуков В. Способи творення комерційних ергонімів. *Journal of Education, Health and Sport.* 2016. № 6 (7). С. 367–374.
8. Gryshkova R.O. Linguistic and Cultural Aspects of Anglophone Ergonyms in Canada. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2022. Том 33 (72). № 2. Ч. 1. С. 121–126.
9. Vintoniv M., Vintoniv T., Sydorenko O. Functional and Semantic Appearances of Ergonyms in Modern Ukrainian Language (for example of catering establishments in the city Kyiv). *Skhid (East).* 2024. Vol. 6. Issue 4. P. 9–14.
10. Торчинський М. М. Денотатно-номінативна структура ергонімії. *Studia Slovakistika*. 2009. Вип. 10. С. 185–192.
11. Торчинський М., Торчинська Н. Граматичні особливості власних назв: Зб. наук. праць *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 2022. Випуск 25. С. 45–51.

REFERENCES

1. The 10 Best Restaurants in London. Retrieved from: https://www.tripadvisor.com/Restaurants-g186338-London_England.html (access date: 21.02.2026).
2. 22 of the Best Restaurants in the City of London. Retrieved from: https://bonvivant.co.uk/journal/the-best-restaurants-in-the-city-of-london (access date: 21.02.2026).
3. Hot Right Now – London's Hottest Restaurants. Retrieved from: https://www.hot-dinners.com/Features/Hot-Dinners-recommends/hot-right-now-london-s-hottest-restaurants (access date: 22.02.2026).
4. Food and Drink. Retrieved from: https://www.timeout.com/london/food-drink (access date: 22.02.2026).
5. List of Key Onomastic Terms. Retrieved from: http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html (access date: 25.02.2026).
6. Holger Wochele, Julia Kuhn, Martin Stegu (2012). Onomastics Goes Business: Role and Relevance of Brand, Company and Other Names in Economic Context. 287 p.
7. Pidvalna, V., Maslova, Yu., Zhukov, V. (2016). Sposoby tvorennia komertsiinykh erhonimiv [The ways of forming commercial ergonyms]. *Journal of Education, Health and Sport.* №6 (7). pp. 367–374 [in Ukrainian].
8. Gryshkova, R.O. (2022). Linguistic and Cultural Aspects of Anglophone Ergonyms in Canada. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka.* Vol. 33 (72). №2. Part. 1. pp. 121–126 [in English].
9. Vintoniv M., Vintoniv T., Sydorenko O. (2024). Functional and Semantic Appearances of Ergonyms in Modern Ukrainian Language (for example of catering establishments in the city Kyiv). *Skhid (East).* Vol. 6. Issue 4. pp. 9-14 [in English].
10. Torchynskyi, M.M. (2009). Denotatno-nominatyvna struktura erhonimii [The denotational and nominative structure of ergonymy]. *Studia Slovakistika*. Issue 10. pp. 185–192 [in Ukrainian].
11. Torchynskyi M., Torchynska N. (2022). Hramatychni osoblyvosti vlasnykh nazv [Grammatical peculiarities of proper names]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva*. Issue. 25. pp. 45–51 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 06.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 81'373.7: 811.11
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.9

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОЛОРИСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ «ЧЕРВОНИЙ» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Лариса Орєхова
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової
вул. Новосельського, м. 63, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-1952-5451
e-mail: larisa29_11@ukr.net

Оксана Чаєнкова
старший викладач кафедри мовної підготовки
та міжнародної комунікації
Одеської державної академії будівництва та архітектури
вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-7639-0979
e-mail: oksbird85@gmail.com

Анотація. *У статті розглядаються фразеологічні одиниці з колористичним компонентом «червоний» в українській та англійській мовах. Проаналізовано їхні семантичні особливості, виділено групи відповідно до семантики лексем. Проведено їх порівняльний аналіз, з'ясовано особливості їх вживання. Об'єктом дослідження виступають фразеологічні одиниці з колористичним компонентом «червоний». Метою дослідження є спроба виявити універсальні та ідіоетнічні особливості фразеологічних одиниць з колірним компонентом «червоний» в англійській та українській мовах. Червоний – це колір, що прийшов до нас з глибокої давнини та несе в собі численні значення, наповнений різними сенсами. У давнину червоний колір виражав активний початок, ідею вічного руху, кругообігу всесвіту від народження до смерті.*

У дослідженні виділено прирощені значення у фразеологічних одиницях з компонентом «червоний / red» у двох мовах і виділено такі групи колірних прирощень, значення яких повністю або частково еквівалентні: революційний, небезпечний, заборонний, ворожий; збентежений, роздратований, лютий; службовий, професійний; гарний, привабливий; святковий.

Аналіз семантичних значень ІВ вкотре показав, що колірний компонент, у даному випадку «червоний колір», у складі ідіом несе важливе смислове навантаження і має широкий діапазон значень. Виявилося, що концептів червоного кольору в англійській мові більше, ніж в українській. Наведено приклади унікальності вживання. Так, наприклад, в англійській мові не знайшлося ФО, які містять в собі сему «краса», але в той же час, в українській мові відсутні такі семи, як небезпека, фінанси/ бухгалтерія, зустрічі з найвищими почестями (to roll out the red carpet (for someone). Знайдена відмінність безпосередньо пов'язана з особливостями двох культур і відображенням їх у мовній картині світу. Збіги в значеннях компонента «червоний колір» простежуються в ФО і позначають почуття сорому, збентеження, гніву. Це можна пояснити тим, що джерело запозичення або виникнення багатьох ФО часто збігається. Проведений порівняльний аналіз дозволив виявити асоціативні зв'язки, які виявилися досить близькими в українській та англійській лінгвокультурі.

Ключові слова: *колористичний компонент red, культурний концепт, особливості, прирощене значення, порівняльний аналіз.*

© Л. Орєхова, Оксана Чаєнкова 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COLOR COMPONENT "RED" IN UKRAINIAN AND ENGLISH

Larysa Oriekhova
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages Teaching,
Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music
Novoselskogo Str., 63, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1952-5451
e-mail: larisa29_11@ukr.net

Oksana Chaenkova
Senior Lecturer at the Department of Language Training
and International Communication
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
Didrikhsona Str., 4, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7639-0979
e-mail: oksbird85@gmail.com

Abstract. *The article considers phraseological units with the color component "red" in Ukrainian and English. Their semantic features are analyzed, and groups are identified according to the semantics of lexemes. A comparative analysis is carried out, and the peculiarities of their use are clarified. The object of the study is phraseological units with the color component "red." The purpose of the study is to identify universal and idioethnic features of phraseological units with the color component "red" in English and Ukrainian. Red is a color that has come to us from ancient times and carries numerous meanings, filled with different senses. In ancient times, the color red expressed an active beginning, the idea of eternal motion, the cycle of the universe from birth to death.*

Analysis of the semantic meanings of idioms has once again shown that the color component, in this case "red," carries an important semantic load in idioms and has a wide range of meanings. It turned out that there are more concepts of red in English than in Ukrainian. Examples of unique usage are given. For example, in English there are no idioms that contain the seme "beauty", but at the same time, in Ukrainian there are no semes such as danger, finance/accounting, meetings with the highest honors (to roll out the red carpet (for someone). The difference found is directly related to the peculiarities of the two cultures and their reflection in the linguistic picture of the world. Coincidences in the meanings of the component "red color" can be traced in idioms and denote feelings of shame, embarrassment, anger. This can be explained by the fact that the source of borrowing or the origin of many idioms often coincides. The comparative analysis revealed associative connections that turned out to be quite close in Ukrainian and English linguoculture.

Key words: *coloristic component red, cultural concept, features, acquired meaning, comparative analysis.*

Постановка проблеми. Питання сьогодення пов'язані з порівняльним дослідженням мов, які належать до різних мовних груп і є особливо актуальними в сучасних умовах розвитку мов широкої світової інтеграції та взаємного збагачення культур. Фразеологія будь-якої мови є не тільки її неоціненним надбанням, але й індикатором загального та специфічного кожного народу. Вона допомагає розібратися в подібностях і відмінностях різних культур, менталітеті та особливостях розуміння дійсності. Особливий інтерес представляють ті компоненти фразеологізмів, які мають конвенційне значення і є символами. Одним з таких компонентів у складі фразеологізмів виступає колір, який відіграє важливу роль у житті людини і вимагає постійного більш глибокого проникнення в його сутність.

Поняття кольору існує в кожній культурі, з ним пов'язана важлива соціокультурна інформація, що накопичена тим чи іншим етносом. Колір, на рівні з такими категоріями як простір, час, рух, є також категорією з пізнання світу і одним із ключових культурних концептів. З найдавніших часів колір був одним із засобів осмислення світу і служив позначенням найважливішого в природі та найціннішого в людині. Кольори, і пов'язані з ними асоціації – складні й мають багато рівнів. Колір пронизує собою весь комплекс життєвих явищ, усі види діяльності

людини. Початкова функція кольору – класифікувати, мітити, оповіщати, викликати асоціації з чимось, або протиставляти чомусь, встановлювати ієрархію. Кожен колір має певну символіку, проте в різних культурах символіка однакових кольорів може бути різною. Порівняльне вивчення фразеологізмів з колірним компонентом видається дуже важливим, оскільки виявлення універсальної та національно-культурної специфіки фразеологічних одиниць дозволяє чіткіше побачити унікальність картин світу носіїв різних мов, привносить додаткову диференціацію в осмислення лінгвоколірного фрагмента мовної картини світу [1].

Етимологією та дослідженням колоронімів у різних мовах останніми роками займаються А.Д. Алієва, А.Ю. Антіпова, В.І. Базова, А.В. Головатюк, І.І. Гуменюк, І.В. Дармограй, Т.О. Зубань, О.О. Калінюк, О.В. Касаткіна-Кубишкіна, А.І. Кириченко, Т.В. Кучма, Т.В. Кушнірова, Л.А. Левицька, Г.Г. Лук'янець, І.А. Лягіна, В.О. Майковська, Д. Маркова, А. О. Мовчан, О. Л. Ніколова, Н.М. Ніколаєва, К.В. Палій, Т. В. Стоянова, Л. А. Соботович, Ю.І.Торговець, Н.В. Чернецька, В.Г. Хуртак, Н.В. Чернецька, Н. В. Яковенко тощо.

Н. М. Лоскутова, І.А. Ангелинова присвятили статтю дослідженню семантичних особливостей фразеологічних одиниць з колористичним компонентом в українській та італійській мовах, встановили, що у вказаних мовах найчастіше зустрічаються фразеологізми з колоративом nero / чорний, bianco / білий та rosso / червоний [2].

О. В. Назаренко у своїй роботі з'ясувала походження та семантичне навантаження лексем на позначення кольорів в українських фразеологізмах у контексті національно-культурного сприйняття колірної символіки, зробивши висновок, що первісні кольорові уявлення людини обмежувалися «базовою кольоровою тріадою»: біле-чорне-червоне [3].

Метою та завданням даної статті є спроба виявити універсальні та ідіоетнічні особливості фразеологічних одиниць з колірним компонентом «червоний» в англійській та українській мовах.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження стали фразеологічні одиниці з компонентом «червоний» різних типів, зібрані методом суцільної вибірки з англійських і українських фразеологічних, пареміологічних, етимологічних, тлумачних, історичних та інших видів словників. Предметом вивчення є особливості культурологічного аспекту функціонування ФО у зазначених мовах та їх структурно-семантичні особливості.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Осягаючи закони буття, намагаючись орієнтуватися в навколишньому світі, людина вдавалася до дивовижної мови символів, зокрема й до колірного символізму.

Червоний – це колір, що прийшов до нас з глибокої давнини та несе в собі численні значення, саме він кидається в очі й привертає до себе увагу, наповнений різними сенсами. Червоний – колір палаючого полум'я, крові та сонця (його сходу та заходу), що пов'язувалося з ідеєю життя, символізуючи не стільки самі явища, скільки стан переходу з одного світу в інший. У давнину червоний колір виражав активний початок, ідею вічного руху, кругообігу всесвіту від народження до смерті. Ще найдавніші міфи пов'язували з червоним кольором створення людини. Існує думка, що ім'я Адама, першої людини на Землі, походить від лексеми «adama», що в перекладі з давньоєврейської означає «червона земля». За апокрифічними переказами, кров Адама була створена з червоної землі. Тому і колір крові червоний. З найдавніших часів кров є символом «місця душі та життєвих сил».

Англійський прикметник «red» має індоєвропейську основу, співвідноситься з іншим англійським «read» і тлумачиться як «colour of blood or fire» (колір крові або вогню).

У Стародавній Русі для позначення червоного кольору користувалися прикметником червленый або червонный. Так, наприклад, відзначалося, що на куполах київських соборів червоне золото. Та й зараз в українській мові ця лексема позначає червоний колір. Прикметник червоний утворився від слова черв'як, оскільки червону фарбу робили з особливого виду черв'яків. Яскраво-червоний колір, певно, так подобався нашим предкам, що вони замінили старослов'янське найменування чермний на нове – червоний, тобто «найкращий», «чарівний», «красивий». Корінь лексеми красивий входить у слова, які позначали все, що тішило око: красна

девица, красный молодец, красно солнышко [4, с. 225].

Проте, мовознавець Олександр Авременко пояснив різницю між красним та червоним, де слово «красний» має глибокі історичні корені й не варто його вважати синонімом до «червоного», бо правильне вживання цих двох слів – це не лише питання мовної точності, але й збереження культурної спадщини. Так, в українській мові є чимало народних висловів, де вживається слово «красний». Наприклад, «Ой весна, весна – днем красна». Однак тлумачний словник пояснює, що «красний» в українській мові означає «гарний», «прекрасний» або «чудовий» [5].

Це знаходить відображення в такому фразеологізмі, як «красна дівиця». Красна через те, що дівчата рум'янилися як ягідними, так і іншими рослинними барвниками. З давніхдавен ознакою краси і здоров'я вважалися біле обличчя та рум'янець на щоках, а на людину з такою зовнішністю часто говорили «кров з молоком», що означало «квітучий здоров'ям».

«Коли ми кажемо «прекрасний», ми ж не маємо на увазі «пречервоний». Он де собака заритий! «Ой весна, весна – днем красна!» Це означає «гарна своїми днями», «чудова», – пояснює мовознавець [6].

Під час аналізу украйських фразеологізмів з компонентом «красний» були виявлені історично також такі значення, як «цінний, найкращий» (красний хліб – пшениця, красний товар, красна ціна); «добірний, якісний» (красний звір, красна риба); «світлий, яскравий, хороший» (красний день, красне літо, красний господар, красне сонце); «почесний» (красний кут, красний ганок, красне місце); «виразний» (красне слово, красна мова). Наприклад, про людину, що вміє гарно говорити, кажуть, що вона – «красномовна». Компонент «красний» у цих фразеологізмах, що мають національно-культурну специфіку, позначає не колір, а прийнятий у суспільстві стандарт, норму, зразок, все найкраще, високоякісне і почесне [7].

Як показав аналіз в англійській та українській мовах, колірне позначення «червоний» / «red» у складі фразеологізмів символізують збудження, енергійність, неспокій. Колір у цьому випадку вказує на фізіологічний прояв таких сильних емоцій, як гнів, злість, страх. Загальновідомо, що в результаті нервового збудження кров приливає до обличчя, а шкірний покрив людини зазнає змін – обличчя червоніє або стає блідим. Цей факт яскраво ілюструють такі фразеологізми, як to get/have a red face (букв. мати червоне обличчя) – червоніти від сорому, збентеження; to give someone a red face (букв. дати комусь червоне обличчя) – змусити когось червоніти; to see the red (букв. побачити червоне) – розлютитися; one's ears are red (букв. вуха червоного кольору) – почервоніти від збентеження; червоний як рак, помідор (від сорому або збентеження).Червоний колір є амбівалентним: з одного боку, він має позитивні конотації, а з іншого – є символом вогню, війни, агресії та небезпеки. В аналізованих англійських фразеологізмах «red» має широке коло значень із негативною конотацією. Наприклад, to raise a red flag (букв. підняти червоний прапор) – подавати тривожний сигнал, red alert (букв. червона тривога) – ситуація раптової підвищеної небезпеки; to see the red light (букв. побачити червоний колір) – відчути наближення небезпеки, біди; red-tape (букв. червона стрічка) – бюрократизм, канцелярщина, тяганина; red ink (букв. червоне чорнило) – заборгованість, борг [8].

Фразеологізми, що вивчаються в мовах, які порівнюються, пояснюються історичними подіями, приписуються історичним особистостям, мають біблійне походження. Так, фразеологізм a red-letter day – святковий, пам'ятний день походить від традиції друкувати вихідні, святкові та значущі дні в календарях червоним кольором (у минулому вони пов'язувалися зі святими мучениками). Цей фразеологізм присутній і в українській мові – червоний день календаря, який походить з радянських часів. Або, наприклад, такий фразеологізм, як червона килимова доріжка, перша документальна згадка про яку відноситься до давньогрецької трагедії Есхіла «Агамемнон», де вона була використана для пишної зустрічі чоловіка, що повернувся з війни, дружиною і слугами. У трагедії сказано, що тільки боги і носії статуй богів можуть ступати ногами на пурпур. Пізніше цю доріжку стали використовувати в Стародавньому Римі, і стелили її тільки при появі глави держави. У ті часи тільки багаті люди могли собі дозволити такий предмет побуту. Ця традиція збереглася і досі в багатьох кра-

їнах світу, і відображена в англійському фразеологізмі to roll out a red carpet for (букв. розстелити червону доріжку) – прийняти кого-небудь урочисто, з почестю і повагою.

Цікавим є англійський фразеологізм to paint the town red (букв. розфарбувати місто в червоний колір), який означає «піти гуляти, галасливо повеселитися з друзями». Існує кілька версій походження цього фразеологізму. За однією з них, вираз походить від твердження Оскара Уайльда, що воно вперше з'явилося в «Божественній комедії» Данте, де в пеклі говорили: «Ми ті, хто фарбує світ гріхами в червоний колір». За іншою версією, виникнення ідіоми приписують події, коли відомий хуліган маркіз Уотерфорд з групою друзів влаштували заколот у місті Мелтон Моубрей у графстві Лестершир, коли пофарбували в червоний колір міську заставу і ще кілька будівель. Існує й інша версія, згідно з якою ідіома з'явилася в США в кінці XIX століття, коли на День незалежності всі вулиці були червоними від феєрверків, а молодь галасливо веселилася. Як би там не було, компонент «red» несе в собі певну історичну інформацію і відображає символ веселощів, радості, який реалізується в семантиці фразеологізму [9].

За даними проведеного аналізу можна стверджувати, що, незважаючи на значні збіги семантики кольорового позначення, червоний у порівняльних мовах окремі фразеологізми мають достатній ступінь національно-культурної специфічності. Наприклад, the thin red line (букв. тонка червона лінія) – британський солдат; a red herring (букв. червоний оселедець) – відволікаючий маневр, відволікання уваги; Red Nose Day (букв. день червононосих) – спеціальний день в Англії, коли організовуються благодійні заходи; red box (букв. червоний ящик) – червоний шкіряний ящик для офіційних паперів членів англійського уряду.

Таким чином, фразеологізми з компонентом «червоний» / «red» широко представлені як в англійській, так і українській мовах. Червоний колір у складі фразеологізмів мов, які порівнюються, несе важливе і різноманітне смислове навантаження, і має широкий діапазон значень. Порівняльний аналіз фразеологізмів демонструє як спільність сприйняття червоного кольору досліджуваних мовних спільнот, так і національно-культурну специфіку, яка є ключем до розуміння менталітету соціумів.

Червоний колір – це вогонь, сонце і чеснота. У багатьох мовах він означає все красиве і прекрасне. Значення червоного в українській та англійській мовах пов'язують з основним кольором веселки, кольором крові.

Символічні значення червоного кольору дуже різноманітні та суперечливі. З одного боку, червоний символізує красу і любов, радість і повноту життя. З іншого – ворожнечу, помсту, війну. Червоний колір асоціюється одночасно з кров'ю і вогнем, життям і смертю. У кожній з розглянутих мов назви червоного кольору, збігаючись у перших значеннях, не сходяться в похідних і в їх фразеологічному використанні. Тому для того, щоб правильно зрозуміти іншу культуру, необхідно навчитися правильно інтерпретувати значення мови кольору, потрібно знати національні особливості сприйняття кольору, а також уміло використовувати ці знання під час спілкування.

Розглянемо прирощені значення у фразеологічних одиницях з компонентом «червоний / red» у двох мовах і виділимо групи колірних прирощень, значення яких повністю або частково еквівалентні.

1. ***Революційний,*** що відноситься до революційної діяльності.

Наприклад: Червона армія / Red Army; Червоний офіцер / Red officer. Інші українські ФО не мають англійських відповідників, але мають у інших східнослов'янських мовах, адже мають спільне історичне минуле: червоний командир, червона кіннота, червоний юнкер, червоний флот, червона субота, червоне козацтво.

2. ***Небезпечний, заборонний, ворожий.*** У українській та англійській мовах у цьому прирощеному значенні вживається ФО «червоне світло / red light». В українській мові асоціацію «червоний (рудий) – небезпечний» можна спостерігати і в інших ФО, прислів'ях і приказках: Їхати на червоне світло. Рудий та червоний – людина небезпечна. З чорним у ліс не ходи, з рудим лазні не топи! Рудих і в святих немає. Рудому не бувати у святих. В англійській мові додаткове значення «небезпечний, заборонений» реалізується у ФО: Red list – «урядовий список небезпечних об'єктів»; to see the red light – «відчути наближення небезпеки, біди»; Reds under

the beds – «червоні під ліжком» (жартівливий вислів про уявну небезпеку).

Приріст значення «небезпечний для суспільства» з'являється у ФО: red light – «публічний будинок»; the red-light district – «квартал червоних ліхтарів», «район публічних будинків» [10].

3. ***Збентежений, роздратований, лютий.*** Це додаткове значення реалізується в українських, англійських ФО: червоний як рак / мак / помідор / red as a turkey cock / as a beet / as a lobster; як червона ганчірка / червоний колір на бика діяти / like a red rag to a bull. В українській фразеології вживається сполучення «червоний від сорому», а в англійській мові функціонують ФО: red as a fire (або flame) – «вогненно-червоний», «почервонівший, спалахнувший (про обличчя)»; red with anger – «почервонівший від гніву»; to become red in the face – «почервоніти від гніву»; to see red – «прийти в лють, бути у сказі»; like a red rag to a bull – діяти як червона ганчірка на бика (дуже дратувати).

4. ***Службовий, професійний.*** Дане прирощене значення в українській мові мають ФО: червона шапка (заст.); віддавати під червону шапку; червоний командир (офіцер); червонофлотець; червона дошка. В англійській фразеології зустрічаються такі одиниці: red tape – «бюрократизм», «паперова тяганина» (червоною тасьмою прошивали документи в держустановах, конторах); red-tapist – «бюрократ»; a red riband (або ribbon) – «стрічка ордена Бані», «орден Бані»; the red, white and blue – «англійський флот і армія» (за кольорами прапорів); red coat – «англійський солдат» (за кольором форми); red cap – «носій у поїзді або на вокзалі» (за кольором форменного кашкета).

5. ***Гарний, привабливий.*** В українській та англійській мовах реалізуються в основному такі символічні значення ФО з компонентом «красний/red», які пов'язані з молодістю, красою. Наприклад: красний молодець, красна дівчина – про молоду людину, здорову, красиву, яка користується симпатією оточуючих; красне сонечко – у значенні святковості моменту, а також як привіт, доброзичливе ставлення до оточуючих; (as) red as cherry – рум'яний, з рум'янцем на всій щоці, кров з молоком.

6. ***Святковий.*** ФО червоний день / a redletter day мають в українській і англійській мовах еквівалентні прирощені значення. Для української фразеології характерні одиниці «червона субота», «червоний день календаря».

В українській мові в силу національно-специфічних особливостей у «червоного\красного» розвиваються прирощені значення, для яких немає відповідників щодо англійської мови: 1. Гарний, яскравий, світлий, красний день; красне літо; красне сонце; красна весна; красні дні. 2. Радісний, щасливий, красна пора; красний день; красне дитинство. Прирощене значення «радісний, щасливий» реалізується в таких прислів'ях: «На миру і смерть красна» (або «У гурті то й смерть не страшна») – це народне прислів'я, що означає: помирати серед своїх, у колі людей – не страшно, оскільки труднощі легше перенести разом. На чужій стороні і весна не красна (тобто не мила). 3. Почесний, парадний. Красний ганок; красний кут; красні ворота; красний двір. В українській мові є ряд прислів'їв з цим прирощеним значенням: Просимо до хати: красному гостю красне місце. Першому гостю перше місце і красна ложка. 4. Виділений. Червоною ниткою проходити (тягнутися); червоний рядок; з червоного рядка. 5. Вогненний, полум' яний. Червоний півень; червоного півня пустити (на дах посадити). 6. Дорогий, цінний, красне сонечко – метафоризована назва батька і матері; красні дітки – найкращі, дорогі діти. Це додаткове значення присутнє і в прислів'ях: Син та дочка – красні дітки. Син та дочка – домашні гості. Хто красний доньками та синами в пошані, той у благодаті. 7. Дотепний, влучний. Широко вживаються ФО «красне слівце», «заради красного слівця», а також прислів'я: Заради красного слівця не пошкодує рідного батька [7].

Тільки в англійській фразеології «red» має такі значення: 1. Збитковий, нерентабельний. Be in the red – 1) «бути в боргу, мати заборгованість»; 2) «працювати зі збитками, бути збитковим»; Put in the red – «привести до банкрутства»; Not a red cent – ні гроша. Традиційно, якщо підприємство збанкрутувало або заборгувало велику суму грошей, рахунки були написані червоним чорнилом, а якщо підприємству надавався кредит, то він був вписаний у рахунок чорним чорнилом. Мабуть, звідси і негативна конотація у наведених вище виразах. 2. Злочинний. To be caught red-handed – «бути спійманим

на місці злочину»; Red herring – відволікаючий маневр, щось, що збиває зі сліду (відволікаюча інформація). 3. Розважливий. Paint the town red – гучно святкувати, «піти в загул», розважатися. [10].

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. На основі вивчених ідіоматичних виразів (ІВ) як в українській, так і в англійській мовах, ми вирахували процентне співвідношення подібностей і відмінностей семантичних значень. З'ясувалося, що в українській та англійській мовах 60% мають схоже значення, 40% не знайшли свого відображення в мовній картині світу обох культур.

Таким чином ми дійшли певних висновків. По-перше, аналіз семантичних значень ІВ вкотре показав, що колірний компонент, у даному випадку «червоний колір», у складі ідіом несе важливе смислове навантаження і має широкий діапазон значень. По-друге, виявилося, що концептів червоного кольору в англійській мові більше, ніж в українській. Так, наприклад, в англійській мові не знайшлося ФО, які містять в собі сему «краса», але в той же час, в українській мові відсутні такі семи, як небезпека, фінанси/бухгалтерія, зустрічі з найвищими почестями (to roll out the red carpet (for someone). Знайдена відмінність безпосередньо пов'язана з особливостями двох культур і відображенням їх у мовній картині світу. По-третє, збіги в значеннях компонента «червоний колір» простежуються в ФО і позначають почуття сорому, збентеження, гніву. Це можна пояснити тим, що джерело запозичення або виникнення багатьох ФО часто збігається. Проведений порівняльний аналіз дозволив виявити асоціативні зв'язки, які виявилися досить близькими в українській та англійській лінгвокультурі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розширенні аналізу різих концептів у науковому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орєхова Л.І., Чаєнкова О.К. Внутрішній світ людини через символіку білого кольору (на матеріалі української, турецької й англійської мов). *Причорноморські філологічні студії*. Одеса : Гельветика, 2025. № 7 С. 93–100.
2. Лоскутова Н. М., Ангелинова І. А. Фразеологізми з колористичним компонентом в італійській та українській мовах. *Вісник Маріупольського державного університету.* Серія: Філологія. 2018. Вип. 19. С. 268-275.
3. Назаренко О. В. Національно-культурний контекст символіки кольорів в українських фразеологізмах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. *Серія : Філологія*. 2020. Вип. 46, т. 2. С. 43–47.
4. Ніколаєва Н. М. Етимологія лексем на позначення кольору. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. *Серія : Філологічні науки. Мовознавство.* Луцьк, 2012. № 6. С. 224–229.
5. Тлумачний словник української мови. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9 (дата звернення: 02.02.2026).
6. Авраменко О. Красний чи червоний. Мовознавче пояснення. URL: https://www.unian.ua/curiosities/krasniy-chi-chervoniy-movoznavec-poyasniv-riznicyu-12351879.html (дата звернення: 03.02.2026).
7. Етимологічний словник української мови: у 7 т. /гол. ред. О. С. Мельничук. Т. 5. Київ : Наукова думка, 2006. 705 с.
8. McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verb; edited by Richard A. Spears, Ph.D. The McGraw-Hill Companies, Inc., New York, 2005. 1096 p.
9. Oxford Dictionary of Idioms; 2nd edition; edited by Judith Siefring. Oxford University Press Inc., New York, 2005. 352 p.
10. English idioms in use; edited by Michael McCarthy, Felicity O'Dell. Cambridge University Press Inc., Cambridge, 2007. 192 p.

REFERENCES

1. Oriekhova, L.I., Chaienkova, O.K. (2025). Vnutrishnii svit liudyny cherez symvoliku biloho koloru (na materiali ukrainskoi, turetskoi y anhliiskoi mov). [The inner world of a person through the symbolism of white (on the material of Ukrainian, Turkish, and English languages)]. *Prychornomorski filolohichni studii*. Odesa: Helvetyka, № 7. pp. 93–100 [in Ukrainian].
2. Loskutova, N. M., Anhelynova, I. A. (2018). Frazeolohizmy z kolorystychnym komponentom v italiiskii ta ukrainskii movakh [Phraseological units with a coloristic component in Italian and Ukrainian]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*. Seriia: Filolohiia. no.19, pp. 268–275 [in Ukrainian].

3. Nazarenko, O. V. (2020). Natsionalno-kulturnyi kontekst symvoliky koloriv v ukrainskykh frazeolohizmakh [The national and cultural context of color symbolism in Ukrainian phraseology]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Seriia: Filolohiia. 2020. no. 46 (2). pp. 43–47 [in Ukrainian].
4. Nikolaieva, N. M. (2012). Etymolohiia leksem na poznachennia koloru [The etymology of lexemes denoting color]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky.* Seriia: Filolohichni nauky. Movoznavstvo. Lutsk, № 6. pp. 224–229 [in Ukrainian].
5. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Retrieved from: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9 (accessed: 02.02.2026) [in Ukrainian].
6. Avramenko, O. Krasnyi chy chervonyi. Movoznavche poiasnennia [Red or crimson. Linguistic explanation]. Retrieved from: https://www.unian.ua/curiosities/krasniy-chi-chervoniy-movoznavec-poyasniv-riznicyu-12351879.html (accessed: 03.02.2026) [in Ukrainian].
7. Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy (2006) : u 7 (5). [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]. hol. red. O. S. Melnychuk. Kyiv: Naukova dumka. 705 p [in Ukrainian].
8. McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verb (2005); edited by Richard A. Spears, Ph.D. The McGraw-Hill Companies, Inc., New York. 1096 p [in English].
9. Oxford Dictionary of Idioms (2005); 2nd edition; edited by Judith Siefring Oxford University Press Inc., New York. 352 p [in English].
10. English idioms in use (2007); edited by Michael McCarthy, Felicity O'Dell Cambridge University Press Inc., Cambridge.192 p [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 821.161.2.09-31.01
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.10

ХУДОЖНІЙ СВІТ РОМАННОЇ ПРОЗИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ: ПОЄДНАННЯ АРХАЇКИ ТА МОДЕРНОСТІ. ДОСЛІДЖЕННЯ ОПОВІДНОЇ МАНЕРИ

Людмила Остапова
викладачка кафедри української філології
та суспільствознавчих дисциплін,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
вул. Євгена Коновальця, 35 А, м. Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0009-0001-3058-6757
e-mail: liudmyla.v.ostapova@ukd.edu.ua

Анотація. *У статті досліджено стильову своєрідність та ідейно-естетичні домінанти прози Мирослава Дочинця в контексті трансформацій українського літературного дискурсу межі XX–XXI століть. Актуальність роботи зумовлена необхідністю теоретичного осмислення феномену необарокової прози та специфіки оновлення жанрових форм (роман-сповідь, роман-діяріуш, притча) у сучасній літературі.*

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі синтезу архаїчних художніх систем та модерних наративних технік у творчості митця. У роботі простежено зв'язок романістики М. Дочинця (зокрема романів «Вічник», «Криничар», «Горянин») із традицією українського барокового діяріушу XVII–XVIII століть. Доведено, що автор не просто імітує давню форму щоденника, а реанімує її як інструмент формування ідентичності та збереження духовної тяглості в умовах глобалізованого світу.

У ході дослідження з'ясовано, що фундаментом індивідуального стилю письменника є концепт «світу як книги», де пейзаж Карпат трансформується у сакральний ландшафт, а оповідь набуває рис аскези. Особливу увагу приділено аналізу афористичності як жанрового маркера притчевості та засобу інтелектуалізації тексту. Визначено роль діалектної лексики та специфічного синтаксису «горянської» мови, що виступають не лише засобом етнографічної локалізації, а й онтологічною категорією, яка легітимізує архетип Мудреця.

У статті формується висновок, що художній світ М. Дочинця є цілісним текстом-універсумом, де кордоцентризм української духовності поєднується з екзистенційними пошуками сучасності. Доведено, що двовекторна природа творчості митця – поєднання архаїчної укоріненості та модерного дискурсу – дозволяє кваліфікувати його доробок як значуще явище необарокової літератури, що повертає українському слову його глибинний філософський вимір.

Ключові слова: *діяріуш, афористичність, жанровий синтез, притчевість, необароко, філософська проза.*

THE FICTIONAL WORLD OF MYROSLAV DOCHYNETZ'S NOVELS: A COMBINATION OF ARCHAIC AND MODERN PROSE. RESEARCH INTO NARRATIVE STYLE

Lyudmila Ostapova
Lecturer at the Department of Ukrainian Philology and Social Studies,
King Danylo University
Yevhen Konovalets Str., 35 A, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0009-0001-3058-6757
e-mail: liudmyla.v.ostapova@ukd.edu.ua

Abstract. *The article examines the stylistic originality and ideological and aesthetic dominants of Myroslav Dochynets' prose in the context of transformations in Ukrainian literary discourse at the turn of the 20th and 21st centuries. The relevance of the work is determined by the need for a theoretical understanding*

© Л. Остапова 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of the phenomenon of neo-baroque prose and the specifics of the renewal of genre forms (confessional novel, diary novel, parable) in contemporary literature.

The scientific novelty lies in a comprehensive analysis of the synthesis of archaic artistic systems and modern narrative techniques in the artist's work. For the first time, the genetic connection between M. Dochynets' novels (in particular, the novels «Vichnyk», «Krynychar», and «Horyanin») and the tradition of Ukrainian Baroque diaries of the 17th–18th centuries has been traced in detail. It has been proven that the author does not simply imitate the ancient form of the diary, but revives it as an instrument for shaping identity and preserving spiritual continuity in a globalized world.

The study reveals that the foundation of the writer's individual style is the concept of «the world as a book», in which the Carpathian landscape is transformed into a sacred landscape, and the narrative takes on ascetic features. Particular attention is paid to the analysis of aphorism as a genre marker of parable and a means of intellectualising the text. The role of dialectal vocabulary and the specific syntax of the «mountain» language is determined, which acts not only as a means of ethnographic localization, but also as an ontological category that legitimizes the archetype of the Sage.

The conclusions state that M. Dochynets' artistic world is a coherent text-universe, where the cordocentrism of Ukrainian spirituality is combined with the existential quests of modernity. It has been proven that the two-vector nature of the artist's work – a combination of archaic rootedness and modern discourse – allows his oeuvre to be classified as a significant phenomenon of neo-baroque literature, which restores the Ukrainian word to its profound philosophical dimension.

Key words: *diary, aphoristic style, genre synthesis, allegory, neo-baroque, philosophical prose.*

Постановка проблеми. У кінці XX – у першій половині XXI століття в українському літературному мистецькому дискурсі відбулося переосмислення ідеологічних констант, з'явилось усвідомлення традиційних естетичних, моральних орієнтирів та активізувався пошук нових засобів їх художнього відтворення. Це сприяло появі художніх творів із філософською проблематикою, до якої долучився і письменник Мирослав Дочинець у формі есе, новели, притчі, роману тощо. Мирослав Дочинець розпочав літературну діяльність у добу синтезу мистецтв, множинності течій і стилів, розширення проблемно-тематичного діапазону.

Починаючи з 2012 року, Мирослав Дочинець активно розвиває актуалізований до цього у малій прозі корпус проблем, апелюючи до романних форм. Окрім звернення до одвічних філософських істин, письменник доводить ефективність світоглядної системи свого героя, розкриває процес її формування, і це стає центром, навколо якого рухається сюжет твору. Один за одним виходять у світ його романи «Вічник. Сповідь на перевалі духу» (2012, книга висунута НСПУ на здобуття Національної премії Т. Г. [Шевченка) [1], «Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка мукачевської домінії» (2012) [2], «Горянин. Води Господніх русел» (2013) [3], «В'язень замку Паланок» (2013), «Світован. Штудії під небесним шатром» (2014) [4] та ін.

Незважаючи на популярність творів Мирослава Дочинця, його романна проза залишається недостатньо вивченою в аспекті системного аналізу художнього світу, образності та міфопоетики. Наукові розвідки та публікації критиків та сучасних літературознавців представлені переважно рецензіями, публіцистичними відгуками чи фрагментарними літературно-критичними розвідками, що акцентують увагу на окремих мотивах творчості митця. Зокрема, О. Іщенко [5–7] зосереджує увагу на філософічності прози письменника, самобутності світоглядної системи головного героя-мудреця, а також на екокритичному ракурсі його романів. Н. Мельник [8] досліджує художні твори М. Дочинця як фольклорний метатекст. У роботах Л. Горболіс [9, 10] акцентовано увагу на екотілесному аспекті взаємин людини й природи в романах Дочинця та використанні українських народних традицій як важливої складової художнього світу, тоді як О. Талько [11] аналізує дидактизм та орієнтацію на формування національно свідомого суспільства. Дослідниця Л. Прокопович [12] здійснила комплексний лінгвістичний аналіз прози Мирослава Дочинця, розкриваючи специфіку лексико-семантичної та словотвірної систем творів через вивчення діалектних одиниць, сакральної лексики, фразем та особливостей структурування тематичних мікрополів, що формують мовний портрет людини та художній простір текстів митця.

Мета і завдання статті. Розкрити стильову своєрідність та жанрову специфіку прози Мирослава Дочинця, проаналізувати механізми поєднання архаїчних традицій

(зокрема барокового діяріушу) з модерними наративними техніками у його творчості.

Предмет та об'єкт дослідження. У дослідженні зосередимося на романах «Вічник. Сповідь на перевалі духу», «Криничар», «Горянин. Води Господніх русел», «Світован. Штудії під небесним шатром». Предметом дослідження стане стильова специфіка та жанрова полісинтетичність (синтез діяріушу, сповіді, притчі) та філософсько-світоглядна парадигма творів М. Дочинця в аспекті рецепції традицій українського бароко та архаїчних міфопоетичних структур.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Твори М. Дочинця художньо осмислюють цілий корпус онтологічних та аксіологічних проблем. Письменник моделює образ сильної особистості – носія певної світоглядної системи, поетапно простежує процес його духовного зростання, виокремлює чинники, що вплинули на формування самобутнього світогляду тощо. Жанрова природа великої прози письменника характеризується полісинтетичністю, адже поєднує ознаки житійного роману, роману-сповіді, роману-діяріушу та роману в новелах.

Аналіз творчості Мирослава Дочинця дозволяє глибше зрозуміти генезис його стилістики, оскільки автор фактично реанімує засади українського діяріушу XVII–XVIII століть, адаптуючи їх до запитів сучасного інтелектуального читача. Генетичний зв'язок із козацькими щоденниками та монастирськими хроніками виявляється передусім у специфічному поєднанні документалізму з високим ступенем метафоричності, де кожна подія приватного життя осмислюється як прояв божественного промислу або загального закону буття [13, с. 56–57]. Подібно до авторів барокових діяріушів, Дочинець вибудовує образ героя-хроніста, який не просто фіксує плин часу, а проводить ретельний аналіз власних станів, що відсилає до кордоцентричної природи української духовності [14, с. 344].

У романі «Вічник» цей зв'язок стає особливо рельєфним: Андрій Ворон виступає не лише як суб'єкт оповіді, а й як моральний авторитет, чиє письмо наділене дидактичною функцією, характерною для літератури козацької доби. Спадкоємність проявляється і в жанровій синкретичності, де межі між побутовим записом, релігійною рефлексією та філософським повчанням розмиваються, створюючи цілісний текст-універсум.

Автор використовує притаманний стилю бароко принцип «світ як книга», де діяріуш стає ключем до прочитання прихованих сенсів природи та людської долі. Більше того, стилістика Дочинця перегукується з бароковим орнаменталізмом – його текст насичений афористичністю, антитезами та парадоксами, що зближує «Вічника» з традицією емблематичного мислення, коли за кожним конкретним образом стоїть ширший духовний концепт [6, с. 87].

Важливо зауважити, що письменник не просто імітує давню форму, а використовує її для подолання часової дистанції, роблячи досвід минулих поколінь частиною актуального внутрішнього діалогу сучасної людини. Таким чином, діяріушна форма у Мирослава Дочинця стає мостом між бароковим самоусвідомленням та сучасною екзистенційною прозою, де щоденник перетворюється на інструмент спасіння та збереження ідентичності в умовах історичних випробувань [6, с. 87–88]. Це дозволяє трактувати його твори як необароковий текст, що повертає українській літературі її тяглість та глибинний філософський вимір, закладений ще в епоху Мазепинського Відродження.

Використання елементів щоденника дозволяє Мирославу Дочинцю досягти особливого рівня автентичності, коли оповідь сприймається не як літературна фікція, а як віднайдене свідчення про істинне буття. Герой роману «Вічник» – Андрій Ворон, виступає в ролі класичного діяріушиста, для якого письмо є формою аскези та способом пізнання божественних смислів у щоденному житті. Це підтверджується програмним твердженням героя про саму суть його творчості: «Я не пишу книгу. Я записую життя, як воно дихає крізь мене. Кожен день – це чиста сторінка, яку дарує небо, і гріх було б залишити її порожньою, не зафіксувавши бодай промінчик світла, що впав на душу» [1, с. 34]. Таке ставлення до слова цілком корелює з бароковою концепцією «світу як книги», де кожна деталь дійсності є знаком, що потребує прочитання та збереження.

Продовжуючи цю лінію, Мирослав Дочинець насичує текст пантеїстичними мотивами, де природа постає сакральним простором, а щоденниковий запис – формою молитви.

Герой зауважує, що «ліс – це мій монастир, а кожне дерево в ньому – святе письмо; треба тільки навчитися читати ці зелені псалми, де немає жодної зайвої букви» [1, с. 122]; «Треба навчитися бачити довкола все живе і тішитися йому – травині, дереву, грибові, птиці, звіру, землі, небу. Вдивляйся в них добрими очима і уважним серцем – і відкриються такі знання, які не знайдеш у книгах. І побачиш у них себе – іншого, оновленого» [1, с. 189]. Таке метафоричне бачення підкреслює, що діяріушність у «Вічнику» має не побутовий, а онтологічний характер.

Структурно твір тяжіє до фрагментарності та афористичності, що зближує його з козацькими хроніками, де за лаконічним записом завжди стоїть глибокий етичний висновок. Автор майстерно вплітає в канву оповіді істини, що стають смисловими вузлами тексту, як-от міркування про те, що «людина – це не те, що вона має, а те, що вона здатна віддати, не збіднівши серцем» [11, с. 44]. Це демонструє дидактичну функцію жанру, притаманну українській традиції «житійної» прози, де індивідуальний досвід самовдосконалення пропонується як універсальний шлях для іншого.

Водночас, стиль Дочинця позначений бароковою грою антитез, що допомагає висвітлити складність людської душі через щоденникову сповідь: «Ми шукаємо Бога на небі, а Він гріє наші босі ноги в ранковій росі; ми чекаємо на великі дива, забуваючи, що найбільше диво – це можливість просто бути» [1, с. 34]. У такий спосіб діяріуш стає для письменника інструментом творення такого тексту, в якому кордоцентризм (філософія серця) поєднується з екзистенційним пошуком сучасної людини.

У творах прозаїка широко представлена асоціативна та хронологічна ретроспекція, що вибудовує оповідь у формі спогадів, сповідей, снів, видінь, діалогів, повчань, поглиблює психологізм, увиразнює концепцію героя, розкриваючи ідейно-тематичну парадигму творів. Скажімо, Андрій Ворон розпочинає свою оповідь так: «Нікому, солодкі мої, не дано пізнати до кінця Істину. Бо не має вона стосунку до наших земних уявлень, до наших законів. І нікому не переступити сього порога. Але ступити на сей духовний поріг можна і треба. Так постановив собі я. Жива окрушина в лоні гір, піщинка в морській мушлі, – я викохував тут у собі перл безсмертної душі. Упосліджений світом і покинутий людьми, замкнений у кам'яній коморі Природи, – знайшов я свободу волі і радість ширяння духу. І от як то було» [1, с. 5]. Ретроспективна побудова роману, за якої вже на початку оповіді відомий фінал, дозволяє зосередити увагу на передумовах, подіях і життєвих обставинах, що сприяли формуванню самобутньої філософської системи та світоглядних позицій героїв, допомагали їм осягнути спричинені плином часу зміни (ретроспективний самоаналіз).

Кульмінацією оповідної манери автора є афористика, що функціонує не лише як стилістичний прийом, а і як жанровий маркер притчевості. Влучні, лаконічні сентенції, органічно вплетені у мовлення героя-мудреця, виконують функцію семантичних згустків, які концентрують морально-етичне навантаження твору. Наприклад, у романі «Вічник» накопичення афоризмів та мудрості людини, яка народилася серед гір, формуть оповідну манеру сповіді: «Мудрість – це не знання, це вміння знати, що тобі не потрібне. Більшість людей витрачає життя, збираючи те, що потім їх і душить. Накопичують речі, які збирають пил, а не щастя. Треба знати міру не лише у їжі чи питті, але й у бажаннях. Бо бажання – це як вода: якщо їх забагато, вони тебе потоплять. Завжди старайся мати вільні руки: вільні, щоб взяти те, що тобі справді дарує Бог, і вільні, щоб віддати те, що тобі не належить. А чисте сумління – то єдиний скарб, який не з'їдає міль і не крадуть злодії. І коли ти маєш його, ти – найбагатша людина на світі, навіть якщо твій гаманець порожній. Бо ніщо не вартує стільки, як спокій усередині тебе» [1, с. 199].

Стильова своєрідність романної прози Мирослава Дочинця ґрунтується на органічному сплаві двох, здавалося б, протилежних художніх систем: архаїчної естетики та модерних наративних технік. Цей синтез не є випадковим еклектизмом, а постає як свідома стратегія автора, спрямована на пошук «втраченого раю» людської духовності в умовах «розхристаного» сучасного світу.

Письменник активно використовує лексику, фразеологізми та синтаксичні конструкції, властиві закарпатському діалекту та говіркам горян. Ці елементи функціонують не як екзотична декорація, а як засіб укорінення

тексту в конкретний етнокультурний простір, надаючи оповіді автентичності та ефекту «старожитності». Це створює відчуття оповіді, що передається з покоління в покоління. «Подалі в горах інакші люди, не такі, як долинські. Там більше ґаздів, які робують собі усе самі, і їм не треба заробіткувати по світах» [1, с. 123]. (Тут: долинські – жителі долини; ґазда – господар; робують – працюють; заробіткувати – їздити на заробітки). Тут мовна автентика слугує інструментом локалізації не лише географічної, а й моральної, протиставляючи цілісність гірського світу розмитості «долинної» цивілізації.

Специфічний синтаксис та фразеологічні звороти імітують живу народну мову горян, з її особливою інверсією та лаконізмом: «Бо жити треба так, аби не було тобі стида за вчорашній день. А нинішній, він саме ліпше про завтрашній скаже» [2, с. 300]. (Тут: стида – сорому (діалектна форма); саме ліпше – найкраще).

Ці цитати демонструють, що діалектна лексика і специфічні синтаксичні звороти у прозі Мирослава Дочинця функціонують не як випадкові «вкраплення» чи «екзотична декорація», а як стилетворчий фактор. Вони слугують прямим інструментом для етнокультурного укорінення тексту, створюючи автентичну мовну картину світу, де мудрість передається через природну, недистильовану мову мешканців Карпатської України.

Діалектизми у Дочинця набувають статусу онтологічних категорій, де кожне слово – «ґазда», «робувати», «заробіткувати» – несе в собі не лише побутове значення, а й цілу філософію відношення до праці та землі. Оповідь, укорінена в таку мовну стихію, створює ефект «старожитності» та тяглості, де голос автора зливається з голосом роду.

Провідним архаїчним стрижнем романів митця є концепт героя-мудреця. Головний персонаж є носієм традиційної, патріархальної мудрості. Його оповідь набуває рис усної народної традиції (легенди, переказу), а сам герой утілює архетип Мудреця чи Старця, що є ключовим елементом архаїчної оповіді. Цей старий мудрець живе у цілковитій єдності з природою, у своєму гірському просторі та «вічному» часі. Старий горянин – головний герой роману «Горянин», літній чоловік, проста людина порівнює час із вірним псом, який йде поруч з людиною: «Якщо жили наповнені цим часом і кров у скронях вистукує його неквапну тяглість. Хоч днюєш ти, хоч спиш. І сон в дозрілу хвилину обривається, як у прірву, в явність новонародженого дня. Не він доганяв час, а час ходив за ним, терся біля нього, як вірний пес. Пес, що ніколи тебе не відцурається» [3, с. 40].

У романах Дочинця сюжет часто розгортається у просторі, який не підвладний часу, історичній чи соціальній динаміці. Наприклад, Карпати у Дочинця – це архетипічний простір, де діють універсальні закони буття, а час набуває циклічного чи медитативного характеру, що є ознакою архаїчного світогляду, протиставленого лінійному часу модерну: «І ці гори, які напувають тебе жерелами, а мене кріплять духом. І доки я на ногах – ти будеш лежати там, де лежала віки дотепер, де застав тебе мій пращур, щоб удячно присусідитися коло тебе. <...> А коли ляжу я – тоді можеш забирати мої кості. <...> А поки що згори я» [3, с. 19-20]; «Зелене безмежжя гір ряхтіло в ясноті молодого дня. Гори гойдалися в легкій імлі, як кінські гриви. Вітерець, пронизаний променями, котив обабоки сиві габи папоротей» [4, с. 94].

Особливе місце у стильовій палітрі Мирослава Дочинця посідає пейзаж, який перестає бути просто фоном для розгортання сюжету, набуваючи статусу екзистенційного ландшафту. Природа у творах письменника – це динамічна стихія, де архаїчне сприйняття світу як живого організму підкріплюється майже бароковою грою світла й тіні. Автор майстерно використовує ефект світлотіні для створення атмосфери таємничості та позачасовості, що найбільш виразно проявляється в описах карпатських туманів та лісових хащ. Коли «гори гойдалися в легкій імлі, як кінські гриви, а вітерець, пронизаний променями, котив обабоки сиві габи папоротей» [4, с. 94], читач потрапляє у простір, де межа між фізичним світом і метафізичним стає напрочуд тонкою. Образ папороті тут не є випадковим: через діалектне «габи» (хвилі) автор наділяє рослинний світ ознаками морської, безкрайньої стихії, що відсилає до міфологічних уявлень про ліс як про первісний океан життя. Світлотіньові контрасти – промені, що «пронизують» імлу – символізують вічну єдність протилежностей, що є характерним для барокової естетики з її потягом до драматизму та складної символіки.

Пейзажні замальовки у Дочинця часто виконують функцію «зупинки часу»: вони переривають динаміку подій, змушуючи героя і читача перейти до медитативного споглядання. У цьому проявляється пантеїстичний віталізм автора: гори, які «напувають жерелами», стають живим джерелом сили, а людина в них – лише частиною великого циклу розквіту та в'янення. Такий пейзажний психологізм дозволяє Дочинцю трансформувати конкретну географію Карпат у сакральний простір «вічного тепер», де кожен опис туману чи ранкової роси є актом сотворення світу наново. Це підсилює загальну концепцію твору, де архаїка природи протиставляється лінійному, поглинаючому часу цивілізації. Відтак, через візуальні образи природи письменник досягає ефекту онтологічного спокою, пропонуючи модерному читачеві не просто опис місцевості, а шлях до внутрішньої гармонії через розчинення у вічних ритмах землі [7, с. 36].

Синтез архаїчного світовідчуття, закодованого в пейзажі, та модерного способу мислення виражається у здатності автора кристалізувати розлогі медитації у гранично стислі інтелектуальні формули. Ця трансформація візуальної величі природи у лаконізм слова стає містком між вічністю буття та динамікою сучасної свідомості, де афористичність постає логічним завершенням онтологічного пошуку героя.

Афористичність художнього мислення Мирослава Дочинця постає не просто як стилістична оздоба, а як фундаментальний елемент модерності, що трансформує класичну романну структуру в динамічний, інтелектуально місткий текст, адекватний запитам сучасної свідомості. Автор обирає стратегію максимальної концентрації смислу, де речення прагне стати формулою, а абзац – завершеною філософською сентенцією. Така поетикальна домінанта зближує прозу Дочинця з метамодерними тенденціями, де за зовнішньою лапідарністю прихована глибинна неоромантична туга за істиною та цілісністю. Афоризм у текстах «Вічника» чи «Горянина» функціонує як точка зупинки, що змушує читача до активної інтелектуальної рефлексії, перетворюючи пасивне споживання сюжету на спільний із автором пошук «внутрішньої людини» [5, с. 44]. Кожна його фраза, як-от відоме «Гора – це не висота, це глибина» або «Світ – то лише порох, а ти – іскра», працює за принципом архівації досвіду, де за декількома словами стоїть ціла життєва траєкторія.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Стильова специфіка романів Мирослава Дочинця полягає в їхній двовекторній природі: архаїчна укоріненість (діалектизми, циклічний час, архетип Мудреця) слугує надійною основою, на якій розгортається модерний дискурс (суб'єктивна рефлексія, жанровий синтез, афористичність). Цей синтез дозволяє Дочинцю успішно балансувати між глибинною етнокультурною ідентичністю та запитом сучасного читача на універсальну філософську мудрість і мотивацію. Це дозволяє визначити доробок Мирослава Дочинця як значуще явище сучасної літератури, що успішно поєднує герметичну мудрість предків із актуальними наративними запитами глобалізованого світу.

Художній світ прози Мирослава Дочинця – це всеохопний сакральний простір на перетині Карпатської етнокультури, універсальної екзистенційної філософії та постмодерної жанрової гри. Дослідження його прози вимагає уваги до взаємодії між архаїчним хронотопом та сучасним пошуком істини, а також до аналізу філософсько-притчевої модифікації жанру роману.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дочинець М. Вічник. Сповідь на перевалі духу. Мукачево : Карпатська вежа, 2013. 280 с.
2. Дочинець М. Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії. Мукачево : Карпатська вежа, 2016. 332 с.
3. Дочинець М. Горянин. Води Господніх русел. Мукачево : Карпатська вежа, 2013. 312 с.
4. Дочинець М. Світован. Штудії під небесним шатром. Мукачево : Карпатська вежа, 2014. 232 с.
5. Іщенко О. Інтермедіальні стратегії романів Мирослава Дочинця. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2019. № 1. С. 41–45.
6. Іщенко О. Інтертекстуальна парадигма романів Мирослава Дочинця. *Філологічні трактати*, Том 11. 2019. № 1. С. 80–90.
7. Іщенко О. Свій/Чужий хронотоп як маркер ідентичності героїв у романах Мирослава Дочинця. *Літературний процес : методологія, імена, тенденції* : збірник наукових праць. *Філологічні науки*. 2018. № 12. С. 33–39.

8. Мельник Н. Роман М. Дочинця «Вічник. Сповідь на перевалі духу» як фольклорний метатекст. *Літератури світу : поетика, ментальність і духовність*. 2020. Випуск 14. С. 198–206.
9. Горболіс Л. Екокультурний вектор образу головного героя роману Мирослава Дочинця «Горянин. Води Господніх русел». *Філологічні трактати*. Том 9. 2017. № 2. С. 124–132.
10. Горболіс Л. Екотілесний аспект осмислення взаємин людини і природи в романі Мирослава Дочинця «Світован. Штудії під небесним шатром». *Філологічні трактати*. Том 9. 2017. № 3. С. 98–107.
11. Талько О. Імпресіоністичні елементи поетики Мирослава Дочинця (за романом «Вічник. Сповідь на перевалі духу»). *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 431–435.
12. Прокопович Л. Тенденції та специфіка вияву змін сакральних лексем у романі М. Дочинця «Мафтей». Збірник наукових праць. *Науковий вісник Ужгородського університету.* Серія: Філологія. Вип. 1(39) 2018. С. 48–53.
13. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
14. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика : підручник із теоретичного літературознавства / упоряд. О. Баган; наук. і літ. ред. Я. Радевич-Винницький. Дрогобич : Відродження, 2008. 488 с.

REFERENCES

1. Dochynets, M. (2013). Vichnyk. Spovid na perevali dukhu [The Eternalist. Confession at the pass of the spirit]. Mukachevo : Karpatska vezha. 280 p. [in Ukrainian].
2. Dochynets, M. (2016). Krynychar. Diiariush naibahatshoho cholovika Mukachivskoi dominii [The Well-Digger. The diary of the richest man of the Mukachevo dominion]. Mukachevo : Karpatska vezha. 332 p. [in Ukrainian].
3. Dochynets, M. (2013). Horianyn. Vody Hospodnikh rusel [The Highlander. Waters of the Lord's channels]. Mukachevo : Karpatska vezha. 312 p. [in Ukrainian].
4. Dochynets, M. (2014). Svitovan. Studii pid nebesnym shatrom [Svitovan. Studies under the heavenly tent]. Mukachevo : Karpatska vezha. 232 p. [in Ukrainian].
5. Ishchenko, O. (2019). Intermedialni stratehii romaniv Myroslava Dochyntsia [Intermedial strategies of Myroslav Dochynets's novels]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia : Filolohiia. Sotsialni komunikatsii* №. 1, pp. 41–45. [in Ukrainian].
6. Ishchenko, O. (2019). Intertekstualna paradyhma romaniv Myroslava Dochyntsia [Intertextual paradigm of Myroslav Dochynets's novels]. *Filolohichni traktaty*, Vol. 11, №. 1, pp. 80–90. [in Ukrainian].
7. Ishchenko, O. (2018). Svii/Chuzhyi khronotop yak marker identychnosti heroiv u romanakh Myroslava Dochyntsia [Own/Alien chronotope as a marker of the heroes' identity in Myroslav Dochynets's novels]. *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii*, № 12, pp. 33–39. [in Ukrainian].
8. Melnyk, N. (2020). Roman M. Dochyntsia «Vichnyk. Spovid na perevali dukhu» yak folklornyi metatekst [M. Dochynets's novel «The Eternalist. Confession at the pass of the spirit» as a folklore metatext]. *Literatury svitu: poetyka, mentalnist i dukhovnist*, Issue 14, pp. 198–206. [in Ukrainian].
9. Horbolis, L. (2017). Ekokulturnyi vector obrazu holovnoho heroia romanu Myroslava Dochyntsia «Horianyn. Vody Hospodnikh rusel» [Eco-cultural vector of the main character's image in Myroslav Dochynets' novel «The Highlander. Waters of the Lord's channels»]. *Filolohichni traktaty*, Tom 9, № 2, pp. 124–132. [in Ukrainian].
10. Horbolis, L. (2017). Ekotilesnyi aspekt osmyslennia vzaiemyn liudyny i pryrody v romani Myroslava Dochyntsia «Svitovan. Studii pid nebesnym shatrom» [Eco-bodily aspect of understanding the relationship between man and nature in Myroslav Dochynets's novel «Svitovan. Studies under the heavenly tent]. *Filolohichni traktaty*, Vol 9, №. 3, pp. 98–107. [in Ukrainian].
11. Talko, O. (2017). Impresionistychni elementy poetyky Myroslava Dochyntsia (za romanom «Vichnyk. Spovid na perevali dukhu») [Impressionistic elements of Myroslav Dochynets's poetics (based on the novel «The Eternalist. Confession at the pass of the spirit»)]. *Molodyi vchenyi*, № 2, pp. 431–435. [in Ukrainian].
12. Prokopovych, L. (2018). Tendentsii ta spetsyfika vyiavu zmin sakralnykh leksem u romani M. Dochyntsia «Maftei» [Trends and specifics of the manifestation of changes in sacred lexemes in M. Dochynets's novel «Maftei»]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia : Filolohiia*, Vol 1(39), pp. 48–53. [in Ukrainian].
13. Barry, P. (2008). Vstup do teorii: literaturoznavstvo i kulturolohiia [Beginning theory: An introduction to literary and cultural theory]. Kyiv: Smoloskyp. 360 p. [in Ukrainian].
14. Dombrovskyi, V. (2008). Ukrainska stylistyka i rytmika. Ukrainska poetyka: Pidruchnyk iz teoretychnoho literaturoznavstva [Ukrainian stylistics and rhythmics. Ukrainian poetics: A textbook on theoretical literary studies]. (O. Bahan, Comp.). Drohobych : Vidrodzhennia. 488 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 22.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 821.161.2'06-3.091+821.112.2'06-3.091]:159.942.5
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.11

КОМПАРАТИВНА ПОЕТИКА ЛІТЕРАТУРИ ПАМ'ЯТІ: НАРАТИВНІ МОДЕЛІ ОСМИСЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТРАВМИ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Тетяна Семенюк
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0001-6832-0551
e-mail: faltan@ukr.net

Анотація. *У статті здійснено компаративний аналіз наративних моделей осмислення історичної травми та культури пам'яті в німецькій та українській літературах другої половини XX – початку XXI століття. Дослідження зосереджене на виявленні поетикальних особливостей художньої репрезентації травматичного досвіду через аналіз роману Бернгарда Шлінка «Vorleser» / «Читець» (1995) та сучасної української воєнної прози, зокрема, роману Тамари Горіха-Зерня «Töchterchen» / «Доця» (2015). Аналіз матеріалу дослідження продемонстрував два принципово різні наративні модуси репрезентації культури пам'яті та травми, які отримали у свій час представники обох лінгвоспільнот – рефлексивний наратив провини в німецькій літературі та документальний наратив пережитих воєнних подій в українській прозі. Німецька література пам'яті характеризується часовою дистанцією та використанням прийомів ретроспекції. Українська воєнна проза демонструє синхронність створення та переживання травми, фрагментарність композиції як відображення травматичної свідомості, домінування мотиву жертви та функціонування тексту як безпосереднього свідчення. Дослідження доводить, що обидві літературні традиції, попри протилежні етичні позиції «агресора» та «жертви», виконують спільні терапевтичні та меморіальні функції, сприяючи формуванню колективної пам'яті та національної ідентичності.*

Ключові слова: *компаративна поетика, культура пам'яті, література пам'яті, наративні моделі, історична травма.*

COMPARATIVE POETICS OF MEMORY LITERATURE: NARRATIVE MODELS OF UNDERSTANDING HISTORICAL TRAUMA IN GERMAN AND UKRAINIAN PROSE OF THE SECOND HALF OF THE XX – EARLY XXI CENTURIES

Tetiana Semeniuk
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Volia Ave., 13, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6832-0551
e-mail: faltan@ukr.net

Abstract. *This article undertakes a comparative analysis of narrative models employed in the comprehension of historical trauma within German and Ukrainian memory literature spanning the second half of the 20th century through the early 21st century. The investigation centers on identifying the distinctive poetic characteristics of artistic trauma representation through examination of Bernhard Schlink's novel «The Reader» (1995)*

© Т. Семенюк, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

and contemporary Ukrainian war prose, particularly Tamara Horikha Zernya's «Dotsia» (2015). The comparative investigation reveals two fundamentally divergent narrative modalities for trauma representation: the reflexive guilt narrative characteristic of German tradition and the documentary testimony narrative predominant in Ukrainian prose. Memory literature exhibits temporal distancing, retrospective narrative techniques, focalization upon intergenerational trauma transmission, and pronounced ethical judgment dilemmas. Conversely, Ukrainian war prose demonstrates synchronic creation and trauma experience, fragmentary compositional structure mirroring traumatic consciousness, victimhood motif predominance, and textual function as immediate historical testimony. The study demonstrates that both literary traditions, notwithstanding their antithetical ethical positions of «perpetrator» and «victim», fulfill analogous therapeutic and memorial functions, contributing to collective memory formation and national identity construction.

Key words: *comparative poetics, memory culture, memory literature, narrative models, historical trauma.*

Постановка проблеми. У ході історичного розвитку кожна лінгвоспільнота переживає події, про які варто пам'ятати та доносити пережитий досвід нащадкам. Минуле України ніколи не було простим, проте українці завжди гордилися своїм походженням, відстоювали свою честь та свободу. Зовсім інші настрої характерні для минулого представників німецької лінгвоспільноти, які після Другої світової війни усіляко намагалися стерти з пам'яті злочини націонал-соціалістичної влади, почуваючись винними у численних смертях та скалічених долях.

Пережиті події накладають відбиток на розвиток суспільства, стають частиною історії, вербалізуються у наративах та літературних доробках, які передаються з покоління до покоління та стають частиною культури пам'яті. Відтворюючи травматичні події минулого через художнє слово, письменники беруть участь у формуванні колективної пам'яті нації, осмисленні національної ідентичності та встановленні діалогу між поколіннями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема культури пам'яті є надзвичайно актуальною з огляду на минуле Німеччини та сьогодення України. Питання минулого та його відображення в сучасному є об'єктом дослідження як вітчизняних, так і іноземних науковців. Дослідженням культури пам'яті, подоланням минулого, провини та відповідальності займалися А. Ассманн, Н. Ламмерт, Н. Петес, С. Стельмах тощо.

Мета та завдання статті. Мета наукової розвідки – проаналізувати специфіку художньої репрезентації травматичного історичного досвіду в німецькій та українській літературах пам'яті через компаративний аналіз роману Б. Шлінка «Читець» та Т. Горіха-Зерня «Доця». Для реалізації мети дослідження було поставлено ряд завдань: окреслити поняття культури та літератури пам'яті, проаналізувати осмислення аналізованого феномену представниками української та німецької лінгвоспільнот, здійснити, на прикладі зазначених творів, компаративний аналіз травматичного досвіду в німецькій та українській літературах.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступає українська та німецька література пам'яті. Предметом дослідження є особливості художньої репрезентації травматичного історичного досвіду в українській та німецькій літературах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У літературі та літературознавстві використовується ряд термінів на позначення дослідження минулого, які відрізняються і за змістом, і за хронологією: 1) подолання минулого («Vergangenheitsbewältigung»); 2) політика пам'яті («Vergangenheitspolitik»); 3) культура пам'яті («Erinnerungskultur»); 4) опрацювання минулого («Aufarbeitung der Vergangenheit») [1, с. 8]. Окрім того, існує поняття соціальної пам'яті («soziales Gedächtnis»), яка існує там, де певні події класифікуються спільнотою як такі, що заслуговують на збереження, і встановлюються відповідні процедури для їхнього збереження. Введення таких даних у письмові, зображувальні або цифрові кодовані носії інформації же можна розглядати як пізню фазу формування культурної пам'яті: задовго до появи сучасних засобів масової інформації спільноти за допомогою обрядів, свят і сакральних споруд визначали те минуле, з якого вони хотіли вивести свою ідентичність [2, с. 293].

Н. Ламмерт вважає, що кожна культура базується на пам'яті [3]. Культура пам'яті, на думку А. Ассманн, є абстрактним терміном, який охоплює широкий спектр культурних практик, таких як збереження слідів, архівування документів, колекціонування мистецтва

та реліквій, включаючи їх повторне використання за допомогою засобів масової інформації чи педагогіки. Культура пам'яті – це не лише пасивна «пам'ять для збереження», вона включає елемент повторного активування минулого та можливість його присвоєння як активної «функціональної пам'яті». Це означає, що культура пам'яті створює структури участі, які дозволяють таке індивідуальне та колективне присвоєння» [4, с. 26]. Якщо у Німеччині культура пам'яті пов'язана з позицією «агресора», беручи до уваги Другу світову війну та національно-соціалістичний режим, то в Україні – з позицією «жертви», що зумовлено нападами на нашу країну з боку як Німеччину у минулому, так і росії у теперішньому.

Важливою частиною культури пам'яті є література пам'яті, яка виникає у відповідь на травматичний досвід колективної історії і виконує функцію не лише естетичну, а й терапевтичну, документальну та етичну. Література пам'яті розповідає не історію становлення, а про те, що вже сталося, і про наслідки історії. Література та кіно, на відміну від політики, соціології та історії, за своєю природою мають виразну ліцензію на вільне сприйняття, обробку та інтерпретацію історичних матеріалів. Вони передають ті події та спогади з пам'яті-сховища в пам'ять-функцію (живу пам'ять), які протягом тривалого історичного періоду були приховані, відкинуті, відбраковані або залишилися незавершеними. Пам'ять не архівується. Вона стає рефлексивною: матеріалом для роздумів і переосмислення [5, с. 19].

Німецька література другої половини XX століття стала взірцевим прикладом того, як суспільство через літературу здійснює подолання минулого, критичне переосмислення власної історії та провини, яку представники німецької лінгвоспільноти відчувають ще й сьогодні. Література пам'яті Німеччини представлена, передусім, творами післявоєнної Німеччини, які виникли у середині 40-х та на початку 50-х років XX століття, а також постмодерною прозою. До німецької літератури пам'яті належать твори таких письменників, як Гюнтер Грас «Die Blechtrommel» / «Бляшаний барабан» (1959), Вольфганг Борхерт «Draußen vor der Tür» / «За дверима» (1947), Бернгард Шлінк «Der Vorleser» / «Читець» (1995), Уве Тімм «Am Beispiel meines Bruders» / «На прикладі мого брата» (2003) тощо.

В Україні жанр літератури пам'яті представлений творами, у яких зображено Голодомор та знищення українців у концтаборах під час та після Другої світової війни. Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року стало каталізатором для формування нової хвилі української літератури пам'яті, яка, однак, має свої витоки ще у подіях 2014 року. Українські письменники опинилися перед необхідністю не лише зафіксувати травматичний досвід війни, а й осмислити його у контексті національної пам'яті, яка включає травми Голодомору, Другої світової війни, радянських репресій та боротьби за незалежність. Сьогодні маємо велику кількість творів української літератури, які перекладені на десятки іноземних мов та розповідають читачеві про події війни, що триває і досі, знищуючи українців, їхні сім'ї, домівки, нажите за роки, але яка не знищить ніколи пам'ять.

Українська воєнна проза 2014–2025 років, до якої належать твори Сергія Жадана «Неба над Харковом» (2022), «Інтернат» (2017), Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» (2009), «Найдовша книжкова подорож» (2022), Вікторії Амеліної «Дім для Дома» (2017), Тамари Горіха-Зерні «Доця» (2017) та інших авторів, фіксує досвід жертв агресії та свідків злочинів, які вчиняє країна-агресор щодо мирного населення України. На відміну від німецької літератури пам'яті, яка формувалася з певної часової дистанції щодо подій Другої світової війни та Голокосту, українська воєнна проза часто створюється безпосередньо під час конфлікту або одразу після нього, що надає їй характеру свідчення та документа епохи, надзвичайно важливого для тих, хто безпосередньо живе в Україні та за її межами, так і для майбутніх поколінь. Досить часто така література має документальний характер, відображаючи реальні події, зафіксовані очевидцями.

Поставлений у мету компаративний аналіз німецької та української літератури пам'яті дозволяє виявити як універсальні механізми художньої репрезентації травми, так і національно-специфічні особливості осмислення травматичного досвіду. Роман Бернгарда Шлінка «Vorleser» / «Читець» є показовим прикладом німецької літератури пам'яті «другого покоління» – тих, хто народився після війни, але успадкував тягар національ-

ної провини. Твір порушує складні питання індивідуальної та колективної відповідальності, можливості морального судження.

Роман Бернгарда Шлінка «Vorleser» / «Читець» (1995) розповідає про складні стосунки між п'ятнадцятирічним Міхаелем Бергом і тридцятишестирічною Ганною Шміц у повоєнний період. Розповідь поділяється на три основні частини, які висвітлюють як особисті стосунки, так і розгляд історичної провини нацистського періоду. У першій частині роману розвиваються любовні стосунки між Міхаелем і Ганною. Ритуальне читання, під час якого Міхаель регулярно читає Ганні тексти, стає символом інтимності, емоційної близькості та залежності. Водночас це підкреслює співвідношення сил у їхніх стосунках: Ганна контролює ситуацію, а Міхаель підкоряється їй. Ці стосунки через різницю у віці та суспільні норми є забороненим коханням, що викликає моральні та емоційні конфлікти.

Теми провини та відповідальності особливо виходять на перший план у другій частині роману, коли Ганна постає перед судом і її минуле як наглядачки концтабору стає відомим: *«Der Vorsitzende ließ sich von Hanna einsilbig bestätigen, daß sie bis Frühjahr 1944 in Ausschwitz und bis Winter 1945 in einem kleinen Lager bei Krakau eingesetzt war» / «Головуючий попросив Ганну підтвердити, що вона перебувала в Аушвіці до весни 1944 року, а до зими 1945 року – в невеликому таборі поблизу Кракова»* [6, с. 92]. Ганна Шміц уособлює покоління безпосередніх виконавців злочинів, які проте не визнають свою провину, або соромляться її визнати: *«Sie zuckte nie mit den Schultern, schüttelte auch nie den Kopf. Sie erlaubte sich auch nicht, den Kopf schief zu halten, sinken zu lassen oder aufzustützen. Sie saß wie gefroren. So sitzen tußte Weh tun» / «Вона ніколи не знизувала плечима, ніколи не хитала головою. Вона також не дозволяла собі нахиляти голову, опускати її або спиратися на неї. Вона сиділа нерухомо, наче застигла. Таке сидіння, мабуть, було болісним»* [6, с. 95]. Як колишня наглядачка концтабору, вона несе індивідуальну провину, а також символічно уособлює моральну сліпоту та замовчування злочинів нацистів, які автор розкриває у романі.

Отож, наглядачки вбивали жінок у концтаборі: «*Allen war klar, daß die Frauen in Auschwitz umgebracht wurden; es wurden die zurückgeschickt, die bei der Arbeit in der Fabrik nicht mehr eingesetzt werden konnten» / «Всім було зрозуміло, що жінок в Аушвіці вбивали; тих, кого вже не можна було використовувати на роботі в фабриці, відправляли назад»* [6, с. 98]. Одного разу вони разом з керівництвом закрили у церкві багато сотень жінок, які згинули у вогні через те, що наглядачки не відкрили їм двері: *«Die Wachmannschaften und Aufseherinnen hatten die Gefangenen, mehrere hundert Frauen, in die Kirche eines Dorfs gesperrt, das von den meisten Einwohnern verlassen worden war… die schweren Türen hielten stand. Die Angeklagten hätten sie aufschließen können. Sie taten es nicht, und die in der Kirche eingeschlossenen Frauen verbrannten» / «Охоронці та наглядачки зачинили ув'язнених, кілька сотень жінок, у церкві села, яке було покинуте більшістю мешканців... важкі двері витримали. Обвинувачені могли б їх відімкнути. Вони цього не зробили, і жінки, зачинені в церкві, згоріли»* [6, с. 102–103].

Після розформування табору ув'язнених відправили на захід, проте знущання продовжувалися і в дорозі: *«Die Frauen marschierten auch nicht nur; sie wurden gehetzt, mussten laufen. »Todesmarsch?« fragt die Tochter im Buch und antwortet: »Nein, Todestrab, Todesgalopp.« Viele brachen unterwegs zusammen, andere standen nach den Nächten in einer Scheune oder auch nur an einer Mauer nicht mehr auf. Nach einer Woche war fast die Hälfte der Frauen tot» / «Жінки не просто йшли, їх переслідували, змушували бігти. «Марш смерті?» – запитує дочка в книзі і відповідає: «Ні, смертельний біг, смертельний галоп». Багато хто з них знепритомнів по дорозі, інші не змогли підвестися після ночі, проведеної в сараї або просто біля стіни. Через тиждень майже половина жінок померла»* [с. 116]. Пам'ять неможливо стерти. Головна героїня, провівши 18 років у в'язниці за скоєні злочини, вчиняє самогубство саме напередодні звільнення, оскільки боїться знову відчувати себе винною у суспільстві, де її осуджуватимуть й надалі.

Перебуваючи у суді та будучи свідком усього судового процесу як юрист-початківець, Міхаель ставить собі запитання, як йому поводитися із спогадами щодо злочинів Ганни: *«Ich wollte Hannas Verbrechen zugleich*

verstehen und verurteilen. Aber es war dafür zu furchtbar. Wenn ich versuchte, es zu verstehen, hatte ich das Gefühl, es nicht mehr so zu verurteilen, wie es eigentlich verurteilt gehörte. Wenn ich es so verurteilte, wie es verurteilt gehörte, blieb kein Raum fürs Verstehen» / «Я хотів одночасно зрозуміти і засудити злочин Ганни. Але це було занадто жахливо. Коли я намагався це зрозуміти, у мене виникало відчуття, що я вже не засуджую це так, як слід було б засудити. Коли я засуджував це так, як слід було б засудити, не залишалося місця для розуміння» [6, с. 116].

Відносини між Ганною та Міхаелем стають символічним образом німецького післявоєнного суспільства. Ганна уособлює активну провину покоління винуватців, а Міхаель – емоційну та моральну заплутаність післявоєнного покоління. Юнак ставить собі запитання: *«Zugleich frage ich mich: Was sollte und was soll meine Generation der Nachlebenden eigentlich mit den Informationen über die Furchtbarkeit der Vernichtung der Juden anfangen?» / «Водночас я задаюся питанням: що моє покоління, яке живе після цих подій, мало б і має робити з інформацією про жахливість знищення євреїв?»* [6, с. 99]. Багатогранне зображення провини, відповідальності, кохання та мовчання показує, що подолання минулого має не тільки юридичний, а й особистий, психологічний та емоційний вимір. Німцям і досі важко змиритися із злочинами, які були вчинені їхніми співвітчизниками. До сьогодні вони мають тягар провини та соромляться своєї ролі агресорів, вбивць та катів.

У сучасній українській літературі зустрічаємо багато творів, у яких домінує мотив жертви. У цій науковій розвідці розглянемо роман Тамари Горіха-Зерня «Доця» / «Töchterchen» (у німецькому перекладі) – роман про початок війни на Донбасі (2014), що базується на реальних подіях та досвіді волонтерів. Роман побудований як мозаїка спогадів, де минуле постійно вторгається в теперішнє. Горіха-Зерня використовує фрагментарну композицію, що відображає, як саме працює травматична пам'ять – нелінійно, уривками, через асоціації. Головна героїня-киянка втрачає все, але стає волонтеркою у Донецьку, перетворюючись із цивільної на «воїна», що допомагає українським військовим, ризикуючи життям.

Жінка, яка не має імені (Доця), опиняється в епіцентрі подій, втрачає дім і звичне життя, але знаходить нову силу, займаючись волонтерством та допомагаючи українським захисникам. Доця бачить численні злочини агресорів: *«Das Blut unter Tanja hörte auf zu fließen und fing an zu gerinnen. In der Lache lag eine runde Zwiebel, ich streckte meine Hand aus, um sie aufzuheben, und erst dann begriff ich, dass das ein ausgeschlagenes Auge war» / «Кров під Танею перестала текти і почала згортатися. У калюжі лежала кругла цибулина, я простягнув руку, щоб підняти її, і тільки тоді зрозумів, що це було вибите око»* [7, с. 54]. Волонтерка описує свою ненависть до росіян: *«Es gibt keine Worte, um diesen Hass zu beschreiben. Kein Schima-Mönch betet so in der Askese ermündeten Fastens; kein Grashalm träumt so von einem tropfenkalten Wassers in der Wüste; keine Waisen sehnen sich so nach den Armen der Mutter, wie ich hasste, wie ich mir ihre Agonie wünschte und nach ihr lechtzte» / «Немає слів, щоб описати цю ненависть. Жоден чернець-шима не молиться так під час аскетичного посту; жодна травинка не мріє так про краплю холодної води в пустелі; жоден сирота не прагне так обіймів матері, як я ненавиділа, як я бажала їхньої агонії».* [7, с. 50]. У пам'яті назавжди залишиться «verwüstete Stadt» / «спустошене місто», де нема ні дітей, ні чоловіків, ні автомобілів.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Компаративний аналіз німецької та української літератури пам'яті виявляє як універсальні механізми художньої репрезентації травми, так і принципові відмінності, зумовлені позицією «агресора» та «жертви агресії». Роман Бернгарда Шлінка «Читець» / «Vorleser» демонструє складність осмислення колективної провини через призму особистих стосунків, де питання індивідуальної відповідальності переплітаються з проблемою міжпоколіннєвої передачі травматичного досвіду. Німецька література пам'яті, створювана з часової дистанції, характеризується рефлексивністю, самокритичністю та намаганням зрозуміти механізми зла. Українська воєнна проза, зокрема роман Тамари Горіха-Зерня «Töchterchen» / «Доця», натомість функціонує як безпосереднє свідчення, документ епохи, створений у реальному часі конфлікту. Фрагментарна наративна структура відобра-

жає специфіку травматичної пам'яті, а мотив жертви домінує в художньому осмисленні воєнного досвіду. Якщо німецька література пам'яті працює з питаннями провини, сорому та необхідності покаяння, українська зосереджена на фіксації злочинів, збереженні пам'яті про жертви та артикуляції травми.

Попри відмінні етичні позиції, обидві літературні традиції виконують терапевтичну функцію: німецька – через критичне переосмислення минулого та прийняття відповідальності, українська – через проговорювання травми та формування колективної пам'яті опору. Діалог між цими традиціями набуває особливого значення в контексті сучасних європейських дискусій про війну, відповідальність та шляхи подолання травматичного минулого, демонструючи, що література пам'яті є не лише естетичним феноменом, а й важливим інструментом формування суспільної свідомості та національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стельмах С. П. «Минуле, яке минає»: націонал-соціалізм в політиці памя'ті ФРН та історичній політиці НДР. *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 4 (24). С. 7–26. URL: http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24-1 (дата звернення: 10.01. 2026)
2. Pethes N. Erinnerung. In: *Handbuch Kulturphilosophie*. Hg. v. R. Konersmann. Stuttgart, 2012. S. 292–298.
3. Lammert N. Erinnerungskultur. *Dokumentation der Potsdamer Gespräche der Konrad-Adenauer-Stiftung*, 16–17.10.2004. Sankt Augustin 2004, S. 21–42.
4. Assmann A. Weltmaister im Erinnern? Über das Unbehagen an der deutschen Erinnerungskultur. Vorgänge. *Zeitschrift für Bürgerrechte und Gesellschaftspolitik.* 2012. № 2. S. 24–32.
5. Gansel C. Formen der Erinnerung in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur nach 1989. Pawel Zimniak (Hrsg.): *Das „Prinzip Erinnerung" in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur nach 1989.* Göttingen 2010 (Deutschsprachige Gegenwartsliteratur und Medien, Bd. 3, S. 19–35.
6. Schlink B. Der Vorleser. Roman. Zürich 1997, 207 s.
7. Strauch C.D., Molderf O. Zwischen Apokalypse und Aufbruch: Der Donbas-Krieg in ukrainischer Krisenliteratur Der Donbas-Krieg in ukrainischer Krisenliteratur. Edition Hamouda, Gerichtsweg, 04103 Leipzig, 2021. 311 s.

REFERENCES

1. Stelmakh, S. P. (2023). «Mynule, yake mynaye»: natsional-sotsializm v polityts pam'yati FRN ta istorychniy polityts NDR [«The past that passes»: National Socialism in the memory policy of the FRG and the historical policy of the GDR]. *Problemy vsesvitn'oyi istoriyi,* 4(24), 7–26. http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24-1 [In Ukrainian].
2. Pethes, N. (2012). Erinnerung [Remembrance] In: *Handbuch Kulturphilosophie*. Hg. v. R. Konersmann. Stuttgart, 292–298. [In German].
3. Lammert N. (2004). Erinnerungskultur [Memory culture]. *Dokumentation der Potsdamer Gespräche der Konrad-Adenauer-Stiftung*, Sankt Augustin 2004. 21–42. [In German].
4. Assmann, A. (2012). Weltmeister im Erinnern? Über das Unbehagen an der deutschen Erinnerungskultur [World champions in remembering? On the unease surrounding German remembrance culture]. Vorgänge. *Zeitschrift für Bürgerrechte und Gesellschaftspolitik*, 2, 24–32. [In German].
5. Gansel, C. (2010). Formen der Erinnerung in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur nach 1989 [Forms of memory in contemporary German-language literature after 1989]. In P. Zimniak (Ed.), Das „Prinzip Erinnerung" in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur nach 1989. *Deutschsprachige Gegenwartsliteratur und Medien,* Vol. 3, pp. 19–35. [In German].
6. Schlink, B. (1997). Der Vorleser [The Reader]. Diogenes. [In German].
7. Strauch, C. D., & Molderf, O. (2021). Zwischen Apokalypse und Aufbruch: Der Donbas-Krieg in ukrainischer Krisenliteratur [Between apocalypse and awakening: the Donbas war in Ukrainian crisis literature]. Edition Hamouda. [In German].

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 811.111
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.12

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СТИЛІСТИКА АНГЛОМОВНОЇ ВОЄННОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Олена Філатова
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри романо-германських мов
Національної академії Служби безпеки України
вул. Максимовича, 22, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0001-7585-3938
e-mail: eafilatova@ukr.net

Анотація. *Статтю присвячено комплексному аналізу функціональних особливостей та стилістики воєнної дипломатії на матеріалі англомовного безпекового дискурсу. У центрі дослідження перебуває трансформація дипломатичної комунікації в умовах воєнного стану та гібридних загроз, що актуалізують поєднання класичних дипломатичних механізмів із мобілізаційною військовою риторикою. Основною проблемою, розглянутою в роботі, є недостатня систематизація мовностилістичних засобів, які забезпечують легітимацію воєнних рішень, формування міжнародної солідарності та стратегічне фреймування конфлікту в англомовному просторі.*

Метою статті є виявлення та узагальнення стилістичних, лексичних і прагматичних маркерів воєнної дипломатії, а також визначення їх функціонального навантаження в міжнародній безпековій комунікації. Об'єктом дослідження виступає англомовний дискурс воєнної дипломатії, а предметом – стилістичні та риторичні засоби, реалізовані в публічних виступах політичних і військових лідерів. Методологічну основу становлять методи дискурс-аналізу, стилістичного аналізу, елементи критичного дискурс-аналізу та контекстуально-інтерпретаційний підхід.

У статті доведено, що воєнна дипломатія постає як гібридний тип дискурсу, що синтезує дипломатичну стриманість і нормативну аргументацію з елементами мобілізаційної риторики. Узагальнені результати дослідження засвідчили системну роль модальності (must,) як інструменту морально-правової легітимації; інклюзивних займенників (we, our) як засобу солідаризації та розширення референтного поля суб'єкта; нормативної лексики міжнародного права (sovereignty, territorial integrity, justice, peace) як механізму юридичного обґрунтування позиції; евфемістичних конструкцій, що знижують емоційне навантаження воєнної тематики; метафоричних моделей (священний обов'язок), які формують ціннісне фреймування конфлікту.

Проаналізовано варіативність стилістичних стратегій залежно від комунікативного формату та адресата (парламентські виступи, звернення до Конгресу США, промови на майданчику ООН, медійний простір). Встановлено, що дипломатичний дискурс у воєнний період виконує не лише інформаційну, а й легітимаційну, коаліційну, інформаційно-протидійну та гуманітарну функції. Доведено, що мовна репрезентація воєнної дипломатії сприяє трансформації національного конфлікту у глобальний ціннісний виклик, що інтерпретується в категоріях міжнародного права та універсальних демократичних принципів.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у підготовці фахівців сектору безпеки й оборони, у викладанні англійської мови професійного спрямування, а також у сфері стратегічних комунікацій і перекладацької діяльності.

Ключові слова: *воєнна дипломатія, дипломатичний дискурс, стилістика, модальність, легітимація, міжнародна безпека, стратегічні комунікації.*

© О. Філатова, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

FUNCTIONAL FEATURES AND STYLISTICS OF ENGLISH MILITARY DIPLOMACY

Olena Filatova
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Romance and Germanic Languages
National Academy of the Security Service of Ukraine
Maksymovycha Str., 22, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7585-3938
e-mail: eafilatova@ukr.net

Abstract. *The article is devoted to a comprehensive analysis of the functional features and stylistic characteristics of military diplomacy based on the English-language security discourse. The study focuses on the transformation of diplomatic communication under conditions of martial law and hybrid threats, which actualise the integration of classical diplomatic mechanisms with mobilising military rhetoric. The main problem addressed in the paper is the insufficient systematisation of linguistic and stylistic means that ensure the legitimation of military decisions, the formation of international solidarity, and the strategic framing of conflict within the English-speaking communicative space.*

The aim of the article is to identify and generalise the stylistic, lexical, and pragmatic markers of military diplomacy and to determine their functional load in international security communication. The object of the research is the English-language discourse of military diplomacy, while the subject comprises the stylistic and rhetorical devices realised in public speeches of political and military leaders. The methodological framework is based on discourse analysis, stylistic analysis, elements of critical discourse analysis, and a contextual-interpretative approach.

The study demonstrates that military diplomacy emerges as a hybrid type of discourse synthesising diplomatic restraint and normative argumentation with elements of mobilising rhetoric. The generalised results confirm the systemic role of modality (must,) as an instrument of moral and legal legitimation; inclusive pronouns (we, our) as a means of solidarity-building and expansion of the referential field of the subject; normative vocabulary of international law (sovereignty, territorial integrity, justice, peace) as a mechanism of legal substantiation; euphemistic constructions that mitigate the emotional intensity of war-related topics; and metaphorical models (sacred obligation) that shape the value-based framing of conflict.

The article analyses the variability of stylistic strategies depending on communicative format and audience (parliamentary speeches, addresses to the U.S. Congress, speeches at the UN platform, media). It is established that diplomatic discourse in wartime performs not only an informative function, but also legitimation, coalition-building, counter-information, and humanitarian functions. The study proves that the linguistic representation of military diplomacy contributes to the transformation of a national conflict into a global value-based challenge interpreted through the categories of international law and universal democratic principles.

The practical significance of the research lies in the possibility of applying its findings in the training of security and defence professionals, in teaching English for specific purposes, and in the fields of strategic communications and translation practice.

Key words: *military diplomacy, diplomatic discourse, stylistics, modality, legitimation, international security, strategic communications.*

Постановка проблеми. Сучасний безпековий простір характеризується трансформацією традиційних форм дипломатії під впливом воєнних конфліктів, гібридних загроз та інформаційного протиборства. У цих умовах особливої ваги набуває воєнна дипломатія як специфічна сфера міжнародної комунікації, що поєднує інструменти класичної дипломатії та елементи стратегічної військової риторики. Публічні виступи політичних лідерів і високопосадовців оборонного сектору стають не лише засобом інформування міжнародної спільноти, а й інструментом легітимації воєнних рішень, формування коаліцій, консолідації союзників і впливу на глобальну громадську думку.

Англомовний простір відіграє ключову роль у формуванні міжнародного дискурсу безпеки, оскільки саме англійська мова виступає lingua franca сучасної дипломатії та військово-політичної комунікації, її універсальність завжди «знижувала ризик виникнення непорозумінь у політичному формулюванні та дозволяла формувати єдині стандарти для укладання міжнародних угод» [3, с. 1366]. Виступи президентів, міністрів оборони,

керівників міжнародних безпекових організацій та військових командувачів репрезентують складний синтез дипломатичної стриманості й воєнної мобілізаційної риторики. Такий дискурс вирізняється особливою стилістичною організацією, що передбачає використання нормативної лексики міжнародного права, стратегічних метафор, евфемістичних конструкцій, модальних маркерів необхідності та інклюзивних мовних засобів.

Попри значну кількість досліджень політичного та дипломатичного дискурсу, стилістика воєнної дипломатії як окремий різновид комунікативної практики залишається недостатньо систематизованою. У науковому полі увага здебільшого зосереджена на аналізі політичної риторики, стратегічних наративах або інформаційних операціях, тоді як мовностилістичні механізми поєднання дипломатичної аргументації та воєнної легітимації потребують комплексного лінгвопрагматичного осмислення. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю виявлення специфічних мовних маркерів, що формують семантичний простір воєнної дипломатії та забезпечують її переконливий вплив.

Об'єктом дослідження є англомовний дискурс воєнної дипломатії.

Предметом дослідження виступають стилістичні та риторичні засоби, реалізовані у публічних виступах політичних і військових лідерів.

Метою статті є виявлення й систематизація стилістичних особливостей воєнної дипломатії на матеріалі англомовних виступів, а також визначення їх прагматичних функцій у контексті міжнародної безпекової комунікації.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному розгляді стилістики воєнної дипломатії як гібридного типу дискурсу, що поєднує риси дипломатичної обережності та воєнної мобілізаційної риторики. Практичне значення дослідження вбачається у можливості використання його результатів у підготовці фахівців сектору безпеки й оборони, у викладанні англійської мови професійного спрямування, а також у сфері стратегічних комунікацій і перекладацької практики.

Виклад основного матеріалу. Воєнний стан як особливий правовий режим змінює не лише внутрішньодержавні механізми управління, а й характер зовнішньополітичної діяльності держави. У таких умовах дипломатія набуває підвищеної функціональної ваги та трансформується з інструмента переважно переговорного характеру у засіб стратегічного забезпечення національної безпеки. Вона поєднує класичні канали міжнародного представництва з елементами кризового менеджменту, інформаційної політики та військово-політичної координації. Цікавою є також думка, озвучена Пономаренко О.В.: «дипломатія та мовлення, що її обслуговує, дедалі більше набувають «людського обличчя» [2, с. 110]. «Основними функціями дипломатичного дискурсу є передача необхідної інформації, формування ціннісних орієнтацій і установок, спонукання до необхідних дій, вплив на зміну мотивації, установок, поведінки, закріплення та підтримання конвенційних відносин» [1, с. 156].

Всі ці функції, окреслені вище, є традиційними, які реалізовуються в звичних (мирних) умовах та ситуаціях. В цій статті ми хочемо розглянути інші функції, які виконує дипломатія в умовах дії воєнного стану на території України після повномасштабного вторгнення росії в Україну.

По-перше, дипломатія виконує функцію міжнародної легітимації. Держава, яка перебуває в умовах збройної агресії або конфлікту, активно апелює до норм міжнародного права, принципів суверенітету та територіальної цілісності. Через офіційні виступи політичних лідерів, дипломатичні ноти, звернення до міжнародних організацій формуються дискурсивні рамки, що обґрунтовують правомірність оборонних дій та мобілізують підтримку міжнародної спільноти.

По-друге, важливою є функція коаліційного будівництва. Під час воєнного стану дипломатія спрямована на консолідацію союзників, формування міжнародних коаліцій, узгодження санкційної політики та отримання військово-технічної, фінансової й гуманітарної допомоги. Комунікативно це реалізується через інклюзивні стратегії («our partners», «allies»), підкреслення спільних цінностей та апеляцію до колективної відповідальності («collective responsibility»).

Of course, no one wants to be on the front line. But Ukrainians would like ***our partners*** *to be by our side. This is logical* [5].

Allies *are working to support the continued exports of Ukrainian grain by land and sea, including in cooperation with the European Union and the United Nations* [6].

*... the world had taken "**collective responsibility** to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity". A new era in international cooperation had apparently arrived* [7].

По-третє, дипломатія виконує комунікативно-стратегічну функцію, оскільки публічні виступи стають частиною ширших стратегічних комунікацій. У воєнний період значення набуває не лише зміст, а й тональність заяв: поєднання стриманості та рішучості, уникнення ескалаційної риторики поряд із демонстрацією готовності до захисту. Таким чином формується баланс між сигналами стримування та сигналами відкритості до переговорів.

По-четверте, дипломатія в умовах воєнного стану виконує інформаційно-протидійну функцію, спрямовану на нейтралізацію дезінформації та формування позитивного міжнародного іміджу держави. Це передбачає активне використання медійних платформ, міжнародних форумів і багатосторонніх форматів комунікації. Відповідно, воєнна дипломатія тісно пов'язана зі стратегічними наративами та інформаційною безпекою.

Крім того, важливим аспектом є гуманітарний вимір дипломатії, що включає переговори щодо обміну полоненими, гуманітарних коридорів, захисту цивільного населення та документування воєнних злочинів. У цьому контексті дипломатичний дискурс часто спирається на категорії міжнародного гуманітарного права, прав людини та принципів відповідальності.

Таким чином, у період воєнного стану дипломатія трансформується у багатовимірний інструмент забезпечення національних інтересів, який поєднує політичні, правові, військові та комунікативні складники. Її мовна репрезентація відображає синтез дипломатичної стриманості й мобілізаційної риторики, що є характерною рисою воєнної дипломатії як окремого різновиду міжнародного дискурсу.

Лінгвістичний аналіз англомовних промов у контексті воєнної дипломатії

Для ілюстрації стилістичних особливостей воєнної дипломатії проаналізовано англомовні виступи ключових міжнародних акторів – офіційні звернення секретаря НАТО, промови керівництва Сполучених Штатів та звернення Президента України. Це дає змогу виявити мовні засоби, що формують дипломатичний дискурс у воєнний час. Під час аналізу були виявлені наступні характеристики: модальність як інструмент легітимізації; єдність через займенник we та our, євфемізація воєнних термінів; метафорика війни та легітимізація; нормативна лексика та структурна риторика для переконливості.

1. Модальність як інструмент легітимації

У виступах дипломатично-політичного характеру модальні дієслова з семантикою необхідності та обов'язку виступають як механізм легітимації політичних рішень. Наприклад, у промові Генерального секретаря НАТО Марка Рютте перед Верховною Радою України серед перших слів міститься твердження:

*"Your security is our security, your peace is our peace. And it **must** be just and lasting, with Ukraine standing strong and free…"* [8].

2. Єдність через займенник we та our

Інклюзивні займенники (we, our) відіграють важливу роль у конструюванні відчуття колективної участі та солідарності. У зверненні американського міністра оборони Ллойда Остина III до учасників форуму НАТО звучить так:

*"Your security is **our** security, your peace is **our** peace. And it must be just and lasting, with Ukraine standing strong and free…"* [8].

***We** have intelligence indicating that the Russians intend to continue carrying out such actions – in effect, attacks on Ukrainians. **We** must strengthen protection for our people* [4].

***We** will stand by Ukraine as it fights for its sovereignty and security. **We** will defend every inch of NATO. And **we** will continue to strengthen NATO's collective defense and deterrence* [9].

3. Евфемізація воєнних термінів

У дипломатичних виступах етичні та політичні аспекти війни часто пом'якшуються через евфемізми, що знижують емоційне навантаження. Хоча пряма лексика війни є рідкісною у дипломатичних зверненнях, британській чи американській промові властиві менш радикальні формулювання, наприклад support, security assistance, defense posture. Така лексика зберігає обережність, спрямовану на збереження стабільності дипломатичного тону. В той же час одні медійні видання використовують слово conflict для опису російсько-Української війни:

*Town vigil marks four years of **conflict** in Ukraine.* [11]

Інші ж притримуються чіткої позиції, називаючи речі такими, як вони є:

By buying Russia's oil, Hungary is fueling the Kremlin's ***war*** *machine – and enriching foundations linked to Orban* [12].

4. Метафорика війни та легітимації

Метафоричні моделі допомагають сформувати уявлення про роль сторін та сутність конфлікту. Президент США Джо Байден у своїй промові у Варшаві 2022 року використав історичну опозицію як метафору:

*"…****a sacred obligation****… to defend each and every inch of NATO territory with the full force of our collective power"* [10].

5. Нормативна лексика

В офіційних промовах також присутня лексика, що апелює до норм міжнародного права, зокрема sovereignty, security, peace, justice, free, deserves. У виступі Рютте перед Верховною Радою ця когнітивно значуща лексика підсилює правову аргументацію:

Your ***security*** *is our* ***security****, your* ***peace*** *is our* ***peace****. And it must be just and lasting, with Ukraine standing strong and* ***free*** *and with Russia knowing that this reality will remain. It's what all NATO Allies want and it's what Ukraine* ***deserves*** [8].

6. Структурна риторика для переконливості

Дипломатичні виступи часто побудовані на паралельних конструкціях і повторах, що підсилюють ритміку та переконливість. Наприклад, у вже згаданому виступі Остина ІІІ повторюється структура "we will…", що забезпечує ритмічну єдність і запам'ятовуваність вислову.

*"…****we will*** *stand by Ukraine as it fights for its sovereignty and security.* ***We will*** *defend every inch of NATO…"* [9].

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що воєнна дипломатія постає як гібридний різновид міжнародного дискурсу, що синтезує дипломатичну стриманість із мобілізаційною військовою риторикою. Її функціонування зумовлене потребою міжнародної легітимації, коаліційної консолідації та стратегічного фреймування конфлікту в умовах воєнного стану.

Лінгвістичні маркери воєнної дипломатії – модальність, інклюзивні займенники, нормативна лексика, евфемізація та метафоричні моделі – забезпечують переконливість, морально-правову аргументацію та формування глобального ціннісного виміру конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилюк О., Павліченко Л. Diplomacy: linguistic tendencies during the war in Ukraine. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 54, т. 1. С. 155–163. DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-22
2. Пономаренко О. В. Новітні вітчизняні дослідження дипломатичного дискурсу: огляд лінгвістичних праць 2021–2023 років. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика.* 2023. Т. 34 (73), № 4. С. 108–112. DOI https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/19
3. Чепурна М. В., Сторожук О. Ю., Морозовська Л. Ф. Англійська мова як універсальний механізм модернізації дипломатичного дискурсу у глобальному середовищі XXI століття. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія».* 2025. № 11 (41). С. 1357–1370. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-1357-1370
4. The Circumstances of the Terrorist Attack are now being fully analyzed. The attack was organized by russia – Address by the President. URL: https://www.president.gov.ua/en/news/obstavini-teraktu-zaraz-povnistyu-analizuyutsya-organizaciya-102989 (дата звернення: 22.02.2026).
5. "Closer to the front line". Zelensky spoke about the foreign contingent in Ukraine. URL: https://news.online.ua/en/closer-to-the-front-line-zelenskyy-spoke-about-the-foreign-contingent-in-ukraine-901711/ (дата звернення: 22.02.2026).
6. Relations with Ukraine. URL: https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine. (дата звернення: 20.02.2026).
7. Ukraine: the UN's 'responsibility to protect' doctrine is a hollow promise for civillians under fire. URL: https://theconversation.com/ukraine-the-uns-responsibility-to-protect-doctrine-is-a-hollow-promise-for-civilians-under-fire-178661(дата звернення: 20.02.2026).
8. Address by NATO Secretary General Mark Rutte to Ukraine's Verkhovna Rada. URL: https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2026/02/03/address-by-nato-secretary-general-mark-rutte-to-ukraines-verkhovna-rada (дата звернення: 20.02.2026).
9. Remarks by Secretary of Defense Lloyd J. Austin III at the NATO Public Forum. URL: https://www.war.gov/News/Speeches/Speech/Article/3834181/remarks-by-secretary-of-defense-lloyd-j-austin-iii-at-the-nato-public-forum-as/ (дата звернення: 20.02.2026).

10. 2022 Joe Biden speech in Warsaw. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Joe_Biden_speech_in_Warsaw (дата звернення: 20.02.2026).
11. Town vigil marks four years of conflict in Ukraine. URL: https://www.bbc.com/news/articles/c75e33y7qddo (дата звернення: 23.02.2026).
12. By buying Russia's oil, Hungary is fueling the Kremlin's war machine – and enriching foundations linked to Orban. URL: https://edition.cnn.com/2026/02/16/business/hungary-russia-oil-orban-intl(дата звернення: 23.02.2026).

REFERENCES

1. Havryliuk, O., Pavlichenko, L. (2022). Diplomacy: linguistic tendencies during the war in Ukraine. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 54(1). 155–163. DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-22
2. Ponomarenko, O. V. (2023) Novitni vitchyzniani doslidzhennia dyplomatychnoho dyskursu: ohliad linhvistychnykh prats 2021–2023 rokiv [Recent domestic studies of diplomatic discourse: a review of linguistic works of 2021–2023] *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia : Filolohiia. Zhurnalistyka,* 34(73), 4. 108–112. DOI https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/19 [in Ukrainian].
3. Chepurna, M. V., Storozhuk, O. Yu., Morozovska, L. F. (2025) Anhliiska mova yak universalnyi mekhanizm modernizatsii dyplomatychnoho dyskursu u hlobalnomu seredovyshchi XXI stolittia [English as a universal mechanism for modernising diplomatic discourse in the global environment of the 21st century]. *Visnyk nauky ta osvity. Seriia "Filolohiia"*, 11(41). 1357–1370. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-1357-1370 [in Ukrainian].
4. The Circumstances of the Terrorist Attack are now being fully analyzed. The attack was organized by russia – Address by the President. (2026). Retrieved from: https://www.president.gov.ua/en/news/obstavini-teraktu-zaraz-povnistyu-analizuyutsya-organizaciya-102989.
5. "Closer to the front line". Zelensky spoke about the foreign contingent in Ukraine. (2026). Retrieved from: https://news.online.ua/en/closer-to-the-front-line-zelenskyy-spoke-about-the-foreign-contingent-in-ukraine-901711/
6. Relations with Ukraine. (2025). Retrieved from: https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine.
7. Ukraine: the UN's 'responsibility to protect' doctrine is a hollow promise for civillians under fire. (2022). Retrieved from: https://theconversation.com/ukraine-the-uns-responsibility-to-protect-doctrine-is-a-hollow-promise-for-civilians-under-fire-178661
8. Address by NATO Secretary General Mark Rutte to Ukraine's Verkhovna Rada (2026). Retrieved from: https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2026/02/03/address-by-nato-secretary-general-mark-rutte-to-ukraines-verkhovna-rada
9. Remarks by Secretary of Defense Lloyd J. Austin III at the NATO Public Forum (2024). Retrieved from: https://www.war.gov/News/Speeches/Speech/Article/3834181/remarks-by-secretary-of-defense-lloyd-j-austin-iii-at-the-nato-public-forum-as/
10. 2022 Joe Biden speech in Warsaw. (2022). Wikipedia. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Joe_Biden_speech_in_Warsaw
11. Town vigil marks four years of conflict in Ukraine. (2026). Retrieved from: https://www.bbc.com/news/articles/c75e33y7qddo.
12. By buying Russia's oil, Hungary is fueling the Kremlin's war machine – and enriching foundations linked to Orban. (2026). Retrieved from: https://edition.cnn.com/2026/02/16/business/hungary-russia-oil-orban-intl

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 811.133.1'27:81'272:37.016
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.13

ПОНЯТТЯ «ФРАНКОФОНІЇ» ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА ТА ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Наталія Хабарова
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
просп. Науки, 72, м. Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0001-6108-0495
e-mail: khna_80@ukr.net

Анотація. *В статті розглядається, яким чином поняття «франкофонії» закріплене та розповсюджене в культурі та науці внаслідок робот Л. С. Сенегора, вплинуло на деякі фактори розвитку французького лінгвокраїнознавства та вивчення французької мови. Якщо раніше увага вчених зосереджувалась на французькій мові та вивченні французької мови, його нормуванні та кодифікації, та будь яке відхилення від норми викликало засудження (в даному контексті мається на увазі регіональні варіанти використання французької мови, які не відповідали нормі), то з появою концепту «франкофонії» перифирійні варіанти французької мови стали об'єктом вивчення. Таким чином з'явились нові напрямки варіонтології, націлені на вивчення багатства та своєрідність регіональних варіантів. В статті надаються назви перших пам'ятників, присвячених особливостям французької мови в залежності від його територіальної приналежності та соціальної стратифікації.*

Щодо вивчення французької мови, то до останньої чверті XX сторіччя її розвиток проходив в двох напрямках: викладання французької мови як рідної та викладання французької мови як іноземної. Тут поняття «франкофонія» відіграло важливу роль, виявивши ще одну самостійну категорію носіїв французької мови, які володіють нею як другою. Будучи спочатку досягненням теоретичної лінгводидактики, поняття «французька мова друга» спровокувало вироблення та створення нових навчальних посібників в основному для франкомовних країн (з французькою другою), а надалі для алофонів, які прибивали до Франції та в інші франкомовні країни.

Ключові слова: *франкофонія, лінгвокраїнознавства, варіант французької мови, лінгводидактика, французька мова рідна, французька мова друга, французька мова як іноземна.*

THE CONCEPT OF «FRANCOPHONIE» AND ITS INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF LINGUISTIC AND REGIONAL STUDIES AND THE STUDY OF FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE

Natalia Khabarova
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Romano-Germanic Philology
Oles Honchar Dnipro National University
Nauki Ave., 72, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6108-0495
e-mail: khna_80@ukr.net

Abstract. *This article examines how the concept of «Francophonie», established and spread in culture and science as a result of the works of L.S. Senghor, influenced the vectors of the development of French linguistics and the study of the French language.*

If earlier the attention of scientists was focused on the French language of France, its standardization and codification, and any deviation from the norm caused condemnation (in this context, we mean regional

© Н. Хабарова, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

variants of the use of the French language that do not correspond to the norm), (then, with the emergence of the concept of "Francophonie", peripheral variants of the French language became a separate object of study, thereby giving birth to a new direction of variantology, aimed at studying the richness and uniqueness of regional variants. The article gives the names of the first monuments dedicated to the peculiarities of the French language depending on its territorial affiliation and social stratification.

As for learning French, until the last quarter of the 20th century. Its development took place in two directions: teaching French as a native language and French as a foreign language. Here, the concept of «Francophonie» played an important role, revealing another independent category of speakers of the French language who speak it as a second language.

Being initially an achievement of theoretical linguistic didactics, the concept of «French second language» provoked the development and creation of new textbooks mainly for French-speaking countries (with French as the second language), and later for allophones arriving in France and other French-speaking countries (with French as the main language).

Key words: *Francophonie, Linguistic Studies, a variant of the French language, linguistic didactics, French as a native language, French as a second language, French as a foreign language.*

Постановка проблеми. До середини XX століття французька мова розглядалася як монолітна структура, а будь-які її регіональні відмінності (особливо в Африці) трактувалися як помилкові девіації. Проте стрімка деколонізація та поширення французької мови на п'яти континентах створили суперечність між жорсткою мовною нормою метрополії та реальною мовною практикою в регіонах. Виникла необхідність наукового переосмислення «периферійних» варіантів французької мови та розробки нових дидактичних підходів, які б враховували статус французької як другої мови (FLS) у багатомовному середовищі. Об'єктом дослідження є процес еволюції французької мови та концепту «франкофонія» в глобальному соціокультурному та геополітичному просторі. Предметом дослідження постає трансформація теоретичних підходів у лінгвокраїнознавстві та лінгводидактиці під впливом концепту франкофонії, зокрема перехід від пуристичного заперечення мовних варіантів до їх системного опису та розробки методики викладання французької як другої мови.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати вплив концепту «франкофонія» (від гуманістичних ідей Л. С. Сенгора до сучасних інституційних визначень) на розвиток соціолінгвістики та методики викладання; розкрити зміст переходу від центристської мовної моделі до визнання варіативності французької мови у світі та обґрунтувати специфіку статусу «французька мова друга» (FLS).

Наукова новизна полягає у спробі інтегрувати соціолінгвістичний та дидактичний підходи до вивчення франкофонії, продемонструвавши, як філософська ідея «спільного культурного простору» безпосередньо вплинула на зміну наукової термінології та розробку нових державних освітніх стандартів у франкомовних країнах.

В даний час франкофонію (франц. Francoponie) насамперед пов'язують з ім'ям Л. С. Сенгора, який обґрунтував і популяризував дане поняття в 60-х роках. XX ст. Однак у французького слова Francoponie набагато більш ранні витоки. Термін Francoponie характеризується греко-латинським походженням та був вперше вжитий О. Реклю, географом, який розробив нову класифікацію територій за мовною ознакою [1]. Вона використовується в повсякденному побутовому та суспільному житті. Таким чином, даний термін у значенні «країни/краю з франкомовним населенням» був письмово зафіксований у його роботі 1880 «Франція, Алжир і колонії». Минуло понад вісімдесят років, перш ніж цей неологізм отримав новий імпульс розвитку завдяки відомій статті Л. С. Сенгора. У 1962 «Esprit» публікує спеціальний номер під назвою «Французька мова – жива мова», в якій міститься стаття Л. Сенгора «Французька мова – мова культури» [2].

Задаючись питанням про значення французької мови у світі та, зокрема, в африканських країнах, про виконувані нею функції, Л. Сенгор розмірковує, за його власними запевненнями, як письменник і поет. Він перелічує основні причини поширення французької мови за межами Франції та доходить висновку про народження нового культурного простору, іменуючи його франкофонією. Стаття завершується уривком, що став уже хрестоматійним для дослідників франкофонії, – з одного боку, про неможливість відкинути африканські мови, які протягом століть, а можливо,

і тисячоліть були і будуть охоронцями «глибинних основ негритюду». А з іншого – про необхідність визнати культурне змішання, що відбулося в африканських носіїв французької мови. Франкофонія для Л. Сенгора – це той цілісний Гуманізм, який оповиває землю: «цей симбіоз “сплячих енергій” усіх континентів, усіх рас, спільне тепло яких пробуджує їх до життя» [2].

Таким чином, Л. Сенгор збагачує концепт франкофонії, що існував раніше, основною семою якого є «єдність», у даному випадку – єдність культурного простору. І ця ідея єднання франкомовного простору, країн, народів, що їх населяють, запропонована Л. С. Сенгором у 60-ті рр. XX ст., виявилася настільки популярною та актуальною, що знайшла своє відображення і цілком конкретні втілення не лише в політико-адміністративній сфері (не будемо забувати, що основною діяльністю в цей період для Л. С. Сенгора було управління власною країною на посаді президента), а й стала поштовхом для розвитку нових напрямів у лінгвокраїнознавчій сфері.

Надалі поняття «франкофонія» зазнало різних фаз еволюції – від культурної спільності до мовної, геополітичної, дидактичної тощо, на яких ми не будемо зупинятися детально. На сьогодні у французькій мові слід розрізняти як мінімум два явища: *francophonie* та *Francophonie* (букв.: франкофонія та Франкофонія). Франкофонія (з великої літери) відсилає до Міжнародної організації франкомовних країн (*Organisation internationale de la Francophonie* – OIF), одним з ідейних та адміністративних засновників якої був Л. С. Сенгор. Згідно із сайтом французького міністерства Європи та закордонних справ, Франкофонія – це «інституційний механізм, що забезпечує організацію відносин між країнами, які об’єднує французька мова», тобто йдеться про міжнародну міжурядову організацію, що включає низку країн.

Тоді як франкофонія (з малої літери) набуває полісемічного характеру, позначаючи наступне відповідно до термінологічного словника: «Сукупність народів, для яких французька мова є рідною або мовою-посередником, офіційною мовою країни, або для яких ця мова є значущою з низки історичних і культурних причин».

Це коротке, на перший погляд, визначення містить у собі квінтесенцію тривалого шляху, переходу від французького до франкомовного, від центру до периферії, від одноманітності до різноманіття тощо. Тепер франкомовне (*francophone*) не означає французьке (*français*), а франкофон – це не лише той, хто володіє французькою як рідною, як це було прийнято раніше. Для франкомовного світу ця зміна культурного орієнтиру стала ключовою в середині XX ст.. Таким чином утворились франкофонні зв’язки в найрізноманітніших сферах життя, не лише культурній та політичній, а й мовній, а також науковій. Особливо яскраво це проявилося в гуманітарному знанні, проте в контексті даної статті нас цікавитимуть насамперед лінгвокраїнознавство та лінгводидактика.

Для сучасного лінгвіста, романіста, мовознавця самоочевидні й абсолютно звичні дослідження з мовного варіювання, зокрема щодо варіантів французької мови, що утворилися в силу різних причин (переважно внаслідок французької експансії у світі) протягом кількох останніх століть. Вивчення регіональних варіантів французької мови (*variétés régionales du français*) набуває системного характеру лише в останні п’ятдесят років. Виникає питання: чому французька мова, якою говорили на п’яти континентах земної кулі, не цікавила вчених? Чому вона не фіксувалася і не вивчалася раніше?

На нашу думку, саме розвиток і популяризація концепту «франкофонія» послужили імпульсом до звернення до франкомовної периферії, яка раніше не потрапляла у фокус уваги вчених. Слід визнати, що це був взаємоспрямований рух: з одного боку, концепт «франкофонія» дозволив «відкрити» нове поле діяльності для лінгвістів, з іншого боку – необхідність дослідження раніше невивченого об’єкту визначила новий вектор розвитку лінгвістики. Тому було створено цілий розділ варіантології, націлений на вивчення регіональних варіантів французької мови.

Зазначимо, однак, що аспект територіального варіювання французької мови, який ще не іменувався так до середини XX ст., якщо і потрапляв у сферу інтересів учених, то лише в контексті мовного пуризму і частково діалектології, що збирала діалектизми, здебільшого характерні для різних регіонів Франції, залишаючи за межами дослідження французької мови у світі.

Якщо раніше будь-яке відхилення від норми французької мови вважалося помилковим і піддавалося осуду, його називали у французькій традиції *écart, déviation* («помилка, відхилення, спотворення»), то із впровадженням концепту «франкофонія» відбулося усвідомлення єдності франкомовного простору в його різноманітті. Відбувся перехід від заперечення та стигматизації варіантів французької мови до їх визнання як факту мовної дійсності, по-перше, та до збереження і необхідності їх опису, по-друге. У французькій лінгвістичній традиції було прийнято термін *revalorisation*, тобто буквально «переоцінка» регіональних франкофоній, і варіантологія взялася вивчати особливості та/або регіонально забарвлені риси того чи іншого варіанта французької мови (французькими відповідниками могли б слугувати *particularités, caractéristiques spécifiques*, що замінили собою раніше згадані *écart, déviation*).

Починаючи з 70-х рр. XX ст. інтерес соціолінгвістів до варіантів французької мови неухильно зростає, і велика кількість праць, присвячених франкофонії в цілому та/або певному регіону франкофонії зокрема, свідчить про народження нового напряму в науці. Першою пам'яткою варіювання французької мови у світі можна вважати колективну монографію за редакцією А. Вальдмана «Французька мова за межами Франції», опубліковану в 1979 р. Другим за хронологією, але не менш цитованим виданням є двотомник за редакцією Д. де Робіяра та М. Беньяміно «Французька мова у франкомовному просторі», що вийшов у 1993 р. та 1996 р. відповідно.

Надалі колективні праці будуть присвячені одному або кільком аспектам вивчення франкофонії, як, наприклад, монографія Б. Пеля «Периферійні франкофонії. Історія, статус і загальний стан основних варіантів французької мови за межами Франції». За запевненнями автора, дане видання задумане для ознайомлення широкого кола читачів, не лише фахівців, із проблемою різноманітності французької мови у світі [3].

Ще одним пунктом у вивченні варіантів є вимова, вимовна норма варіанта. Книга «Варіанти розмовної французької мови у франкомовному просторі» за редакцією С. Детея, Ж. Дюрана, Б. Лакса, Ш. Ліш відображає роботу цілого колективу дослідників проєкту PFC в галузі франкомовної фонетики та фонології з метою описати французьку мову такою, якою вона використовується в повсякденному житті франкофонів світу.

Одним із сучасних видань, що підсумовують знання про французьку мову у світі на сьогоднішній день, є праця У. Ройтнер «Навчальний посібник із франкофонії», опублікована у 2017 р [4].

Підбиваючи попередній підсумок, звернемо увагу на різноманітність термінів, що фігурують у наведеному списку досліджень із французької мови в центрі та на периферії франкофонії: регіональні форми французької мови називаються варіантами, франкофоніями, периферійними франкофоніями. Цей же тип діатопічного варіювання іменують регіональною французькою, територіальною французькою тощо, що характерно для нового, ще неусталеного розділу варіантології.

Проте основним свідченням еволюції в питанні вивчення французької мови в соціолінгвістичному плані можна вважати зміну точки зору дослідників та їхніх досліджень. Концепт «франкофонія» дозволив, як ми вже говорили, по-новому поглянути на французьку мову поза Францією, визначивши її відмінності, особливості та зафіксувавши її як культурно-мовне багатство і частину мовної ідентичності франкомовних носіїв.

Тепер перейдемо до аналізу бінома франкофонія vs лінгводидактика. На перший погляд здається, що теорія і практика викладання французької мови проходять свої власні шляхи еволюції та перетворення, часто не пов'язані з етапами розвитку лінгвістики. Однак і тут «франкофонія» поставила нові питання перед ученими-методистами, виявивши необхідність нових форм викладання у франкомовних країнах [5].

Річ у тім, що вивчення французької мови в різних куточках франкофонії показало не лише мовні відмінності регіональних варіантів, а й різницю в ступені володіння французькою мовою, її місце в мовній ієрархії у випадку багатомовності. Це особливо важливо для країн, де французька мова не була рідною, наприклад, у низці африканських франкомовних країн. Стало цілком очевидно, що система викладання французької мови, яка існувала в 70–80-х рр. XX ст., або як рідної, або як іноземної, не підходить для

країн з офіційною французькою мовою, що потрібне нове методичне розв'язання цього питання [5]. Досі невідомо, хто автор сполучення «французька мова друга» (*français langue seconde* – FLS), проте в галузі методики викладання французької мови цей термін був обґрунтований Ж.-П. Кюком. У роботі «Le français langue seconde», що стала хрестоматійною, автор відштовхується від варіантів французької мови, планомірно переходить до питання визначення рідної та іноземної мови в країнах франкофонії і доходить висновку про особливий статус французької мови в країнах, де вона офіційно визнана. Французькою другою Ж.-П. Кюк пропонує називати французьку мову, що є нерідною для носія, але наділена офіційним статусом у певній країні/регіоні. Дане визначення стало відправною точкою для розробки нових методик викладання для регіонів із французькою другою.

Цікаво, що концепт «французької другої», розроблений у руслі лінгводидактики, знайшов своє застосування і подальший розвиток у лінгвокраїнознавстві, ставши основоположним при описі ситуацій багатомовності, в яких фігурує французька мова. Традиційно французька мова вважається другою, якщо вона вивчається в житті носія хронологічно після першої, якщо, будучи офіційною або співофіційною мовою (або мовою з особливим статусом, як, наприклад, у країнах Магрибу), французька слугує другим засобом спілкування, а також є мовою освіти в даному регіоні. У соціолінгвістиці «французька друга» як і раніше актуальна, незважаючи на широту даного поняття, що охоплює такі різні ситуації як, наприклад, французька мова в Камеруні, де французька мова використовується в повсякденному житті, будучи єдиною офіційною (в країні налічується понад 200 автохтонних мов), і французька мова в Андоррі, де вона втратила офіційний статус, але де продовжують існувати франкомовні школи, при цьому основними мовами спілкування слугують каталанська та іспанська.

Повертаючись до питання «французької другої» в лінгводидактиці, слід зазначити, що концепт багаторазово переглядався, уточнювався з моменту публікації першої монографії, присвяченої йому. Якщо спочатку наголос робився на розробку методичних видань для франкомовних регіонів за межами Франції (насамперед маються на увазі африканські країни), то надалі, до кінця XX ст., поняття «французької другої» було застосоване до аллофонів у Франції, тобто мігрантів, рідною мовою яких була не французька [6]. Річ у тім, що мета навчання схожа, але не ідентична – досягти того, щоб французька мова стала другою, якщо не основною, тобто відбувся перехід від монолінгвізму (від рідної мови аллофона) до білінгвізму (до володіння рідною мовою і французькою другою). Головна відмінність тут у тому, що у випадку аллофонів можливий перехід до потенційного монолінгвізму (до французької мови, яка функціонально замінить рідну мову мігранта), тоді як у випадку франкомовних країн з офіційною французькою мовою не йдеться про відмову від рідної мови автохтонного населення, а лише про перехід до білінгвізму та/або полілінгвізму.

Проте «французька мова друга» все більше застосовується саме до категорії *élèves nouvellement arrivés en France* (букв.: учні, що новоприбули до Франції); з часом з'являються такі суміжні поняття, як *FLS langue de scolarisation* (французька друга як мова шкільної освіти), *FLS langue principale* (французька друга як основна), *français langue d'insertion* (французька як мова інтеграції) тощо.

Таким чином, у межах цієї статті ми зосередили свою увагу на впливі концепту «франкофонія» в галузі французького лінгвокраїнознавства та лінгводидактики, пов'язавши в першому випадку поняття «франкофонії» та «варіанти французької мови», а в другому – «франкофонії» та «французької другої». Але не можна забувати ще про одне ключове поняття, безпосередньо залучене в явище франкофонії, а саме про франкофона. На відміну від вищеперелічених одиниць, пов'язаних із такими інституційними складовими, як статус мови, мовна ієрархія тощо, поняття «франкофона» виявляється більш універсальним у тому сенсі, що до франкофонів відносять не лише жителів франкомовних країн і регіонів, а й усіх носіїв французької мови у світі, зокрема тих, хто вивчає французьку мову як іноземну. За даними звіту міжнародної організації Франкофонії від 2022 р., 255 млн франкофонів «народжуються і/або живуть у франкомовному оточенні» (*naître et/ou vivre en français*), а 66 млн стають франко-

фонами протягом життя (*devenir francophone*). Іншими словами, «франкофон» виявляється поняттям, не обмеженим адміністративними, політичними, історичними межами; у цьому відношенні розширене тлумачення «франкофона» споріднене з «франкофонією» Л. С. Сенгора в її культурно-гуманітарному аспекті, оскільки франкофону відкривається все те, що пов'язане з цивілізацією французької мови, з її минулим і сьогоденням.

Висновки. Відбулася трансформація ідеологеми, саме завдяки філософсько-поетичній спадщині Л. С. Сенгора франкофонія перетворилася з суто лінгвістичного опису на глобальний гуманістичний проєкт. Науковий дискурс відмовився від стигматизації регіональних форм як «помилок» (*écart*) на користь їхнього визнання як повноцінних варіантів (*variétés*) мовної системи. Це заклало фундамент для розвитку варіантології та системного опису «периферійних» франкофоній.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з детальним аналізом лексичних та фонетичних особливостей конкретних регіональних варіантів, а також вивченням трансформації FLS у цифрову епоху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Reclus O. France, Algérie et colonies (6d. 1886). Paris : Hachette, 2012.
2. Senghor L. Le français, langue de culture Esprit. Paris, Novembre. 1962. P. 837–844.
3. Poll B. Francophonies périphériques: histoire, statut et profil des principales varidtds du frangais hors de France. P. : L'Harmattan, 2001.
4. Reutner U. Manuel des francophonies. Berlin; Boston : De Gruyter, 2017.
5. Maurer B. De quoi le FLS est-il le nom en 2017?: Petite histoire d'une captation de concept. *Revue TDFLE.* 2017. № 69. URL: https://revue-tdfle.fr/revue-69-5/28-de-quoi-le-fls- est-il-le-nom-en-2017-petite-histoire-d-une-captation-de-concept
6. Verdelhan-Bourgade M. Le français de scolarisation: pour une didactique réaliste. P. : Presses Universitaires de France, 2002.

REFERENCES

1. Reclus, O. (2012). France, Algerie et colonies (ed. 1886). Paris.
2. Senghor, L. S. (1962). "Le frangais, langue de culture". Esprit, 1962, novembre, pp. 837–844.
3. Poll, B. (2001). Francophonies peripheriques: histoire, statut et profil desprincipales varietes du frangais hors de France. Paris.
4. Maurer, B. (2017). "De quoi le FLS est-il le nom en 2017?: Petite histoire d'une captation de concept". Revue TDFLE, 2017, vol. 69, Retrieved from: https://revue-tdfle.fr/revue-69-5/28-de-quoi-le- fls-est-il-le-nom-en-2017-petite-histoire-d-une-captation-de-concept
5. Verdelhan-Bourgade, M. (2002). Le frangais de scolarisation: pour une didactique realiste. Paris.
6. Verdelhan-Bourgade, M. (2002). Le français de scolarisation: pour une didactique réaliste. P. : Presses Universitaires de France.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 811.111:811.112.2'37:81'42:82
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.10.14

ПОЛІТРОПЕЇЧНІ СТРУКТУРИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ

Юлія Шульженко
старший викладач кафедри германської філології та перекладу
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
вул. Університетська, 20, м. Кременчук, Україна
orcid.org/0000-0002-7659-6002
Researcher ID: J-4647-2018
Scopus-Author ID: 57423798900
e-mail: yulia.shulzhenko@gmail.com

Анотація. *У статті досліджується феномен політропеїчності як інтегративного принципу організації художнього дискурсу. Метою роботи є теоретичне обґрунтування та опис механізмів взаємодії кількох тропів у межах одного текстового фрагмента на основі когнітивно-лінгвістичного підходу. Актуальність дослідження зумовлена потребою переходу від ізольованого аналізу метафори, порівняння, епітета, метонімії чи гіперболи до системного моделювання їхньої взаємодії як єдиної концептуальної конфігурації. Попри значний внесок когнітивної теорії метафори та сучасної стилістики, питання ієрархії тропів, їх когнітивної інтеграції та ролі у формуванні семантичної щільності тексту залишаються недостатньо систематизованими. Методологія дослідження поєднує елементи когнітивно-семантичного, стилістичного та інтерпретаційного аналізу. Застосовано концептуальний аналіз для виявлення міждоменних відображень, фреймовий підхід для опису втілених моделей, а також контекстуально-дискурсивний аналіз для простеження взаємодії тропів у межах цілісного фрагмента. У дослідженні тропеїзація трактується як динамічний процес одночасної активації кількох концептуальних моделей, що забезпечує смислову багатовимірність і дискурсивну когерентність. Політропеїчні структури розглядаються як багатошарові утворення, у яких метафора виступає базовою матрицею концептуального відображення, порівняння експлікує його, епітет здійснює оцінне профілювання, метонімія заземлює абстракцію в досвіді, а гіпербола підсилює афективну інтенсивність. У романах Кейт Аткінсон, Донни Тартт і Маркуса Зусака політропеїчні конфігурації формуються навколо спільних досвідних схем, однак кожен автор реалізує власну домінантну образну стратегію. Для К. Аткінсон характерна кумулятивна метонімічна стратифікація, що моделює соціальну пам'ять і історичну багатошаровість; у М. Зузака соматично вмотивовані проекції акцентують екзистенційну крихкість і тілесну вразливість; натомість Д. Тартт тяжіє до візуально та мистецьки профільованих метафор, які естетично матеріалізують сприйняття. Поєднання інструментарію стилістичної таксономії з положеннями когнітивної теорії метафори та дискурсивного аналізу забезпечує комплексне пояснення механізмів образної структуризації в сучасній англомовній прозі.*

Ключові слова: *політропеїчність, тропеїзація, когнітивна метафора, метонімія, порівняння, епітет, концептуальне відображення, сучасна англомовна проза.*

© Ю. Шульженко, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

POLYTROPE STRUCTURES IN ARTISTIC DISCOURSE: COGNITIVE-DISCOURSIVE ANALYSIS

Yuliia Shulzhenko
Senior Lecturer at the Department of German Philology and Translation
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
University Str., 20, Kremenchuk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7659-6002
Researcher ID: J-4647-2018
Scopus-Author ID: 57423798900
e-mail: yulia.shulzhenko@gmail.com

Abstract. *The article examines the phenomenon of polytropy as an integrative principle of artistic discourse organisation. The aim of the work is to provide a theoretical justification and description of the mechanisms of interaction between several tropes within a single text fragment based on a cognitive-linguistic approach. The relevance of the study is determined by the need to move from isolated analysis of metaphor, comparison, epithet, metonymy or hyperbole to systematic modelling of their interaction as a single conceptual configuration. Despite the significant contribution of cognitive metaphor theory and modern stylistics, the issues of the hierarchy of tropes, their cognitive integration and role in the formation of the semantic density of a text remain insufficiently systematised. The research methodology combines elements of cognitive-semantic, stylistic and interpretative analysis. Conceptual analysis is used to identify interdomain mappings, a frame approach is used to describe embodied models, and contextual-discursive analysis is used to trace the interaction of tropes within a holistic fragment. In this work, trope formation is interpreted as a dynamic process of simultaneous activation of several conceptual models, which ensures semantic multidimensionality and discursive coherence. Polytropic structures are considered as multilayered formations in which metaphor acts as the basic matrix of conceptual representation, comparison explicates it, epithet performs evaluative profiling, metonymy grounds abstraction in experience, and hyperbole enhances affective intensity. In the novels of Kate Atkinson, Donna Tartt, and Markus Zusak, polytropic configurations are formed around common experiential patterns, but each author implements their own dominant imagery strategy. K. Atkinson is characterised by cumulative metonymic stratification, which models social memory and historical multilayeredness; In Zusak, somatically motivated projections emphasise existential fragility and physical vulnerability; Tartt, on the other hand, tends towards visually and artistically profiled metaphors that aesthetically materialise perception. The combination of stylistic taxonomy tools with the provisions of cognitive metaphor theory and discursive analysis provides a comprehensive explanation of the mechanisms of figurative structuring in contemporary English-language prose.*

Key words: *polytropy, tropeisation, cognitive metaphor, metonymy, comparison, epithet, conceptual reflection, contemporary English-language prose.*

Постановка проблеми. Мовна образність здавна вважається основною ознакою літературності та естетичної виразності. У традиційній стилістиці такі тропи, як метафора, метонімія, порівняння, епітет та антономазія, зазвичай описувалися як окремі риторичні засоби, що функціонують на рівні окремих лексичних або синтаксичних одиниць. Однак сучасні лінгвістичні дослідження [1–6] все частіше ставлять під сумнів цю атомістичну точку зору, припускаючи, що образні вирази рідко функціонують ізольовано. Натомість вони, як правило, утворюють складні, взаємодіючі конфігурації, що формують концептуалізацію, наративну перспективу та організацію дискурсу.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У когнітивній лінгвістиці метафора та інші фігури розуміються не просто як художні засоби, а як механізми концептуальної структуризації [7, 8]. Метафора, метонімія, гіпербола та порівняння беруть участь у ширших когнітивних моделях, що організовують досвід та структурують інтерпретацію [9, 10, 11, 12]. Водночас останні стилістичні дослідження підкреслюють дискурсивну вбудованість образної мови та її роль у конструюванні значення за межами рівня речення [1, 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на ці досягнення, феномен політропеїчності – взаємодія декількох тропів в одному текстовому фрагменті – залишається недостатньо систематизованим. Хоча окремі тропи були детально досліджені і в зарубіжній, і у вітчизняній лінгвістиці, менше уваги приділялося тому, як вони співіснують, перетинаються та підсилюють

один одного в рамках єдиної концептуальної структури. Взаємодія метафори та метонімії, метафори та порівняння, нашарування епітета та гіперболи або поєднання антономазії з інтертекстуальними алюзіями часто створюють семантично насичені конфігурації, які неможливо повністю пояснити за допомогою ізольованого аналізу.

У традиційній стилістиці тропи зазвичай визначаються як семантичні перетворення, засновані на зміні значення, включаючи метафору, порівняння, епітет, антономазію, метонімію та гіперболу. В українській лінгвістичній науці ці фігури досліджувалися як засоби вираження, так і структурні компоненти стилю. Дослідження стилістичного потенціалу епітету підкреслюють його оціночну, емоційну та образну функції, виділяючи його роль у формуванні оригінальності та виразності тексту [13, 14]. Подібним чином, порівняння розглядається як порівняльна структура, яка не тільки підсилює образність, але й структурує сприйняття та інтерпретацію [5, 15].

В українській стилістиці тропи все частіше розглядаються як динамічні процеси, а не як статичні засоби [6], тоді як когнітивний та оціночний потенціал порівняння [5, 15], стилістичний ресурс епітету [13, 14], когнітивні кореляції, що лежать в основі метафоротворення [16] підкреслюються як ключові механізми текстової виразності. Спираючись на ці підходи, у даному дослідженні поліфігуральність концептуалізується як взаємодія декількох концептуальних моделей, що активуються одночасно в межах одного фрагмента.

Тропеїзація розуміється як динамічна активація та взаємодія тропів у комунікативному контексті, що сприяє семантичній щільності та дискурсивній когерентності. Ця перспектива передбачає перехід від таксономічної класифікації до системного аналізу.

Останні дослідження в галузі когнітивної лінгвістики переосмислили тропи як когнітивно обґрунтовані механізми конструювання значення, а не лише як декоративні засоби. Порівняння тепер трактується як структурована форма міждоменного відображення, що проектує досвідне знання з однієї концептуальної області на іншу та сприяє інтерпретаційній узгодженості [17, 1]. Антропоморфні моделі порівняння додатково демонструють, як порівняння переносять людські досвідні рамки на абстрактні або нелюдські сутності, тим самим керуючи формуванням категорій та концептуальною реструктуризацією. Подібним чином, епітет можна розглядати як акт концептуального профілювання на мікрорівні: висуваючи на перший план вибрані атрибути, він активує оціночні схеми та формує сприйняття відповідно до принципів інтерпретації, що є центральними для когнітивної теорії. Таким чином, обидві фігури функціонують як компоненти більших фігуративних конфігурацій, сприяючи поступовому формуванню семантично інтегрованих патернів у дискурсі.

Більш широкий когнітивний поворот у дослідженнях метафор, який став уже класичним, підкріплює цю інтерактивну перспективу. За Дж. Лакоффом та М. Джонсоном [7], метафора структурує мислення через систематичні концептуальні відображення, подальші дослідження [8, 10, 11, 2] підкреслили втілені, культурні та дискурсоорганізаційні виміри образного моделювання. У цих рамках метафора рідко діє ізольовано: вона взаємодіє з порівнянням, метонімією, гіперболою та оціночними епітетами, утворюючи політропічні (політропеїчні) структури – щільні багатошарові утворення, в яких множинні тропи сходяться навколо спільних концептуальних схем. Такі політропічні конфігурації створюють підвищену семантичну згуртованість та глибину інтерпретації, що свідчить про те, що літературний дискурс спирається на ієрархічно організовані кластери фігур мовлення, засновані на повторюваних втілених моделях, а не на ізольованих риторичних прийомах.

Попри ґрунтовні дослідження окремих тропів у стилістиці та когнітивній лінгвістиці, їх взаємодія в межах одного фрагмента досі не має системного опису. Недостатньо з'ясовано, за якими принципами тропи ієрархізуються, як вони когнітивно інтегруються та яким чином формують семантичну цілісність тексту в процесі тропізації.

Актуальність роботи полягає у потребі перейти від ізольованого аналізу тропів до моделювання політропеїчності як інтегративного механізму конструювання значення. Такий підхід відповідає сучасним когнітивним тенденціям і поглиблює розуміння семантичної щільності та дискурсивної когерентності художнього тексту.

Ця стаття присвячена дослідженню поліфігуральних структур у сучасних англомовних

романах: «Щиголь» Донни Тартт, «Крадійка книжок» Маркуса Зусака та «За лаштунками в музеї» Кейт Аткінсон. Ці твори є особливо багатим матеріалом для аналізу завдяки високій концентрації образної мови, експериментальному стилю оповіді та концептуальній складності. У цих романах образні засоби часто діють у групах, утворюючи інтегровані структури, що активують спільні когнітивні моделі, такі як ЕМОЦІЯ Є СУТТЮ, СВІТЛО Є РІДИНОЮ, ПАМ'ЯТЬ Є ПРОСТОРОМ або ІМ'Я Є ХАРАКТЕРНОЮ РИСОЮ.

Метою цього дослідження є ідентифікація та класифікація поліфігуральних структур у вибраних романах та їх інтерпретація як когнітивно-дискурсивних комплексів, а не як механічних комбінацій риторичних фігур, що передбачає вирішення низки завдань: 1) ідентифікувати поліфігуральні структури у романах; 2) класифікувати типи їхньої структурно-семантичної взаємодії в художньому дискурсі; 3) визначити когнітивні моделі, що актуалізуються в межах цих структур; 4) окреслити їхню дискурсивну функцію в реалізації авторської концептуалізації.

Об'єкт дослідження – поліфігуральні структури в сучасному англомовному художньому дискурсі (на матеріалі зазначених англійськомовних романів). **Предмет дослідження** – структурно-семантичні та когнітивно-дискурсивні особливості організації поліфігуральних комплексів і механізми їх функціонування в авторській концептуалізації дійсності.

Методологічно дослідження поєднує стилістичний аналіз із когнітивно-семантичним та дискурсоаналітичним підходами. Визначення образних засобів поєднується з реконструкцією базових концептуальних відображень та вивченням їхніх наративних та оціночних функцій. Такий інтегративний підхід дозволяє поєднати традиційну стилістичну таксономію із сучасною когнітивною теорією.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на стилістичні та когнітивні традиції, політропеїчність можна визначити як систематичну взаємодію двох або більше тропів у рамках єдиного текстового фрагмента, що регулюється спільною концептуальною моделлю і сприяє побудові цілісного дискурсу.

На відміну від механічного накопичення, політропеїчні структури мають ієрархічну організацію. Один троп зазвичай виконує функцію концептуального ядра (часто метафора), а інші виконують роль деталізації, підсилення або уточнення. Наприклад, метафора може встановлювати концептуальне відображення (ЕМОЦІЯ Є СУТТЮ), порівняння може зробити відображення явним, епітет може висунути на перший план оціночні особливості, гіпербола може підсилити афективну силу, метонімія може закріпити абстракцію в деталях досвіду.

Наприклад, метафора може створити концептуальне відображення, як у фразі *the concrete ache of the water* (Маркус Зусак), де вода трактується як щільна, тиснуча маса, що спричиняє біль. Тут мапування РІДИНА Є ТВЕРДА, а ТИСК Є БОЛЕМ матеріалізує сприйняття: тіло відчуває воду як важку і опірну, майже бетонну. Порівняння може зробити відображення явним, як у фразі з роману «Щиголь» *eraser-smudged like pencil on rough paper*, де порівняння вербалізує базову модель НЕБО ЯК ЕСКІЗ. Оксиморонний кластер *lovely, gorgeous, nauseating cold* викликає концептуальне поєднання, в якому несумісні оціночні сфери – естетичне захоплення та фізична огида – інтегруються в єдину досвідну конструкцію. Цей процес поєднання створює амбівалентну афективну категорію, яка посилює сприйняття через семантичну напругу. Результуюча конфігурація ілюструє політропну структуру, в якій епітет, оксиморон та втілена метафора взаємодіють, створюючи багатошарове концептуальне значення, де багатошарові модифікатори активують суперечливі емоційні схеми. Гіпербола виступає інтенсифікатором, як в образі Рейчел (роман «За лаштунками в музеї»), що наступає *like a man-o'-war in full sail* розширюючи побутовий рух до військового масштабу. Метонімія, в свою чергу, закріплює абстракцію в деталях досвіду, як коли картоплечистка рухається *like a dagger*, дозволяючи повсякденному предмету символізувати приховану агресію. Разом такі взаємодії утворюють політропні структури, в яких множинні когнітивні операції сходяться навколо спільних моделей досвіду, а не функціонують як ізольовані риторичні засоби.

Таким чином, політропеїчність представляє не випадкове скупчення фігур, а інтегрований когнітивно-дискурсивний комплекс.

У даному дослідженні використовується інтегративний підхід, що поєднує:

1. Стилістичну таксономію тропів;
2. Концепцію тропізації як динамічної структуризації дискурсу;
3. Когнітивні теорії метафори, порівняння та метонімії;
4. Дискурсоорієнтовані підходи до образного значення.

У рамках цього підходу політропеїчні структури аналізуються як прояви базових концептуальних моделей, що організовують наративне значення та спонукають читача до інтерпретацій. Такий підхід дозволяє поєднати традиційну стилістику та сучасну когнітивну лінгвістику, пропонуючи комплексний опис образної структуризації в літературному дискурсі.

Одним з найпродуктивніших концептуальних патернів у дібраному корпусі є матеріалізація абстрактних, перцептивних або емоційних явищ. АБСТРАКТНЕ / ПЕРЦЕПТИВНЕ ЯВИЩЕ → МАТЕРІАЛЬНА РЕЧОВИНА. Природні елементи, відчуття та психологічні стани інтерпретуються як матеріальні речовини з текстурою, щільністю та вагою: *crisp, sugary snow; the ground was as hard as iron and cold as lead; concrete ache of the water; face of warm silver.* Наведені приклади ілюструють такі відповідності:

• ХОЛОД – ЦЕ МЕТАЛ
• БІЛЬ – ЦЕ ТВЕРДИЙ МАТЕРІАЛ
• СВІТЛО – ЦЕ РІДИНА / БАРВНИК
• ЕМОЦІЇ – ЦЕ РЕЧОВИНА

Модель матеріалізації підсилює сприйняття, закріплюючи абстрактні якості в сенсомоторному досвіді. Важливо, що вона часто поєднує: метафору (проекція речовини), порівняння (явна аналогія), оціночний епітет (якісна специфікація), гіперболу (підсилення ступеня).

Таким чином, політропеїчність виникає, коли кілька тропів активують спільну втілену схему, що призводить до семантичної щільності та підвищеної яскравості.

Друга центральна модель передбачає соматичне заземлення, структуроване як ЕМОЦІЯ / ОЦІНКА → ТІЛЕСНИЙ ДОСВІД, за допомогою якого внутрішні стани концептуалізуються через фізичні відчуття. Ця модель відображає втілену основу пізнання, описану в когнітивній лінгвістиці. Ілюстративними прикладами є *numb and gratified; beautiful itch; pink patches like a trout; as cold and wet as the kitchen window.* У кожному випадку афективні або психологічні стани стають сприйнятними через тактильні, термічні або візуальні тілесні сигнали.

Основні концептуальні відповідності включають:

• ЕМОЦІЯ – ЦЕ ФІЗИЧНЕ ВІДЧУТТЯ
• ЕМОЦІЙНА ІНТЕНСИВНІСТЬ – ЦЕ ТЕМПЕРАТУРА
• ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН – ЦЕ ТАКТИЛЬНИЙ ДОСВІД

У багатьох випадках метафора функціонує як генеративна основа структури: фізичний симптом (свербіж, оніміння, почервоніння, холод) символізує емоційний стан, встановлюючи первинне міждоменне відображення. Метонімія може закріпити цю абстракцію в конкретній фізіологічній деталі (наприклад, *pink patches*), тоді як епітет висуває на перший план оціночне тлумачення (*beautiful itch*). Оксиморон вносить концептуальну напругу, як у випадку *numb and gratified*, змушуючи інтегрувати несумісні досвідні рамки. Оксиморонні конструкції СЕМАНТИЧНА НЕСУМІСНІСТЬ → ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОГО РЯДУ в аналізованому корпусі виявляють інший організаційний принцип: концептуальну напругу.

Результуюча конфігурація має поліфігуральний характер, оскільки вона інтегрує метафору, метонімію, оціночне профілювання та семантичну суперечність (оксюморон) в єдину схему досвіду.

Таким чином, тілесна метафора «ЕМОЦІЯ – ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ДОСВІД» функціонує як когнітивна основа, на якій структуруються взаємодіючі тропи, демонструючи, як концептуальні відображення генерують багатошарові фігуративні констеляції, а не ізольовані стилістичні ефекти.

Антропоморфні та зооморфні проекції широко представлені в корпусі. Природні об'єкти та атмосферні явища набувають людських або тваринних властивостей, тоді як людська поведінка інтерпретується через образи тварин у моделі ЛЮДСЬКА ІСТОТА → ЛЮДСЬКА / АРТЕФАКТНА/ТВАРИННА РИСА. Наприклад: *dirty clouds, Bunty hisses, as fast as a snake, like a man-o'-war in full sail.*

Ці випадки ілюструють реалізацію наступних паттернів:

• НЕ-ЛЮДСЬКА ІСТОТА Є ЛЮДСЬКОЮ
• ЛЮДСЬКА ПОВЕДІНКА Є ТВАРИННОЮ ПОВЕДІНКОЮ
• ЛЮДИНА Є ВІЙСЬКОВОЮ СИЛОЮ

Такі відображення структурують оцінку та динаміку розповіді. Політропеїчність виникає, коли порівняння (явне порівняння), метафора (неявна проекція), епітет (якісний фокус) та гіперболічне посилення співіснують в одному мікроконтексті. Результатом є багатошарова концептуалізація, яка виходить за межі пояснювальної сфери будь-якого окремого тропу.

Проілюструємо сказане вище епізодом з роману Кейт Аткінсон «За лаштунками в музеї»: *Bunty spins round, the potato peeler moving like a dagger through the air, indicating a panorama of mince pies, Christmas cake, potatoes, George...She advances on a tin of peaches, clawing them open with a tin opener and pouring them into a big glass bowl where they swim about like goldfish.* Як бачимо, домашня рутина представлена як динамічно інтегрована поліфігуральна конфігурація, в якій численні тропи сходяться навколо основної метафори «ДОМАШНІЙ ПРОСТІР – ЦЕ ПОЛЕ БОЮ». Порівняння *potato peeler moving like a dagger* робить агресивне відображення явним (КУХОННИЙ ІНСТРУМЕНТ – ЦЕ ЗБРОЯ), а кінетичні дієслова, такі як *spins*, *advances* і *clawing*, підсилюють сцену через втілені рухи та образи хижаків (ЛЮДИНА – ЦЕ БОЙОВИК / ХИЖАК). *Panorama* з готової їжі, продуктів та Джорджа діє гіперболічно, розширюючи кухню до поля битви, а перелік м'ясних пирогів, різдвяного торта, картоплі та того ж Джорджа функціонує метонімічно, дозволяючи предметам і назвам символізувати домашні обов'язки та напругу у відносинах. Крім того, спільним керуючим словом для синтаксично однорідного переліку є *panorama of*, однак воно семантично природне для перших трьох елементів (їжа як частина різдвяної сцени) і семантично зсунуто застосовується до людини. Такий семантичний злам справляє легкий зевгматичного ефекту, що підсилює гротескність сцени.

Останнє порівняння, в якому персики *like goldfish*, вводить мініатюрну зміну масштабу і тону, миттєво естетизуючи сцену, зберігаючи при цьому її штучність. Разом метафора, порівняння, гіпербола, метонімія і зооморфна проекція взаємодіють в рамках єдиної досвідної рамки, демонструючи, як проза Кейт Аткінсон драматизує повсякденне домашнє життя за допомогою ієрархічно організованої поліфігуральної структури, а не ізольованих стилістичних ефектів.

Більшість тропів у наведеному вище уривку можна проаналізувати і як соціодинамічна модель СІМ'Я / ПОБУТОВА СФЕРА → ВІЙНА / ВЛАДА / КОНФЛІКТ, в якій повсякденні дії концептуалізуються через рамки війни, домінування або загрози. Ця модель використовує оціночну драматизацію і часто взаємодіє з гіперболою. Вона особливо ефективна для створення іронічних або гротескних ефектів, де непропорційні концептуальні рамки підсилюють напругу оповіді.

Наступною виділяємо модель сприйняття подібності (структурування на основі порівнянь). Як приклади можемо навести явні порівняння, такі як: *like sparkling sugar-icing*, *like downy feathers*, *like a flower growing on his head*, що активують аналогічне мислення в тому сенсі, який описаний в теорії структурно-картографічного мислення Д. Гентнера [17]. Порівняння висуває на перший план конкретні перцептивні особливості (текстуру, м'якість, колір, розширення), які потім інтегруються в описовий наратив.

Порівняння часто слугують передумовою для ширших метафоричних відображень. Наприклад, сніг, порівняний із цукром або пір'ям, бере участь у ширшій схемі матеріалізації, підсилюючи тактильне та візуальне втілення.

Таким чином, порівняння не є ізольованим тропом, а є тригером для активації складних концептуальних моделей, які взаємодіють із метафорою та епітетом.

Фрагмент, взятий з роману «Щиголь» Д. Тартт, *The splashes and bursts carried a violence, like big blood sneezes, a hysterical sense of movement in the stillness* демонструє, як порівняння функціонує тригером для утворення складної політропеїчної конфігурації.

Базовим є метафоричне відображення РУХ – ЦЕ НАСИЛЬСТВО *splashes and bursts* не просто позначають акустичні або візуальні імпульси, а концептуалізуються як агресивні дії, що *carried a violence*. Тут іменник *violence* виступає оцінним епітетним ядром, яке профілює сприйняття події через рамку небезпеки. Далі порівняння *like big blood sneezes* експлікує й тілесно заземлює це відображення. Активуються кілька когнітивних моделей: ЗВУК / СПЛАХ – ЦЕ ФІЗИЧНЕ ЗНИЩЕННЯ, ПОДРАЗНЕННЯ – ЦЕ КРОВ,

НАСИЛЬСТВО – ЦЕ ТРАВМА. Порівняння не лише уточнює образ, а й переводить абстрактну *violence* у соматичну площину – через фізіологічний, майже гротескний акт *sneezing blood*. Відтак виникає тілесна, майже патологічна інтенсивність сприйняття.

Подальша характеристика – *a hysterical sense of movement in the stillness* – вводить оксюморонну напругу: РУХ – ЦЕ СТАТИКА, що не нівелює цей рух, а, навпаки, підсилює його сприйняття. Епітет *hysterical* додає психологічну модальність, активуючи модель НАПРУЖЕНІСТЬ – ЦЕ ПСИХІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ. У результаті порівняння стає механізмом, який запускає багаторівневу інтеграцію: метафора встановлює рамку насильства, порівняння тілесно конкретизує її, епітет задає афективну оцінку, а оксюморон створює концептуальну напругу. Отже, порівняння не функціонує як ізольований троп, а виступає тригером складної взаємодії метафори, епітета й семантичної суперечності в межах єдиної перцептивної моделі.

У романі «Щиголь» Д. Тартт політропеїчність реалізується через щільну взаємодію метонімії, метафори, епітета та сенсорного профілювання. Показовим є фрагмент: *"I was leveled by the fierce smell of home: books and old rugs and lemon floor cleaner, the dark myrrh-smelling candles she bought at Barney's."*

Концепт *home* не подається через пряму номінацію простору або опис інтер'єру як цілісності. Натомість він розгортається метонімічно – через перелік предметів і запахів. Таким чином, реалізується когнітивна модель ЧАСТИНА ДЛЯ ЦІЛОГО де матеріальні елементи (*books, rugs, cleaner, candles*) функціонують як індекси цілого простору. Водночас цю модель можна визначити як СЕНСОРНІ ВІДЧУТТЯ ДЛЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ, оскільки запах активує пам'ять і травматичний афект.

Проте метонімія тут не ізольована. Вона інтегрується з метафорою: дієслово *leveled* актуалізує модель ЕМОЦІЯ – ЦЕ ФІЗИЧНА СИЛА, а епітет *fierce* посилює інтенсивність впливу. Запах набуває агентності й сили удару. Отже, сенсорна деталь (метонімія) переходить у площину тілесної дії (метафора), формуючи афективну динаміку.

Таким чином, політропеїчність у Тартт полягає не в простому нагромадженні тропів, а в їх когнітивній взаємодії. Метонімія запускає реконструкцію простору, метафора трансформує цю реконструкцію в тілесний досвід, епітет моделює оцінну рамку, а синтаксичний перелік створює ефект пам'яттєвої акумуляції. У результаті «home» постає не як статична локація, а як афективно насичена сенсорна подія.

У романі *«Крадійка книжок» М. Зузака* фрагмент *"A bathrobe answered the door. Inside it, a woman with startled eyes, hair like fluff, and the posture of defeat stood in front of her"* демонструє складну взаємодію метонімічного профілювання, метафоричної проєкції та концептуального змішування. Перше речення активує модель ПРЕДМЕТ ОДЯГУ ДЛЯ ЛЮДИНИ, де *«bathrobe»* функціонує як метонімічний замінник суб'єкта. У межах теорії фреймів відбувається зсув профілю: замість фрейму ЛЮДИНА актуалізується фрейм ПРЕДМЕТ ДОМАШНЬОГО ВЖИТКУ/ОДЯГ. Таким чином, ідентичність персонажа подається через побутову оболонку, що знижує агентність і створює ефект деіндивідуалізації.

Це не проста стилістична інверсія, а когнітивна операція: сприйняття персонажа організується через матеріальний індекс, що одразу маркує її стан – приватність, втома, незахищеність, знеособлення, непомітність. Синтаксична структура *"Inside it, a woman…"* буквально матеріалізує цю інтерпретацію: людина позиціонується всередині об'єкта, що підсилює образ психологічної інкапсуляції.

Наступні тропи – *"startled eyes"*, *"hair like fluff"*, *"posture of defeat"* – розгортають фрейм ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТРЕС через тілесні маркери, утворюючи кластер з метонімічного епітету (модель ЧАСТИНА ТІЛА ЦЕ ЕМОЦІЯ), порівняння на основі фрейму КРИХКІСТЬ, НЕВАГОМІСТЬ та метафори *posture of defeat* як реалізації моделі ЕМОЦІЙНИЙ СТАН – ЦЕ ФІЗИЧНА ФОРМА, або конкретніше ПОРАЗКА – ЦЕ ТІЛЕСНА ПОСТАВА та є прикладом вбудованої метафори, що базується на метонімічній кореляції між конфігурацією тіла та емоційним станом, що активує орієнтаційну схему ПОГАНЕ – ЦЕ ВНИЗ і трактує поразку як фізично опущену поставу.

Відбувається перехресна активація фреймів: тілесний, емоційний і матеріальний. Це створює поліцентричну семантичну структуру, в якій жінка постає як суб'єкт, «поглинутий» власним станом.

Наведений уривок ілюструє, що тропи в художньому просторі не функціонують ізольовано. Метонімія ініціює редуктивну перспективу; метафора структурує емоційний вимір; порівняння деталізує фізичний образ; синтаксична організація закріплює концепт інкапсуляції. У результаті формується інтегрована модель: ПОРАЗКА – ЦЕ КОНТЕЙНЕР, ЯКИЙ ОБМЕЖУЄ ЛЮДИНУ.

Отже, у М. Зузака політропеїчність проявляється як взаємодія фреймів та концептуальних просторів, де кожен троп не додає нову прикрасу, а модифікує когнітивну конфігурацію персонажа.

Уцілому політропеїчність у прозі К. Аткінсон, Д. Тартт та М. Зузака реалізується через різні когнітивні домінанти, хоча в усіх трьох випадках тропи функціонують як інтегровані концептуальні конфігурації. У романі «За лаштунками в музеї» К. Аткінсон політропеїчність має кумулятивно-метонімічний характер: побутові деталі, предмети й гастрономічні образи стратифікують родинну пам'ять, а метафори та порівняння вбудовуються в соціальний і матеріальний фрейм повсякденності, формуючи ефект соціоморфної драматизації досвіду. У «Крадійці книжок» М. Зузака домінує тілесно-екзистенційна інтенсивність: редуктивна метонімія (об'єкт або частина тіла замість особи) переходить у метафоричне й порівняльне розгортання, що ґрунтується на соматичному заземленні та концептуальному змішуванні, створюючи ефект екзистенційної вразливості, знеособлення людей у фашистській Німеччині. Натомість у «Щиглі» Д. Тартт політропеїчність тяжіє до візуально-артистичної метафорики та матеріалізації досвіду через мистецькі коди (drawing, texture, surface). Її образність часто формує витончені зооморфні характеристики та живописні порівняння, де сенсорність не вибухає тілесною драматикою, як у Зузака, і не соціалізується в іронічному побутовому фреймі, як у К. Аткінсон, а рафінується через естетичну оптику споглядання (це зумовлено, звісно, й тим, що цей роман, серед усього іншого, – про мистецтво. Таким чином, якщо у К. Аткінсон тропи акумулюють соціальну пам'ять, у М. Зузака – інтенсифікують тілесно-екзистенційний вимір, то у Д. Тартт поліфігуральність є не менш експресивною, проте більш стилістично вивіреною та художньо сконцентрованою.

Висновки. Отже, політропеїчність у сучасному англомовному літературному дискурсі можна розуміти як ієрархічно організовану когнітивно-дискурсивну конфігурацію, в якій два або більше тропів взаємодіють у рамках спільної концептуальної моделі, щоб створити семантичну щільність і яскравість досвіду. Замість механічного накопичення фігур, політропеїчні структури демонструють внутрішню організацію: один троп (часто метафора) функціонує як концептуальне ядро, що встановлює міждоменне відображення, тоді як інші – порівняння, епітет, гіпербола, метонімія, оксиморон – служать для пояснення, посилення, оцінки, матеріалізації або закріплення цього відображення в утіленому досвіді.

Аналіз демонструє, що переносне значення виникає через конвергенцію когнітивних операцій. Моделі матеріалізації (АБСТРАКТНЕ / ЧУТТЄВИЙ ФЕНОМЕН → МАТЕРІАЛЬНА СУТНІСТЬ) закріплюють емоції, світло, холод або біль у текстурі, щільності та вазі, тим самим підсилюючи сенсорне занурення. Соматичне закріплення (ЕМОЦІЯ → ТІЛЕСНИЙ ДОСВІД) перетворює афект на тактильні, термічні або кінетичні сигнали, розкриваючи втілену основу концептуалізації. Оксиморонні конструкції вводять семантичну напругу, яка вимагає інтеграції вищого порядку, тоді як антропоморфні та зооморфні проекції структурують оцінку та динаміку наративу. Символізм часто діє як тригер, який робить латентні відображення явними та активує ширші метафоричні рамки, взаємодіючи з епітетом та метонімією в тому самому мікроконтексті.

У проаналізованій прозі політропеїчність, що становить інтегровану систему втіленого концептуального моделювання, виявляється не декоративним стилістичним надлишком, а когнітивним механізмом організації дискурсу. У романах К. Аткінсон, Д. Тартт і М. Зузака множинні тропи сходяться навколо спільних схем досвіду, проте кожен автор висуває на перший план різну домінуючу орієнтацію: кумулятивна метонімічна стратифікація Аткінсон драматизує соціальну пам'ять; соматично обґрунтовані проекції Зузака підсилюють екзистенційну вразливість; візуально та художньо забарвлені метафори Тартт вдосконалюють сприйняття через естетичну матеріалізацію. Можемо стверджувати, що поєднання стилістичної таксономії з когнітивною теорією

метафор та дискурсоорієнтованим аналізом надає вичерпне пояснення образної структуризації в сучасній літературній прозі.

Висуваючи на перший план політропеїчність як системне явище літературного дискурсу, стаття сприяє більш комплексному розумінню образної структуризації в художній літературі та демонструє пояснювальний потенціал поєднання стилістичних і когнітивних парадигм. Перспектива подальших досліджень полягає у розширенні аналіз політропеїчності шляхом вивчення більших міжкультурних корпусів, щоб визначити, чи ідентифіковані закономірності функціонують як універсальні когнітивні механізми або як стратегії, специфічні для певного жанру, що дозволило б ще більше прояснити роль політропеїчності як систематичного принципу створення образного значення в літературному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Israel M., Harding J., Tobin V. On simile. *Cognitive Linguistics*. 2004. Vol. 15, № 1. P. 123–146. DOI: https://doi.org/10.1515/cogl.2004.006
2. Panther K.-U., Thornburg L. Metonymy. Handbook of Cognitive Linguistics. Oxford : Oxford University Press, 2003. P. 236–263.
3. Артеменко Ю. О. Відтворення ідіостилю Маркуса Зузака в українському перекладі роману The Book Thief. *Південний архів (філологічні науки).* 2018. Вип. 73. С. 180–186.
4. Коропатніцька Т. П., Гуцул І. П. Антропоморфна когнітивна модель порівняння. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. *Серія : Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Т. 31 (70), № 2, ч. 2. С. 124–128. DOI: https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/22
5. Молчко О. О. Художнє порівняння як категорія перекладознавства (на матеріалі української та англійської мов) : дис. … канд. філол. наук. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015.
6. Остапчук І. І. Тропи та тропеїзація англомовного масмедійного дискурсу : дис. … канд. філол. наук. Львів, 2016.
7. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. Metaphor and Thought / ed. by A. Ortony. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. P. 202–251. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.013
8. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. 375 p
9. Gibbs R. W. The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 527 p.
10. Glucksberg S. Understanding Figurative Language: From Metaphors to Idioms. Oxford : Oxford University Press, 2001. 152 p.
11. Semino E. Metaphor in Discourse. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511486531
12. Steen G. Understanding Metaphor in Literature: An Empirical Approach. London; New York : Routledge, 2014. DOI: https://doi.org/10.4324/9781315843339
13. Асмаковська Г. Г., Ковальова Г. М. Стилістичний ресурс епітета в забезпеченні виразності й оригінальності мовлення. *Закарпатські філологічні студії.* 2025. Вип. 39, т. 1. С. 15–20. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.2
14. Волковинський О. Епітет як носій та елемент стилю. *Вісник Львівського університету*. *Серія : Іноземні мови.* 2013. Вип. 21. С. 272–277.
15. Просяннікова Я. М. Порівняння як спосіб пізнання. International Multidisciplinary Conference, Stalowa Wola, Republic of Poland, 20–21 July 2018. Stalowa Wola, 2018. С. 192–194.
16. Артеменко Ю. О. Лінгвокогнітивні кореляції між метафорами у романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок» і його українському перекладі. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2017. Вип. 1. С. 8–12.
17. Gentner D., Bowdle B. Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol*. 2001. Vol. 16, № 3–4. P. 223–247. DOI: https://doi.org/10.1080/10926488.2001.9678896
18. Atkinson K. Behind the Scenes at the Museum. Black Swan, London, 1996. 325 p.
19. Tartt D. The Goldfinch. Little, Brown and Company, New York, 2013. 1030 p.
20. Zusak M. The Book Thief. New York: Alfred A. Knopf, 2006. 552 p.

REFERENCES

1. Israel, M., Harding, J., & Tobin, V. (2004). On simile. *Cognitive Linguistics, 15*(1), 123–146. https://doi.org/10.1515/cogl.2004.006
2. Panther, K.-U., & Thornburg, L. (2003). Metonymy. In *Handbook of cognitive linguistics* (pp. 236–263). Oxford University Press.
3. Artemenko, Yu. O. (2018). Vidtvorennia idiostyliu Markusa Zusaka v ukrainskomu perekladi romanu *The Book Thief* [Reproduction of Markus Zusak's idiostyle in the Ukrainian translation of the novel *The Book Thief*]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*, 73, 180–186.
4. Koropatnitska, T. P., & Hutsul, I. P. (2020). Antropomorfna kohnityvna model porivniannia [Anthropomorphic cognitive model of comparison]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii, 31*(70), 2(2), 124–128. https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/22
5. Molchko, O. O. (2015). Khudozhnie porivniannia yak katehoriia perekladoznavstva (na materiali ukrainskoi ta anhliiskoi mov) [Figurative comparison as a category of translation studies (based on Ukrainian and English)] (Doctoral dissertation). Ivan Franko National University of Lviv.
6. Ostapchuk, I. I. (2016). Tropy ta tropeizatsiia anhlomovnoho masmediinoho dyskursu [Tropes and tropeization of English-language mass media discourse] (Doctoral dissertation). Lviv.
7. Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), Metaphor and thought (2nd ed., pp. 202–251). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.013
8. Kövecses, Z. (2010). Metaphor: A practical introduction (2nd ed.). Oxford University Press.
9. Gibbs, R. W. (1994). The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding. Cambridge University Press.
10. Glucksberg, S. (2001). Understanding figurative language: From metaphors to idioms. Oxford University Press.
11. Semino, E. (2008). Metaphor in discourse. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511486531
12. Steen, G. (2014). Understanding metaphor in literature: An empirical approach. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315843339
13. Asmakovska, H. H., & Kovalova, H. M. (2025). Stylistychnyi resurs epiteta v zabezpechenni vyraznosti i oryhinalnosti movlennia [The stylistic potential of the epithet in ensuring expressiveness and originality of speech]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 39(1), 15–20. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.2
14. Volkovynskyi, O. (2013). Epitet yak nosii ta element styliu [The epithet as a carrier and element of style]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia : Inozemni movy*, 21, 272–277.
15. Prosianiuk, Ya. M. (2018). Porivniannia yak sposib piznannia [Comparison as a means of cognition]. In International Multidisciplinary Conference (pp. 192–194). Stalowa Wola.
16. Artemenko, Yu. O. (2017). Linhvokohnityvni koreliatsii mizh metaforamy u romani Markusa Zusaka *"Kradijka knyzhok"* i yoho ukrainskomu perekladi [Linguocognitive correlations between metaphors in Markus Zusak's novel *The Book Thief* and its Ukrainian translation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 1, 8–12.
17. Gentner, D., & Bowdle, B. (2001). Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol, 16*(3–4), 223–247. https://doi.org/10.1080/10926488.2001.9678896
18. Atkinson, K. (1996). *Behind the scenes at the museum*. Black Swan.
19. Tartt, D. (2013). *The goldfinch*. Little, Brown and Company.
20. Zusak, M. (2006). *The book thief*. Alfred A. Knopf.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

Науковий журнал

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 10, 2026

Коректура • *І. Чудеснова*
Комп'ютерна верстка • *А. Марєєва*

Дата розміщення онлайн: 07.05.2026. Дата друку: 14.05.2026.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 12,09. Зам. № 0526/389
Наклад 100 прим.

Надруковано:
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК No 7623 від 22.06.2022 р.